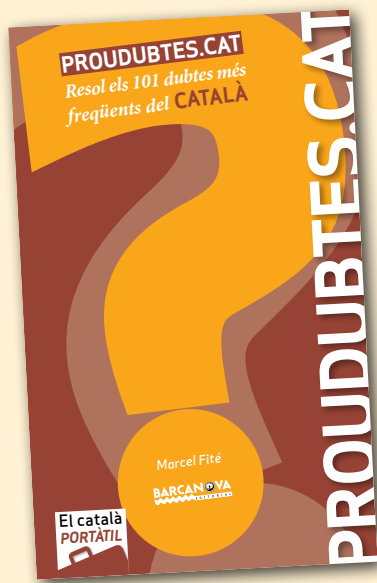

Llengua Nacional

Núm. 88 - III trimestre
del 2014 - any XXIV - 6€

- ❖ El poder de les paraules
- ❖ L'alternança *per / per a* davant d'infinitiu
- ❖ Dubtes de lèxic

PROUDUBTES.CAT *Resol els 101 dubtes més freqüents del català,* *Marcel Fité*

- Els 101 dubtes plantejats es resolen gairebé sempre mitjançant els múltiples *exemples d'ús*, que ajuden l'usuari a veure on és el problema i quina és la millor solució.
- El llibre està concebut com una *eina de gramàtica mínima*, perquè resol els dubtes més freqüents sense haver de recórrer a explicacions carregoses o difícils.
- Conté un índex de consulta ràpida, que el fa una obra manejable i eficaç.

Dubte o qüestió plantejada

45. ESCAURE / ESCAURE'S / CAURE

En marró, exemples d'ús

EXEMPLES D'ÚS

Aquestes paraules no li **escauen**.
Estas palabras no son **propias** de él.
Aquest any l'aniversari de la meva amiga **s'escau** en diumenge.
Este año el cumpleaños de mi amiga cae en domingo.
Aquest vestit et **cau** molt bé.
Este vestido te **sienta** muy bien.

escaure

Escaure significa 'anar bé, convenir, allò que algú fa amb la seva manera de ser', 'ésser adequat a algú, o a alguna cosa', en algun lloc; contribuir a la bellesa d'algú.

Aquest gerro no **hi escau**, en aquest racó.
Este jarrón no **pega** en este rincón.
L'entrenador ha fet unes declaracions que no li **escauen gens**.
El entrenador ha hecho unas declaraciones que no son **propias** de él.
Aquest jersei **t'escau** molt.
Este jersey te **sienta** muy bien.

escaure's

Escaure's significa 'trobar-se ocasionalment en un lloc'; 'passar una cosa en una data'.

En aquell moment **es va escaure** que va passar el meu amic.
En aquel momento **acaeció** que pasó mi amigo.
Enguany la Setmana Santa **s'escau** molt aviat.
Este año la Semana Santa **cae** muy pronto.

caure

Caure, a més de moure's una cosa de dalt a baix pel seu propi pes: La poma va **caure de l'arbre**, també té el significat d' 'anar bé o malament la roba, unes arracades', és a dir, en aquest sentit, té el significat d'**escaure**.

Aquestes ulleres no et **cauen** gens bé.
Estas gafas no te **sientan** nada bien.

102

OBSERVACIONS

- Encara que **caure** és sinònim d'**escaure**, **escaure** té un significat més ple que no pas **caure** (que exigeix la presència de l'adverbi o la frase canvia de sentit). Compara les tres frases:
Aquestes ulleres no **t'escauen** (o no t'escauen gens).
Estas gafas no te **sientan bien** (o nada bien).
Aquestes ulleres no et **cauen bé** (o no et cauen gens bé).
Estas gafas no te **sientan bien** (o nada bien).
Aquestes ulleres no et **cauen** (o no et cauen gens).
Estas gafas no se te **caen** (o no se te caen nada).
- **Si escau** → si procede; **si s'escau** → en su caso, si se tercia.
Llegiu el document i, **si escau**, signeu-lo.
Leed el documento i, **si procede**, firmadlo.
Anirem a la Seu d'Urgell, **si s'escau**, ens arribarem a Andorra.
Iremos a la Seu d'Urgell y, si se **tercia**, nos llegaremos hasta Andorra.
- El verb **caure** apareix en expressions incorrectes: **caure gros** → **caure malament** o **caure's** → **caure / caure-hi**.

PARA, PRACTIQUEM-HO

Omple els buits amb les paraules següents: queia, si s'escau, cau, s'escau, escau, si escau.

És un color que ... molt als ulls blaus. Sempre que vaig al Pirineu ... que plou. Primer es pensava que no li ... bé la brusa i ara no se la treu mai. Aquest estiu penso agafar un bitllet quilomètric i, ... arribaré fins a Sant Petersburg. Llegiu l'acta de la darrera reunió i, ... signeu-la. En quin dia ... la segona Pasqua?

NOTES

103

Exemples d'incorreccions

En verd, solucions recomanades

Breus exercicis de pràctica

Solucionari

seu carrer hi ha més de dues-centes botigues. La Laura ha dit: «Arracades per a la sisda dels tres per a la feia». Aquestes tinc calçures.

40. DURESA / MADURESA / CECUESA
La pobresa és un gran problema. Es comporta sempre amb molta seriositat. La seva opinió no l'espada de veure els problemes amb calma. Em preocupa l'arribada del ferrocarril.

41. EL VELL / HO VELL
Conèixia les normes, però no les oblidava. Em pensava que eren els seus amics, però no els són pas. Tot això ja fa temps. Volsa saludar la nova direcció, però no la vaig veure. La nova direcció és molt simpàtica, però l'antiga també ho era. Si estudien les capitals de França, és molt interessant. En aquell moment, però, no ho eren amics teus, però no ho d'intel·ligent.

42. EMBOLICAR / LLIGAR
Hem embolicat el paquet amb plàstic. El lligarem amb una corda. Quan les un embolicar amb les màlletes. El problema cada vegada s'embolicava més. El van embolicar amb un material en el trafic de drogues. No

43. EN / AMB (1)
En cançons, el document recollia tots els punts que havien tractat. Va venir amb el meu nou. En aquells moments, em va semblar molt estrany. Ho va solucionar amb penes i treball. Sempre hi arribarem en poc més de tres quarts. Crec que ho podria fer.

44. EN / AMB (2)
L'encanta d'anar amb / en bicicleta a tot arreu. Deu mots acabats en / amb vocal. Els noms dels carrers s'escriuen en / amb majúscules. Quan retrobaré llibre d'història, em va semblar molt interessant. Joia Lennon va morir el / en el segle xx.

45. ESCAURE / ESCAURE'S / CAURE
És un color que escau molt bé als ulls blaus. Sempre que vaig al Pirineu s'escau que plou. Primer es pensava que no li quedava bé la brusa i ara no se la treu mai. Aquest estiu penso agafar un bitllet quilomètric i, arribaré fins a Sant Petersburg. Llegiu l'acta de la darrera reunió i, signeu-la. En quin dia cau la segona Pasqua?

231

Tasca i esperança

Una vegada més ens servim de la consigna de Pompeu Fabra: «**Cal no abandonar mai ni la tasca ni l'esperança.**» I mirarem d'aplicar-la a casos d'actualitat.

Entre els exemples de tasca, podem enumerar els següents.

- La figura de Francesc Vallverdú i Canes, que malauradament va morir a Barcelona el propi dia 12 de juny, a l'edat de setanta-vuit anys. Nascut també a Barcelona en 1935, va ser poeta, lingüista i traductor, figura fonamental de la cultura catalana des dels anys cinquanta del segle passat. Més concretament, va ser un dels màxims representants de la poesia social i de compromís, va fer una excel·lent traducció del *Decameró* de Boccaccio, va participar en diaris, revistes i, sobretot, en editorials i en la Corporació Catalana de Ràdio i Televisió. També destacà com a sociolingüista. Membre de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans, va presidir la Fundació Congrés de Cultura Catalana. Posseïa la Creu de Sant Jordi i havia obtingut (any 1990) el Premi Nacional de Periodisme de la Generalitat de Catalunya.
- La vaga de fam —que va durar quaranta dies: del 8 de maig al 16 de juny— del professor mallorquí Jaume Sastre i Font en protesta contra les mesures lesives envers la llengua catalana en l'ensenyament preses per l'actual govern autonòmic balear. En aquesta protesta, Sastre no va estar pas sol, sinó que l'acompanyaren diverses mobilitzacions populars de suport a la seva acció heroica i de reivindicació de la mateixa causa.
- La dignitat de Carles Mateu i Blay, veí d'Almenara (municipi del País Valencià), en mantenir el seu dret de parlar en valencià fins i tot davant la Guàrdia Civil, fet que li ocasionà una lamentable condemna del jutjat de primera instància «per desobediència a l'autoritat», condemna que després fou revocada per una instància judicial superior.
- Afegim-hi les reiterades manifestacions de protesta contra la LOMQE (Llei Orgànica de Millora de la Qualitat Educativa) o Llei Wert (del nom del ministre que vol «espanyolitzar» els alumnes catalans) en quant atempta contra la política lingüística aplicada a l'ensenyament per la Generalitat de Catalunya; concretament, contra la immersió lingüística en català, pràctica que s'ha dut a terme des de fa més de trenta anys pacíficament i amb gran profit per a la cohesió social al Principat.

Tanmateix, com ens deia el Mestre Fabra, no podem abandonar l'esperança. Podríem esmentar alguns exemples que l'afavoreixen:

- La presència pràcticament normalitzada i fins i tot relativament avantatjada del català en el món de les TIC (tecnologies de la informació i la comunicació), anomenades també noves tecnologies (programaris informàtics, internet, mitjans de comunicació digitals, etc.).
- L'assoliment de la xifra de vint anys d'activitat per part de la benemèrita Plataforma per la Llengua, entitat que, a més, en el darrer any ha passat de comptar amb 4.000 socis a comptar amb 7.000 (com explica l'esmentada associació en la seva circular de 25 de juny del 2014).
- Les darreres estadístiques publicades sobre el coneixement i ús del català al Principat, estadístiques que assenyalen un creixement del nombre de ciutadans que entenen, parlen, llegeixen i escriuen la nostra llengua, com també —cosa molt important— que el català té una notable capacitat d'atracció, fent que els immigrants que originàriament parlen altres llengües se sentin atrets a conèixer la nostra.
- I potser podríem afegir-hi (almenys per als qui, en principi, ens creiem les declaracions públiques que semblen benintencionades) els primers discursos del nou cap de l'Estat espanyol, que ha manifestat el seu respecte envers el català, llengua que, segons el mandat constitucional, cal protegir.

En fi, el lúcid mestratge de Fabra ens allibera una vegada més: no podem abandonar la tasca, hem de continuar la brega, perquè els perills per a la llengua catalana en els territoris del seu domini històric són molt seriosos; però tampoc no podem abandonar l'esperança, perquè som molts, moltíssims, els ciutadans conscients que treballem per la llengua pròpia dels nostres països, la conreem habitualment i, sobretot, l'estimem. ♦

EDITORIAL

- Tasca i esperança 3

SOCIOLINGÜÍSTICA

- A les portes d'un gran canvi? Bernat Joan i Marí 5
- Espanya contra Catalunya. Josep Espunyes 7
- Factors quantitativs i qualitativs. Josepa Huguet i Biosca 8
- El poder de les paraules. Marcel Fité 9
- El castellà... Andreu Salom i Mir 10

ASSERTIVITAT

- El poder del llenguatge positiu. Anna Iglésias Castelló 11

LÈXIC

- «Nominar», significat i règims. Jaume Salvanyà 12
- Dubtes de lèxic. Josep Ruaix i Vinyet 14
- Els dies de la setmana. Albert Jané 20
- Els pèlags de terra ferma: els pèlcs. Carles Domingo 21

SINTAXI

- Entorn d'unes expansions gramaticals. Carles Riera 28
- L'alternança *per / per a* davant d'infinitiu (I). Jaume Casassas i Castellà .. 31

BIBLIOGRAFIA

- *Visibilitzar o marcar*. Núria León Mercader 43
- *Petit atlas lingüístic del domini català*. Abel Carretero Ernesto 44
- *Manual de traducció*. Albert Jané 45
- *La Unió Europea*. Gabriel Bibiloni 46
- *Vida de mestre Ramon*. R. Puig Coromines 46

Ha persistit a Castella, amb singularitzada virulència, la tendència comuna en l'antigor de tots els pobles de rebaixar, denigrar, les llengües forasteres.

Aixís, al complir amb la nostra llengua complirem amb la nostra pàtria, que al capdavant la llengua és l'essència mateixa de la nacionalitat, l'ànima mateixa de la pàtria.

Enric Prat de la Riba

Discurs presidencial en els Jocs Florals de Sant Martí de Provençals (2-11-1907)

PUBLICACIÓ I ADMINISTRACIÓ:

Associació Llengua Nacional
 Registre d'Associacions núm. 12842
 Dipòsit Legal: B-35574-91
 ISSN: 1695-1697

ADREÇA POSTAL:

C. de Sant Pere més Alt, 25
 08003 BARCELONA
 A/e: llengua@llenguanacional.cat
 http://www.llenguanacional.cat

DIRECTOR: Ramon Sangles i Moles
 A/e: rsangles@llenguanacional.cat

CONSELL ASSESSOR: Miquel Adrover, Alícia Arnau, Gabriel Bibiloni, Abel Carretero, David Casellas, Carles Domingo, Mercè Espuny, Francesc Esteve, Joan Ferrer i Costa, Josep Ferrer i Ferrer, Marcel Fité, Pilar Gispert, Victòria Gras, Albert Jané, Bernat Joan, Joan-Carles Martí, Eduard Molins, Maria J. Navarro, Víctor Pallàs, Carles Riera, Josep Ruaix, Jordi Solé i Camardons

PORTADA: «El més petit de tots», figura creada per Miquel Paredes l'any 1937 per encàrrec del Comissariat de propaganda de la Generalitat de Catalunya.

La redacció no s'identifica necessàriament amb les opinions expressades en els articles publicats.

A les portes d'un gran canvi?

BERNAT JOAN I MARÍ

Hi ha molts indicis, actualment, a Catalunya, que indiquen que probablement som a les portes d'un gran canvi. La impossibilitat de reformar una Espanya que es veu a si mateixa com a monolingüe, monocultural i mononacional va quedar ben manifesta amb el colp de porta que va suposar l'esclafada de l'Estatut del 2006. El president Pasqual Maragall va dedicar els seus tres anys al capdavant de la presidència de la Generalitat de Catalunya a intentar fer realitat el somni del seu avi, el gran poeta Joan Maragall: aconseguir l'encaix d'una Catalunya reconeguda com a nació en el context d'una Espanya plural, a través d'una mena d'autonomisme asimètric. No se'n va sortir. A l'altre costat, quan en Maragall (avi i nét) va dir allò de «escolta, Espanya», no hi havia ningú que tengués ganes d'escoltar res.

La conseqüència va ser ben clara. Aleshores es va produir el gran canvi que ara només falta certificar: en aquell moment, la societat catalana, el poble de Catalunya va decidir que Espanya era irreformable, que l'Espanya plural era impossible i que l'únic camí vàlid per a Catalunya era la independència. De fet, estic convençut que entre l'any 2006 i el 2007, Catalunya es va independitzar d'Espanya. El fet ja s'ha produït. Catalunya ja se sent plenament independent. I crec que els dos últims Onzes de Setembre ho han demostrat a bastament. Ara només cal certificar-ho. Catalunya ja se sent independent, però Espanya encara no se n'ha volgut adonar. Per a l'Espanya cega, sorda i incapaç de dir res que no estigui en els seus catecismes preestablerts, Catalunya continua essent una comunitat autònoma. Però això ja fa alguns anys que ha canviat radicalment. El problema de la ceguesa i la sordesa d'Espanya és que podria ser que el procés de certificació comportàs algunes turbulències. Perquè, no per evident, tot plegat els resulta menys impensable.

Particularment, m'he manifestat sobre aquesta qüestió argumentant que, en política, moltes coses passen quan ja han passat. Els règims cauen quan ja han caigut, els països certifiquen la independència quan ja s'han independitzat, els canvis es mostren quan —en l'estructura profunda— ja es troben assentats. Intentar fer marxa endarrere és absurd i, a més, pot comportar tota una sèrie de perills en relació a la desestabilització de la societat i a la conflictivitat social. També podem observar que, tal com va quedar ben palès als Balcans en la dècada dels anys noranta del segle passat, el potencial conflictiu és molt més elevat allà on el sentiment d'identitat nacional és més feble. A Eslovènia, amb un fort sentiment nacional i amb un domini clar de la llengua eslovena (principal tret d'identitat del país, com ocorre també entre nosaltres), no hi va haver guerra. A Croàcia, algunes batusses. I a Bòsnia-Hercegovina, on el percentatge de gent que maldava per la independència era molt més baix, la cosa va acabar en un bany de sang. Amb això només vull dir que consider que la conflictivitat per qüestions nacionals és més probable a les illes Balears que no a Catalunya, i,

encara, molt més probable al País Valencià que no a Catalunya ni a les Balears. Esper equivocar-me i que la conflictivitat sigui baixa pertot arreu...

Som a les portes d'un canvi important, que ja s'ha produït, però que ara estam certificant. El poble, la gent, la societat, ho haurà de decidir el pròxim 9 de novembre, dient si vol que Catalunya sigui un estat i dient si vol que aquest estat sigui independent. Tot apunta que el «sí-sí» té totes les de guanyar. I que ha estat un factor decisiu a l'hora de l'abdicació del Borbó regnant fins al juny, a favor del seu fill Felip (sota un Felip ho vàrem perdre; amb un altre ho recuperarem?).

Però, per a molts, per a aquells que continuen sords i cecs davant les evidències, la batalla encara continua. En comptes d'adaptar-se a la voluntat majoritària de la gent i fer el possible perquè no hi hagi sotragades innecessàries, continuen plantejant el procés en termes conflictius. I no deixen d'actuar per molt que la societat hagi marcat clarament el camí.

I un dels camps on la batalla continua és, precisament, en el camp de la política lingüística. D'una banda

—i ja en parlarem en un paper anterior, en aquesta mateixa revista—, el règim treballa per desconnectar Catalunya de la resta de Països Catalans. Per això s'ha aguditzat la batalla contra la llengua catalana perpetrada pel Partit Popular tant al País Valencià com, molt especialment, durant aquesta legislatura, a les Illes Balears. Ara fa la impressió que estan gastant els darrers cartutxos, intentant fer tot el mal que sigui possible abans de perdre les pròximes eleccions.

Però, així mateix, la batalla també s'ha traslladat a Catalunya. Un primer colp, una mica indirecte, s'ha orquestrat a través de la Llei orgànica per a la millora de la qualitat de l'educació (LOMQE), llei feta bàsicament per a recentralitzar el sistema educatiu i per a enfortir el paper de l'Estat a l'hora de determinar els programes educatius. La LOMQE, doncs, ha estat un element de lluita contra el procés de normalització lingüística en l'àmbit de l'educació (a tot arreu dels Països Catalans, també a Catalunya).

L'altre element, molt més directe, que està utilitzant el règim per a intentar reduir l'oficialitat de la llengua catalana, a Catalunya, és el sistema judicial. El poder judicial és el que menys s'ha adaptat a la pluralitat —més o manco fictícia— de l'Es-

tat dit autonòmic. L'estat es proclama autonòmic, però el poder judicial està fortament centralitzat. Així mateix, els sectors més liberals de l'Estat es proclamen favorables a la pluralitat lingüística. Però l'administració de justícia és, encara, pràcticament monolingüe pertot arreu. Per tant, el règim té en el sistema judicial una eina potent al servei de l'anorreament de totes les llengües que no siguin l'única que l'Estat reconeix com a oficial seua. I l'està usant, des de la desconnexió espiritual de Catalunya, amb una intensitat, amb una duresa i amb una matusseria totalment inaudites.

Amb la llei marca de la casa del ministre Wert es pretén que tots els

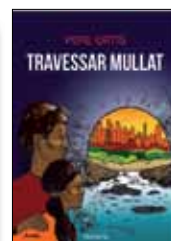
infants estudiïn la mateixa història d'Espanya (en faig una simplificació), per tal d'aconseguir uns ciutadans plenament identificats amb l'Estat. I amb les recents disposicions judicials, òrgans com el Tribunal Superior de Justícia de Catalunya pretenen posar fi al sistema educatiu vehiculat en llengua catalana. Lamentablement per a ells, tot apunta que han fet tard. Però, mentre esperam el gran canvi, els catalans tampoc no podem abaixar la guàrdia. El procés cap a la recuperació de la llibertat nacional i el procés de recuperació del paper que pertoca a la llengua catalana no són divergents ni contradictoris, sinó dos processos talment paral·lels. I que es retroalimenten. ♦

Correcció de textos en català i edició de llibres Qualitat i bon preu

C/e: llengua@llenguanacional.cat
Mòbil: 669 85 32 37

Alguns dels llibres publicats

Espanya contra Catalunya

JOSEP ESPUNYES

Al mes de desembre passat es va celebrar a Barcelona el simposi *Espanya contra Catalunya: una mirada històrica 1714-2014*. L'animadversió espanyola contra aquest acte cultural, basat en una perspectiva històrica objectiva, rigorosa i acadèmica, fou fulminant. La premsa «nacional» va esmolar la dextra i diaris com ara l'ABC, *El Mundo*, *El País* i *La Razón* la van deixar caure amb força contra el fet sobiranista català i el govern de la Generalitat de Catalunya. Al mateix temps, partits polítics com ara Ciutadans, Partit Popular i UPyD van denunciar el simposi a la fiscalia perquè hi veien «un delictes d'incitació a l'odi», una denúncia que no va prosperar. Curiosament, aquests mateixos partits no veuen cap mena de «delictes», ni d'«incitació a l'odi», en el gran atac que el català pateix actualment, ja sigui per via legislativa, com passa a l'Aragó, al País Valencià i a les Illes Balears, ja sigui per via judicial, juntament amb l'afebliment de competències educatives, com té lloc a Catalunya.

Un atac, sorprenentment, que ben poca crítica té, llevat de comptades excepcions, des de les files de la intel·lectualitat espanyola actual, sobretot de la diguem-ne progressista. Una intel·lectualitat que queda molt lluny d'aquella que l'any 1924 es va adreçar al general Primo de Rivera en defensa de la llengua i la cultura catalanes davant la persecució de què eren objecte per part del Directori militar; un govern que va fer que es tanquessin tots els centres catalanistes i que es dissolguessin els Pomells de Joventut, el moviment de nois i noies fundat per Josep M. Folch i Torres l'any 1920, amb una finalitat moral i patriòtica. Personatges com ara Gregorio Marañón, Ramón Menéndez Pidal, Concha Espina, Ángel Ossorio y Gallardo, Fernando de los Ríos, Azorín, Manuel Azaña, Claudio Sánchez Albornoz, Ramón Pérez de Ayala, José Canalejas, Juan de la Encina, etc., no

van dubtar ni un moment a pronunciar-se en defensa de la llengua nacional de Catalunya. Així, convençuts que «l'idioma és l'expressió més íntima i característica de l'espiritualitat d'un poble», i sabedors que les ordres i els decrets de la dictadura feririen greument la sensibilitat del poble català, amb conseqüències de rancúnies que en el futur serien molt difícils d'amosar, van voler fer saber «als escriptors de Catalunya la seguretat de la seva admiració i del seu respecte a la llengua catalana».

**El rebuf contra Catalunya,
contra tot el
que sigui català,
cada dia és més general
arreu de l'Estat espanyol**

Una presa de posició que tot seguit va tenir un gran ressò a Catalunya i que van contestar, amb motiu d'agraïment, la Reial Acadèmia de Bones Lletres, presidida per Francesc Carreras i Candi, i el Consistori dels Jocs Florals de Barcelona, presidit per Francesc Matheu, juntament amb diversos nuclis d'escriptors i artistes catalans, amb noms tan significats com els d'Àngel Guimerà, Apelles Mestres, Santiago Rusiñol, Joaquim Ruyra, Víctor Català, Ignasi Iglésias, Narcís Oller, Pere Coromines, Prudenci Bertrana, Amadeu Hurtado, Magí Morera i Galícia, Antoni Rubió i Lluch, Joan Estelrich, Alexandre Galí, Lola Anglada, Pere Bosch i Gimpera, etc.

Avui, davant «el problema català», la veu dels intel·lectuals i artistes espanyols —llevat de comptades excepcions, com s'ha dit anteriorment— ha emmudit, no piulen, amaguen el cap sota l'ala. Més ben dit, esperar que avui es pronunciïn a favor de la llengua i la cultura catalanes més aviat és somiar truites. Què ho pot fer, ens preguntem. Que no tenen una personalitat tan pronunciada com la d'aquells intel·lectuals espanyols del temps de Primo de Rivera? O potser és per qüestió d'interessos? És a dir, arriben a pensar que prendre una posició determinada a favor de la llengua i la cultura catalanes els pot barrar portes d'influència o fer-los perdre contractes i actuacions ben remunerats? ¿O potser és perquè tant se'ls en dona, de la llengua i la cultura catalanes? ¿O potser és per la supèrbia de ser més de tres-cents milions de parlants castellans que menystenen una llengua com la catalana, més reduïda numèricament que la seva però que socialment i culturalment és tan digna i vàlida com la seva? O potser és perquè tenen la tan suada unitat d'Espanya per sobre de tot i de tothom?

Francament, no ho sabem.

Sí que sabem, en canvi, que el rebuf contra Catalunya, contra tot el que sigui català, cada dia és més general arreu de l'Estat espanyol. Sobretot des de l'inici del procés sobiranista, començant per un fet tan elemental i democràtic com és el de tenir dret a decidir. Espanya contra Catalunya? Oi tant que sí! Cada dia més. Només cal veure la tirallonga d'insults que des de les Espanyes s'ha dedicat a la cantant Shakira pel fet d'«haver gosat» cantar una cançó en català, «Boig per tu», de Sau, en el seu darrer disc. Una mena de tornada al túnel del temps, diríem, pròpia dels anys de la postguerra, tan negres com una gola de llop. ♦

Factors quantitius i qualitius de la minorització lingüística

JOSEPA HUGUET I BIOSCA

El bilingüisme social, institucionalitzat en forma de cooficialitat, és una trampa mortal per a la llengua d'un país.

La utilitat i els beneficis que comporta el bilingüisme o multilingüisme individual —que els individus dominin més d'un idioma a efectes de treball, estudis, etc.— no són els mateixos quan s'implanta, per la força, a tota una comunitat lingüística.

La pretesa igualtat de les dues llengües oficials que defensen els bilingüistes és una fallàcia, ja que cap comunitat lingüística no ha aconseguit de normalitzar la seva llengua amb aquest plantejament.

La trampa del bilingüisme actua a dos nivells: el quantitatiu i, sobretot, el qualitatiu.

El bilingüisme social comporta la minorització d'una de les dues llengües i habitualment la que resulta minoritzada és la que no és llengua d'estat. Si el bilingüisme social fos positiu o almenys no tingués repercussions negatives, els estats maldarien per implantar-lo en els seus territoris, i no és pas per causalitat que no ho fan.

La principal característica d'una comunitat minoritzada és que passa a ser un subconjunt, un satèl·lit, una colònia lingüística d'una altra comunitat, de manera que n'hi ha molts, d'unilingües castellans, però cap, probablement, d'unilingüe català. A efectes quantitius, doncs, és molt clar que qui es veu obligat per necessitat a bilingüitzar-se és el parlant de la llengua no estatal.

Però l'efecte més pernicios és que els parlants de la llengua minoritzada veuen reduït el seu espai mental. Com a parlants catalans, bascos o bretons, hi ha tota una sèrie de funcions comunicatives que no poden realitzar amb la pròpia llengua i tenen necessitat d'aprendre l'altra llengua per a poder tenir una vida comunicativa plena.

J.A. Arze ha afirmat que «una llengua no es perd perquè els qui no la

saben no l'aprenen sinó perquè els qui la saben no l'usen». Però no és pas que els parlants de la llengua en qüestió decideixin un bon dia quedar-se muts o bé dedicar-se a la vida contemplativa, sinó que prèviament s'han bilingüitzat i deixen d'usar la pròpia llengua perquè l'altra els és més útil, perquè els és en definitiva necessària i imprescindible, i la seva llengua esdevé poc útil o innecessària. L'ús lingüístic també es regeix per principis d'economia.

Un factor que intervé en economia lingüística és, doncs, la distinció qualitativa entre utilitat i necessitat.

És indiscutible la utilitat del català que encara serveix de vehicle comunicatiu amb la família, amb els amics, per a algunes assignatures escolars, per a alguns mitjans de comunicació (una minoria) o per a algunes administracions locals i regionals, però la utilitat del català deixa pas a la imperiosa necessitat de dominar la llengua de l'estat si hom vol cursar determinades carreres universitàries (dret, posem per cas, entre altres) en el propi país o, arribat el cas, accedir al senat espanyol i exercir-hi de catalanoparlant. La colonització lingüística s'ha interioritzat tant que són fins i tot els mateixos poders regionals els que barren el pas del senador d'un partit que ha mostrat la seva intenció d'exercir el dret de parlar en la llengua de la comunitat que representa.

La minorització qualitativa també actua en detriment de la llengua produint-hi efectes de patuesització: el blaverisme, el pactisme, els *barcos* fantasmes i altres renúncies lingüístiques són manifestacions diverses del mateix procés. Un procés que ens porta, si no hi posem aturador, a la més o menys lenta però inexorable extinció de la nostra llengua nacional.

El català dels dirigents, dels mitjans de comunicació (televisió i premsa), dels mestres del país, etc. no és ara com ara el model de català modern i de qualitat que fóra d'esperar. El menyspreu

lingüístic que demostren alguns en no millorar el seu nivell fonètic, sintàctic i lèxic actua negativament sobre la resta de la comunitat lingüística.

No podem permetre cap renúncia, cap rebaixa. La llengua no és negociable per als qui encara volem la nostra llengua nacional i lluitem per aconseguir-la. És una qüestió de dignitat i de supervivència. Que la tolerància i la prudència mal enteses no ens facin traïdors. Silenciar els abusos dels «tolerants», dels qui s'avenen a reduir el nivell qualitatiu de competència lingüística, no és democràtic, ni digne, ni lleial.

I atès que el bilingüisme no ens pot garantir la transmissió generacional de la nostra llengua ni, encara menys, d'una llengua moderna, sense contaminacions ni interferències, apta per a totes les necessitats comunicatives i de relació socialment exigibles, és del tot imprescindible que la nostra comunitat lingüística interioritzi el centre de decisions amb una voluntat clara de fer que la pròpia llengua esdevingui llengua nacional. I el camí per a fer-ho possible és aconseguir que sigui l'única llengua oficial.

Aquesta proposta és raonada, raonable i ineludible per a poder fer canviar el sentit de la minorització cap a la recuperació lingüística; en conseqüència, l'opció que defensa la Plataforma Unitària «CATALÀ ÚNICA LLENGUA OFICIAL» incideix a promoure el canvi qualitatiu, trenca amb esquemes mentals de submissió lingüística i reprèn l'única via vàlida per a la restitució d'un dels drets fonamentals dels pobles i de les nacions, el d'assegurar la necessitat d'ús i, per tant, la completa vitalitat de la pròpia llengua nacional. ♦

Aquest escrit el reproduïm de la revista LLENGUA NACIONAL 5-6, pp. 13-15, abril de l'any 1992.

Tot i que l'hem de situar en el context en què es va publicar, arrosseguem, si fa no fa, els mateixos problemes.

El poder de les paraules

MARCEL FITÉ

Què és, aquest bombardeig de sentències barroeres i miserables que no té aturador? Primer va ser aquell que volia enviar la Guàrdia Civil. Després aquella que deia que ens farien fora d'Europa, de l'euro i de la Via Làctia. Més tard aquella altra que deia que per a dur a terme el divorci hi havien d'estar d'acord tota la família, els sogres de la dona maltractada, els fills, el marit maltractador, els altres sogres, la cunyada i la portera de l'escala, tot-hom: «Perteneces a toda la familia y tú sola no puedes decidir, lo siento, pero nos perteneces, cariño.» Ara un tal Lara diu que sap de bona tinta que **la independència és impossible** (futur títol d'un pròxim premi Planeta?).

Sempre que sento tants escarafalls i bajanades (per què no parlen de votar, que és el que la gent vol, d'una punyetera vegada?) em recordo d'una faula dels inques. M'agradaria haver-la poguda llegir en quítxua, la llengua

que els espanyols van destrossar ara fa segles, al mateix temps que els robaven l'or, la plata, la cultura i la vida.

«Temps era temps hi havia una parella de galls dindis que tenien una colla de pollets. La parella vivien molt feliços amb la seva pollicada, però aviat van començar a sorgir problemes. Un dels pollets els va sortir inquiet de mena, una mica estarrabaldat. Un fill amb problemes, vaja.

»Aquell gall dindi tenia sortides molt estranyes. Un dia se les va envetar que volia volar. La seva mare, però, el va convèncer que no ho fes: “És impossible, fill meu; tu ets un gall dindi i els galls dindis no volen.” El pobre gall dindi, amb el cap entre les ales, es va oblidar del tema per una temporada.

»Una altra vegada, que passaven a prop d'un penya-segat molt abrupte, el gall dindi estarrabaldat va dir que s'hi volia llançar. Els seus pares i germans es van esgarriar: “Et mataràs, ets boig,

aniràs contra les roques...!” El pobre gall dindi, una vegada més, es va oblidar del tema i, convençut que no estava fet per a volar, ja no en va tornar a parlar més.

»Tan eixalat va quedar que ja no va fer res de bo en la vida. Mentre els seus germans treien un plomatge il·lustrós, estarrufat i llüien unes cues de ventall que semblaven per a anar a l'òpera, ell es va anar quedant arronsat, esprimat-xat, aperduat, fins que es va posar malalt i es va morir de tristor.

»Va ser una llàstima, perquè al cap de molt poc va passar un còndor amb la idea de recuperar el seu fill. Resulta que, un temps enrere, aprofitant una distracció de la mare lloca, havia deixat un ou al niu dels galls dindis perquè l'hi covessin, tal com solen fer també alguns ocells d'aquesta altra banda del mar. Però el seu fill no hi era. S'havia mort de ganes de volar. Havien aconseguit fer-li creure que era **impossible**. També ho sabien de bona tinta.» ♦

PLAERS D'AMETLLA

Trias Galetes - Biscuits SA

Ctra. de Sils, 36
17430 Santa Coloma de Farners
Tel. 972 84 12 13
www.trias.cat

El castellà, llengua oficial en una Catalunya independent?

ANDREU SALOM I MIR

Una de les qüestions que van provocant més controvèrsies en relació amb la futura independència del Principat de Catalunya és quin hauria d'ésser l'estatus del castellà en aquesta nova situació política. Molts polítics, escriptors i sociolingüistes han palesat llur opinió al respecte, i no sembla que hi hagi gaire consens. Cal remarcar, això no obstant, que mentre la gran majoria de polítics es decanten clarament per l'oficialitat de la llengua castellana en una Catalunya independent (Oriol Junqueras, d'Esquerra, n'és un cas paradigmàtic), entre els sociolingüistes i estudiosos de la llengua l'opinió molt majoritària és que les úniques llengües que han de ser oficials en el nou context són la catalana i l'aranesa (variant del gascó, dialecte occità), les dues pròpies del país.

Personalment, sóc del criteri que si el castellà esdevingués llengua oficial en una República Catalana, l'Estat espanyol no es torbaria gaire a emprar aquest fet com una arma llançívola contra aquella. Seria com tenir-hi un cavall de Troia permanent, i encara una mena d'espasa de Dàmocles que ens podria angoixar perillosament. Des del punt de vista sociolingüístic, representaria un entrebanc considerable en la normalització plena del català en tots els àmbits d'ús, atès que l'espanyol és una llengua molt forta a escala internacional, amb molts milions de parlants, i que en el nostre territori sempre ha tingut la consideració de llengua imposada, producte d'una anomalia política derivada del dret de conquesta. Que el castellà pugui gaudir d'un estatus de llengua preferent (com, per exemple, en l'educació), juntament amb l'anglès, fóra raonable; però elevar-lo a la categoria d'oficial suposaria un risc carregat d'incertesa i un perill evident per a la bona salut del català, com ja hem apuntat.

Un dels sociolingüistes que ho tenen més clar és, curiosament, l'espanyol Juan Carlos Moreno Cabrera, catedràtic de Lingüística General a la Universitat Autònoma de Madrid, autor de diversos llibres en què analitza la ideologia destructiva del nacionalisme lingüístic dels governs d'Espanya. El professor Moreno Cabrera defensa que el castellà *no* hauria de ser oficial a Catalunya, precisament per evitar conflictes estalviables i perquè, a més a més, tal cosa significaria una amenaça per a la vitalitat i el desenvolupament del català i de l'aranès. «Seria un error —declara Moreno— col·locar en igualtat de condicions dues llengües amb mercats internacionals tan disperss i capacitat de competència tan desigual com el català i el castellà.» La clarividència del professor i lingüista madrileny ens dibuixa a l'horitzó, vet-ho aquí, un model de gestió eficaç i plausible en què els polítics no considerin la necessitat d'estimular la competència entre comunitats lingüístiques per ocupar els mateixos espais. ♦

**PASTISSERIA
BOMBONERIA
CONFITERIA
GELATERIA**

**Major de Sarrià, 57
08017 Barcelona
Tels. 93 203 07 14 - 93 203 00 04**

**Pl. de Sarrià, 12-13
08017 Barcelona
Tel. 93 203 04 73 - Fax 93 280 65 56**

El poder del llenguatge positiu

ANNA IGLÉSIAS CASTELLÓ psicòloga i psicopedagoga, www.activament.cat

Des del marc teòric del funcionalisme, el llenguatge és un sistema de comunicació que s'utilitza en un context social per a comunicar els propis pensaments, emocions o sentiments. És a dir, el llenguatge ens permet de posar paraules a allò que pensem o sentim; però, durant el procés de convertir-ho en un missatge, desencadenem canvis en la idea original que volíem transmetre. I, si no, penseu en la quantitat de vegades que, mentre estàveu explicant allò que volíeu fer el pròxim cap de setmana, abans d'explicar tot el que teniu previst, ja heu substituït alguna activitat, n'hi heu afegida alguna o heu canviat d'ordre; o bé penseu en les vegades que heu començat a explicar un problema a algú perquè us ajudi a trobar una solució i, gairebé abans que aquest hagi pogut acabar d'escoltar-vos, li heu donat les gràcies perquè ja l'heu trobada.

Això ens passa perquè la relació entre el llenguatge i el pensament és recíproca. Com diem, convertir el pensament en llenguatge promou canvis en el pensament inicial¹, però el pensament també està influenciat per les categories lingüístiques², ja que influeixen en la capacitat d'organitzar els conceptes, en la capacitat d'abstracció, d'establir propietats i relacions, etc.

Una de les finalitats del llenguatge és comunicar, és a dir, elaborar un missatge per a transmetre'l a un interlocutor amb un objectiu concret: sentir-nos recolzats, exposar una idea, plantejar un canvi, proporcionar més informació... Hem de ser conscients, però, que a aquesta persona no li arriba sols el missatge sinó que a partir d'aquest es generarà una idea sobre nosaltres, les nostres idees, les actituds i la manera com afrontem les circumstàncies de la vida. A més, sobre la base d'aquesta percepció que projectem als altres, també anem creant la nostra identitat; per tant, el llenguatge és un reflex de nosaltres mateixos. Així caldrà plantejar-nos quina imatge volem donar als altres. Probablement, utilitzar un llenguatge positiu davant una situació negativa és el més difícil, però ens ajudarà a reinterpretar el problema d'una manera més positiva, i aquesta visió ens ajudarà a generar alternatives i solucions, a valorar les conseqüències, a veure un avantatge en aquesta situació, a tenir més energia per a poder-lo afrontar, a fer que els altres ens ajudin a tirar endavant sense caure en el victimitisme. Tot això farà augmentar la confiança i seguretat en nosaltres mateixos, perquè ens sentirem capaços d'afrontar-ho i, per tant, augmentarà la motivació. Aquesta ens ajudarà a prendre les decisions i accions que ens acostaran a aconseguir allò que desitgem. Penseu, per exemple, en quan heu volgut

L'ús de la paraula en una pintura medieval del museu Champollion de Figeac (Occitània)
FOTO: R. PUIG COROMINES

canviar de pis. Segurament n'haureu vistos molts que per algun motiu o un altre no us convencien; què fem, llavors? Si expliquem aquesta situació a un amic utilitzant un llenguatge negatiu direm: «Estic fart de mirar pisos, no n'hi ha cap que valgui la pena!», i ens acabem de creure que no trobarem cap pis que s'adeqüi a les nostres necessitats, i ell empatitzarà amb el nostre missatge refermant-lo. Doncs, canviem l'estil del missatge i fem-lo positiu: «Fins ara no he trobat cap pis que tingui tot el que necessito.» Solament amb aquest petit canvi, ens estem ja autoconvencent que el podem trobar. L'amic ens refermarà la idea i, com que pensarem això, tornarem a estar a punt, físicament i psicològicament, per a reprendre la recerca i sabem que, per probabilitat, com més pisos mirem, més opcions tindrem de trobar-ne un que s'adeqüi a allò que estem buscant. Així, doncs, el llenguatge no sols influeix en el nostre pensament, sinó també en el dels altres, en la nostra imatge i en el comportament. Sabent això, ¿no seria bo allò que ens deien de petits, de pensar les coses dues vegades abans de dir-les? ♦

Bibliografia

- “Retóricas” <<http://www.retoricas.com/2008/10/ejercicios-de-lenguaje-positivo.html>> [consulta: 19 de novembre del 2012]
- “Cómo los pensamientos positivos pueden cambiar tu vida” <<http://crecimiento-personal.innatia.com/c-pnl/a-como-los-pensamientos-positivos-pueden-cambiar-tu-vida-8651.html>> [consulta: 19 de novembre del 2012]
- Olga Soler (coord.) (2006), *Psicologia del llenguatge*, Ed. UOC, Barcelona.
- M.A. Jiménez y A. Huidobro (2003), *¿Cómo funciona mi cerebro?*, Acento, Madrid.
- J. Fernández, M. Pintanel i A. Chamarro (2005), *Manual de psicología del pensamiento*, Universitat Autònoma de Barcelona, Barcelona.

1. Vegeu M.A. JIMÉNEZ y A. HUIDOBRO, p. 180.
2. Vegeu O. SOLER, p. 242.

«Nominar», significat i règims

JAUME SALVANYÀ <jsalvanya@gmail.com>

Nominar, no com a forma antiga de *nomenar* sinó en el sentit actual de ‘seleccionar per a un premi’, és un verb relativament recent en la nostra llengua. Jordi Bruguera aclareix en el *Diccionari de dubtes i dificultats del català* de l’any 2000 que es tracta d’un anglicisme i considera que és substituïble per *seleccionar, designar, proclamar*. El primer ús documentat que es localitza en el Corpus Textual Informatitzat de la Llengua Catalana és del diari *Avui* de l’any 1983, i el primer diccionari que va entrar aquest significat va ser el *Gran Larousse català* en 1990. Posteriorment, el va recollir en 1998 el *Diccionari complementari del català normatiu*, de Lluís López del Castillo, i després ja s’ha anat incorporant en diferents diccionaris i també en algunes guies, com el *Llibre d’estil* de *El Periódico* o el portal «esadir.cat».

En general, els diccionaris no afinen gaire ni en la definició d’aquest verb ni en l’ús dels seus règims preposicionals. Presento primer les definicions i exemples de cinc dels diccionaris de referència actuals i a continuació faig unes quantes observacions (les sigles dels diccionaris corresponen, per aquest ordre, al *Diccionari de la llengua catalana* del IEC, al *Gran diccionari de la llengua catalana* de l’Enciclopèdia, al *Gran diccionari 62 de la llengua catalana*, al *Diccionari d’ús dels verbs catalans* i al *Diccionari normatiu valencià* de l’AVL).

DIEC2: nominar v. tr. [lèxic comú] Incloure en una nòmina amb vista a un nomenament, un premi, etc. *Rarament nomenen pel·lícules europees per als Oscar.*

GDLC: nominar v. tr. [cinema] Seleccionar entre la producció cinematogràfica anual (les persones i les pel·lícules que concursaran per a obtenir un premi). *La seva pel·lícula ha estat nominada per a l’Oscar.*

GD62: nominar v. tr. Seleccionar, entre la producció cinematogràfica anual, les persones i les obres que concursaran per obtenir un guardó (Oscar, César, Goya, etc.). *Ha estat sis vegades nominat per a l’Oscar al millor actor.*

DUVC: nominar [algú o una cosa] (per a un premi) Seleccionar entre la producció cinematogràfica. *Quins directors han nominat enguany? Van nominar la pel·lícula per a dotze òscars. L’han tornat a nominar per a l’ós d’or.*

DNV: nominar v. tr. **AUDIOVIS.** Proposar o seleccionar per a un premi. *Han nominat el curtmetratge.*

1) Fora del DIEC2 i del DNV, els altres diccionaris ceneixen explícitament l’àmbit d’ús d’aquest verb a la «producció cinematogràfica», però el cert és que va força més enllà del setè art: s’utilitza en el teatre (es premien els millors muntatges teatrals, els millors vestuaris, les millors escenografies, etc.), en la ràdio i la televisió (els millors presentadors, els millors programes, els millors documentals, etc.), en la música (els millors cançons, els millors videoclip, els millors discjòqueis, etc.), en el còmic (els millors obres, els millors guionistes, els millors dibuixants, etc.), en l’esport (el millor jugador del món, el millor entrenador, etc.) i, en general, és aplicable a qualsevol camp en què hi hagi candidats a optar a algun premi o distinció: els millors blogs d’internet, els millors invents de l’any, etc.

2) Fora del DIEC2, que fa referència a «un nomenament, un premi, etc.», els altres diccionaris indiquen únicament que s’opta a un «premi» o «guardó». Però de vegades una nominació pot no ser per rebre un premi, sinó un càstig o una penalització. Pensem en els concursos de certes televisions en què cada setmana es designen algunes persones una de les quals acaba expulsada del programa. Estan *nominades*, i la per-

sona més votada no en treu precisament un premi, sinó tot al contrari.

3) Es tracta d’un verb transitiu; per tant, l’únic complement sintàcticament necessari és el directe («algú o una cosa», com indica el DUVC entre claudàtors). Ara bé, *nominar* sol requerir un segon complement, de règim, que informa del premi —o càstig— al qual s’opta. Que aquest complement no és imprescindible, també ho indica explícitament el DUVC posant-lo entre parèntesis (que en aquesta obra marquen els complements opcionals) i amb el primer exemple: *Quins directors han nominat enguany?* Però s’ha de tenir en compte que quan aquest complement no apareix explicitat és perquè ja s’hi ha fet referència anteriorment i, per tant, el receptor ja té el context que li cal per a entendre l’enunciat. Si no, és semànticament necessari: no podem respondre a la pregunta dels directors nominats enguany si no tenim informació d’allò a què opten.

4) Aquest complement de règim, els diccionaris l’introdueixen amb la preposició composta *per a*, que és la mateixa que selecciona un verb molt pròxim com *designar*: *Van designar la Júlia per a la presidència de la mesa* (DIEC2, s.v. *designar*). Però aquesta preposició conviu en l’ús amb la preposició simple *a*, que diria —i això ja és una opinió personal— que és l’opció per la qual es decanta majoritàriament la llengua oral espontània: *Jordi Savall, nominat als Premis Grammy pel primer enregistrament mundial de l’òpera Teuzzone, de Vivaldi* (324.cat, 15-12-2012); *Messi, Iniesta, Xavi i Neymar, nominats a la Pilota d’Or 2013* (fbarcelona.cat, 29-10-2013); *‘Ernest & Celestine’, nominada a l’Oscar* (elpuntavui.cat, 25-1-2014).

5) Encara hi ha un altre complement que apareix bastant sovint amb aquest verb —ho mostra únicament l’exemple del GD62—, que indica la categoria en la qual s’està nomi-

nat: Pa negre *va ser nominada (per) al premi Gaudí en la categoria de millor pel·lícula*. Aquest complement, que d'entrada sembla circumstancial, pot acabar convertint-se també en un complement de règim introduït amb la preposició simple *a* o amb la preposició composta *com a*: Pa negre *va ser nominada (per) al premi Gaudí a (la) millor pel·lícula* (o *com a millor pel·lícula*). És més: de vegades aquest complement passa a davant del que expressa el premi, i és aquest últim el que aleshores es converteix en circumstancial (Pa negre *va ser nominada a millor pel·lícula en els premis Gaudí*), o fins i tot pot aparèixer tot sol si ja tenim el context dels premis (Pa negre *va ser nominada (com) a millor pel·lícula*). És possible que aquest encreuament de complements

sigui el que ha afavorit l'ús de la preposició *a* comentat en el punt 4.

Totes les consideracions semàntiques sobre el verb *nominar* també són vàlides per al substantiu *nominació*, que incomprendiblement no figura en el DIEC2 amb el sentit que ens ocupa. Sintàcticament, el complement principal de *nominació*, introduït per *de*, és el que en *nominar* era directe, i en el règim dels altres complements continua havent-hi un ball de preposicions: *Villaronga ha conegut la notícia de la nominació de la seva pel·lícula per als Oscars [...] a través d'un SMS* (elperiodico.cat, 28-9-2011); *L'artista valencià Xavier Mariscal celebra la nominació de 'Chico & Rita' a l'Oscar al Millor film d'animació* (324.cat, 2-2-2012); *La resposta de Banksy a la nominació de la pel·lícula com a millor documental va ser «una*

gran sorpresa», en paraules de l'autor (ara.cat, 23-2-2011).

Conclusions

La informació que donen els cinc diccionaris analitzats sobre el significat i els complements del verb *nominar* és incompleta; segurament la definició més reeixida és la del DIEC2, perquè és la més inclusiva. Però, pel que fa a la informació dels règims verbals, cap dels cinc no recull l'opció —detectada en l'ús real— que el complement indicador del premi pot anar introduït per la preposició *a* ni, fora del GD62, que hi pot aparèixer un altre complement, indicador de la categoria, introduït per *a* o per *com a*. D'altra banda, es troba a faltar en el DIEC2 el mot *nominació* amb el significat corresponent al que hem vist per a *nominar*. ♦

Art de la terra

des de 2004

BOTIGA EN LÍNIA DE PRODUCTES ARTESANALS CATALANS

Quadre pintat a mà

Navalla Pallarès pirogravada

Collaret amb Països Catalans

Rajola de ceràmica

Collaret amb estelada d'Or

Barretina de 7 pams pintada

Bota de vi amb senyera

Collaret de Plata

www.artdelaterra.cat

15% de descompte

en quadres, barretines, navalles i botes
al fer la teva compra, introdueix aquest codi: LLN2406

Dubtes de lèxic

JOSEP RUAIX I VINYET

En aquest article presentem, per ordre alfabètic, una sèrie de qüestions més o menys dubtoses referents al lèxic. Primerament posem, entre claudàtors, l'enunciat. Tot seguit copiem un exemple on apareix el terme o expressió que genera dubte (exemple en què, si cal, hem corregit algun defecte diguem-ne collateral, per tal de no complicar les coses); com que tots els exemples són reals, donem, entre parèntesis, una breu indicació de la procedència de cadascun. Després oferim una explicació. Finalment, si cal, transcrivim l'exemple amb modificacions. Al capdavant del treball hi ha la «Clau bibliogràfica».

- 1) [a dir ver] «A l'agost de 1313, Lull escriu a Messina el primer d'una col·lecció de 27 opuscles. A dir ver, el contingut d'aquests escrits breus no reflecteix els projectes que havia formulat abans com a motiu de la seva visita» (d'un original, d'autor mallorquí que vol que se li respectin les seves peculiaritats). Encara que la loc. *a dir ver* no sigui admesa pel DIEC2, sí que és enregistrada pel DCVB (s.v. *ver*). Per tant, la respectarem.
- 2) [àcora *adj. fem.*] «El freu agafa 42 metres de profunditat i és molt voltejable, perquè les dues costes són àcores i rectes» (J. Pla, *Les illes*, OC 15, p. 145, parlant de Cabrera). L'adjectiu subratllat no es troba en els diccionaris catalans, castellans ni italians; en canvi, en els diccionaris francesos trobem *accore* *adj. femení*; segons el *Petit Larousse* (París 1964), es diu d'una costa que es capbussa verticalment dins un mar súbitament fondo, i ve del neerlandès *schore* 'escarpat'. Per tant, hauria valgut més dir: *El freu ... perquè les dues costes són escarpades i rectes*.
- 3) [aixecar-se] «El que fàcilment es pot fer sense guia, i sense haver d'aixecar-se a les cinc, és pujar als estanys Roi i pujar, des d'allà, a la Punta Senyalada» (C. Wittlin, dins J. Verdaguier, *Del Canigó a l'Aneto*, introd., p. 134). Seria més genuí fer servir, en aquest context, el v. *llevar-se*: *El que fàcilment es pot fer sense guia, i sense haver de llevar-se a les cinc ...*
- 4) [amillament] «Segons l'amillament de 1851, els conreus estaven totalment dominats per la vinya amb un 74'6% sobre un 22'9% dels cereals» (AA. VV., *Calders. Un municipi entre el Pla de Bages i el Moianès*, p. 143). El DCC admet el castellanisme *amillament*, però el DIEC2 no. Per tant, val més dir: *Segons el padró de finques de 1851 ...*
- 5) [antologuista] «L'objectiu de l'antologuista és que el recull serveixi per ...» (J. Requesens [ed.], *Jacint Verdaguier, poeta i prevere*, p. 74 i pàssim). Segons el GDLC, el qui fa antologies és un *antòleg -oga* o un *antologista*, i és que aquest darrer mot es relaciona amb *antologia* (en canvi, sí que s'admet *prologuista*, que es relaciona amb *pròleg* i *prologar*). Per tant, sembla que és millor dir: *L'objectiu de l'antòleg* (o *l'antologista*) *és que el recull serveixi per ...*
- 6) [apujada] «Li sembla bé l'apujada dels impostos per als qui cobren més?» (*Regió 7*, 21-5-2010, p. 54). Malgrat que cal distingir entre els verbs *pujar/apujar* i *baixar/abaixar* (cf. NDA, s.v. *pujar* i *baixar*), els substantius postverbals corresponents es neutralitzen en *pujada* i *baixada*. Per tant, calia dir: *Li sembla bé la pujada dels impostos per als qui cobren més?*
- 7) [ballar-ne més que no en toquen] «¿Vols dir que no en balles més que no en toquen?» (E. Teixidor, *Pa negre*, p. 322). Expressió usual, almenys a la Plana de Vic, que els diccionaris recullen d'una altra manera. Sembla que l'hem de donar per bona.
- 8) [bancill, bancí] «A mitjan agost, quan acabava l'època de la sega, s'iniciava la batuda. Un cop segat el blat, es lligaven les garbes amb els bancills i es deixaven assecar durant uns quants dies; els bancins eren manats de palla, tiges seques amb les espigues encara per desgranar» (d'un original, abans de ser corregit; l'acció transcorre a la Plana de Vic). Formes, mal grafiades, que reflecteixen variants dialectals de *vencill*. Calia dir: *A mitjan agost ... es lligaven les garbes amb **vencills** (o, popularment, **vencins**) i es deixaven assecar durant uns quants dies; els **vencills** eren manats de palla ...*
- 9) [blincadís -issa] «Tots els altres puntals de cultura, voluptat, art, glòria són puntals blincadissos, o puntals corcats» (C. Cardó, *Un clàssic del pensament*, p. 171). La forma *blincadís -issa* és una variant dialectal de *vincladís -issa*. Per tant, calia dir: *Tots els altres puntals de cultura, voluptat, art, glòria són puntals **vincladissos** o puntals corcats*.
- 10) [botellón] «Còctel de jove, policia i curiosos en el "botellón" de la rambla del Raval» (*Avui*, 18-3-2006, p. 1) / «El "botellón", un nou fenomen?» (ib., p. 3) / «Combinat de "botellón", policia i curiosos a la rambla del Raval» (ib., p. 27) / «La moda del "botellón" mediàtic» (ib., p. 28). El neologisme castellà *botellón* pot traduir-se per *ampollada*, *botellot*, *ampollot*, (*la*) *gran bufà*.
- 11) [carpa] «Passejo un moment pel claustre de la catedral. Després, per la plaça Nova, on han muntat un gran envelat per a no sé quina destinació. Són tan animals que són capaços de dir-ne una carpa» (Albert Jané, *Els dies i els llocs*, p. 65). Exemple que ja porta l'explicació (cf. NDA, s.v. *carpa*).

- 12) [cèlibe] «I què en saben, els cèlibes, del matrimoni?» (*Avui*, 31-7-2005, p. 21) / «L'estat de vida: cèlibe» (A. Puig i Tàrrach, *Jesús. Un perfil biogràfic*, p. 201 i pàssim). El llatínisme *cèlibe*, paral·lel a les formes castellana i italiana, s'hauria d'admetre, al costat de la forma normativa, potser calcada del francès, *celibatari*. De fet, ja és admesa pel GDLC. Vegeu, per a més detalls, NDA, s.v. *cèlibe*.
- 13) [coïssor] «Si el mar m'omplia / de sal llàgrimes dolces, / la nit vessava / de llum per a guarir-me / de la coïssor de l'ànima» (M. Altarriba, *Llum de posta*, p. 25). El mot subratllat, escrit així, és oficialment correcte; però, dins aquest vers (que constitueix una *tanka*, estrofa d'origen japonès), té l'inconvenient d'escriure's d'una forma que no es correspon amb la pronúncia. En efecte, escrit així, *coïssor*, s'ha de llegir en tres síl·labes (co-ís-sor), mentre que la mètrica obliga a llegir-ho (i, realment, aquesta forma de llegir-ho és la genuïna, que no cal pas canviar) en dues (cois-sor). Seguint Coromines (cf. DECLC, s.v. *coure*), valdria més escriure-ho *cuiçor*. Almenys en un context com el de l'exemple, sembla que, efectivament, s'hauria d'escriure *cuiçor* (i, si semblés oportú, advertir en una nota per què es fa així).
- 14) [com aigua de maig] «I als quarters generals dels republicans el sondeig de la Moncloa l'han rebut com aigua de maig, mai millor dit» (*Avui*, 15-5-2007, p. 3). Segons el DCVB (s.v. *aigua*), ha de ser *com l'aigua de maig*. Per tant, valdria més escriure: *I als quarters generals dels republicans el sondeig de la Moncloa l'han rebut com l'aigua de maig, mai millor dit*.
- 15) [decebiment] «Vint anys després, però, el fet que ell mateix [Llull] partís tot sol cap al Nord d'Àfrica, és presentat com a reacció al decebiment reiterat de les seves gestions» (d'un original, d'autor mallorquí que vol que se li respectin les seves peculiaritats). Encara que el DIEC2 no entra *decebiment*, sí que l'enregistra el DCVB, com a arcaisme, usat per Llull. En aquest context, doncs, sembla que cal respectar l'ús d'aquest mot.
- 16) [desentranyar] «Per desentranyar el misteri dels accidents, per buscar un cap per lligar que ens porti a una pista» (J. Navarro, *La Germandat del Sant Sudari*, p. 138). Ús que sembla que cal admetre (cf. NDA, s.v. *desentranyar*). De fet, ja és admès pel GDLC.
- 17) [donar una conferència] «Carles Riba va fer oblidar les pintures i va omplir l'aire de clares sonoritats. Carles Riba va donar una conferència excellent ...» (Sagarra, OC 10, ed. Garolera, p. 80). Sembla que és més genuïna l'expressió *fer una conferència*. Per tant, valdria més haver dit: *Carles Riba va fer oblidar ... Carles Riba va fer una conferència excellent ...*
- 18) [embolcallant *adj.*] «Una versió psicològica transpersonal dirà que aquesta proximitat embolcallant del diví arriba a la consciència humana» (J.M. Mardones, *Retorn al sagrat i cristianisme*, p. 91 i pàssim). En els diccionaris no s'enregistra l'*adj.* *embolcallant* ni tampoc *embolcallador -a*, però, per analogia amb *embolicador -a*, etc., sembla que ha de ser *embolcallador -a*; de fet, els derivats en *-ant* vénen del llatí, i el v. *embolcallar* no és pas llatí. Per tant, caldria dir: *Una versió psicològica transpersonal dirà que aquesta proximitat embolcalladora del diví arriba a la consciència humana*. Vegem, en canvi, aquest altre exemple: «Però, més enllà de les respostes, caldrà reconèixer que alguna cosa li ha passat *objectivament* al catolicisme entre nosaltres: ja no constitueix una presència estructurant» (ib., p. 127). Aquí sí que l'adjectiu subratllat és correcte, perquè és format sobre el v. *estructurar*, de matriu llatina; de fet, és admès pel GDLC, que també enregistra el subst. *estructurador -a*.
- 19) [encostipar-se] «Tenir por d'encostipar-se» (*Avui*, 1-2-2002, p. 61). El v. *encostipar-se* és una variant col·loquial, no admesa pel DIEC2, de *constipar-se*. En un estil culte caldria dir: *Tenir por de constipar-se*.
- 20) [enganxina] «Òmnium llança una nova campanya a favor del CAT a les matrícules. Distribuirà 400.000 enganxines amb l'AVUI i el grup Flaix. [...] Alguns conductors han estat multats per dur l'adhesiu» (*Avui*, 4-10-2003, p. 25). El mot *enganxina*, calcad del cast. *pegatina*, de moment no és admès. Per tant, diríem: *Òmnium ... Distribuirà 400.000 adhesius amb l'AVUI i el grup Flaix. [...] Alguns conductors han estat multats per dur el pegat* (noteu que, al final de la frase, hem escrit *el pegat* en lloc de *l'adhesiu*, per tal d'evitar una repetició).
- 21) [esnòbic -a] «Molts dels manlleus són fruit de la moda o tenen un caràcter esnòbic» (X. Rull, *Els estrangerismes del català*, p. 78 i pàssim). Neologisme que no sembla necessari; els diccionaris només recullen *esnob*, tant en el seu valor de substantiu com d'adjectiu. Per tant, valdria més dir: *Molts manlleus són fruit de la moda o tenen un caràcter esnob*.
- 22) [espadanya] «L'església és una bona baluerna romànica, de belles proporcions. L'espadanya és notabilíssima, amb cinc campanes» (Albert Jané, *Els dies i els llocs*, p. 142). El castellanisme *espadanya* (per *campanaret*, o *campanar de cadireta*, o *campanar de paret*) no és admès pel DIEC2 però sembla que s'admetrà, tard o d'hora, perquè resulta útil. Sí que és admès com a nom de planta.
- 23) [estar donat i beneït] «La reforma sanitària ja està donada i beneïda» (*Regió 7*, 21-12-2002, p. 1). La locució tradicional és *estar dat i beneït* (cf. DIEC2, s.v. *dar*). Per tant, calia dir: *La reforma sanitària ja està dada i beneïda*.
- 24) [estar pel mig] «A la zona, en aquella època, hi vivia un grup de *posseïros* de més de cinc-cents persones i la comunitat indígena dels tapirapè. Per a completar el paisatge també hi havia gent de la prelatura. L'església sempre estava pel mig» (F. Escribano, *Descalç sobre la terra vermella*, p. 92). Sembla que això de *estar pel*

- mig* és poc genuí i que valdria més emprar la construcció *ser-hi per entremig*. Per tant, nosaltres diríem: *A la zona ... L'Església sempre hi era per entremig*.
- 25) [estela] «L'estela de ton vaixell / a la terra has dat per faixa, / lligant amb tres nusos d'or / Europa, Amèrica i Àssia [sic]» (Verdaguer, *Idil·lis i cants místics*, ed. Garolera, p. 201). Ús verdaguerià que abona l'admissió del mot *estela* com a sinònim de *deixant* (cf. NDA, s.v. *estela*).
- 26) [estiramenta] «A Catalunya, però, sobretot en el massís del Cap de Creus, el paisatge és més polifònic, té una *estiramenta*, una rusticitat i una dentadura que fan tremolar a estones» (Sagarra, OC 10, ed. Garolera, p. 239). Encara que els derivats en *-enta* són col·loquialismes no admesos per la normativa (cf. CC/3, p. 41), hi ha casos, com aquest, en què esdevenen útils i difícilment substituïbles.
- 27) [estrellar-se] «però si només la considerem com un obstacle contra el qual *s'estrella* un vaixell ...» (J. Solà, *Plantem cara*, p. 200). El v. *estrellar-se* s'ha popularitzat bastant, però no deixa de ser un castellanisme no acceptat per la normativa. Per tant, calia dir: *però si només la considerem com un obstacle contra el qual s'estavella un vaixell ...*
- 28) [euguetí -ina] «... bestiar asiní, mular, boví, llaner, *euguetí* ...» (d'un original, abans de ser corregit). L'adj. *euguetí -ina* és una variant col·loquial (documentada en una revista de Moià de l'any 1918) de *eguí -ina*. Per tant, val més dir: ... *bestiar asiní, mular, boví, llaner, eguí* ...
- 29) [farragós -osa] «Una de les més *farragoses* era la classe de Preceptiva Literària, que a vegades encotillava massa la nostra ànsia d'expressar-nos tan lliurement com la naturalitat de la mateixa parla» (d'una novel·la, abans de ser corregida). L'adj. *farragós -osa* és admès per alguns (cf. NDA, s.v. *farragós -osa*), però sens dubte és millor, en aquest context, l'adj. *feixuc -ga*. Per tant, val més que posem: *Una de les més feixugues era la classe de ...*
- 30) [fer la vista grossa] «Al Marroc o a Algèria ens trobem contínuament subornant els militars o els gendarmes perquè *facin la vista grossa*, la qual cosa incrementa enormement les nostres despeses de viatge», ens comenta el burkinès Koudou» (*Avui*, 20-3-2006, p. 26). Encara que la loc. *fer la vista grossa* és admesa per algun diccionari, és certament més genuïna la loc. *fer els ulls grossos*. Per tant, valdria més dir: «Al Marroc ... els gendarmes perquè *facin els ulls grossos*, la qual cosa incrementa enormement les nostres despeses de viatge», ens comenta el burkinès Koudou.
- 31) [fer un raro] «No sé quants d'anys devia tenir, però em recordo arrapat a la reixa de ca l'avi a Terrassa. Hi *feia un raro* a ràbia seca, sense llàgrimes» (*Avui*, 13-9-2007, p. 24). L'expressió *fer un raro* és bastant usada i té una expressivitat difícil d'aconseguir amb la forma correcta, que és *fer unes ploralles*.
- 32) [fer-se a la idea] «Les estades als hospitals sempre són llargues. Un *es fa a la idea* que ja està a punt de marxar
- i resulta que sempre queda alguna prova per fer» (d'un original, abans de ser corregit). Sembla que no s'ha de dir *fer-se a la idea* sinó *fer-se la idea*, sinònim de *imaginar-se, avesar-se, acceptar*, etc. La pronominalització confirma aquesta suposició, perquè diríem «Em faig la idea de... > Me la faig», però no «Em faig a la idea de... > M'hi faig». Per tant, l'exemple hauria de ser: *Les estades ... Un es fa la idea que ja està a punt de marxar ...*
- 33) [ganzell] «EL CASAMENT.— L'un i l'altra, situats al *ganzell* de l'església, obsequiaven personalment amb clavells vermells els assistents, categoria aquesta integrada no sols pels convidats, sinó també pels curiosos locals moguts per aquella pruija xafardera pròpia de l'ocasió ...» (*Avui*, 26-5-2004, p. 19). Dialectalisme per *cancell*. Per tant, tractant-se d'un escrit en un diari d'àmbit general, valdria més dir: *EL CASAMENT.— L'un i l'altra, situats al cancell de l'església ...*
- 34) [i passa que t'he vist] «No li'n facis cas, no te l'escoltis, deixa'l dir, tu fes la teva *i passa que t'he vist*» / «Guaita, ho tapes amb una petita capa de pintura *i passa que t'he vist*» / «M'han demanat un article de dues pàgines. Sí, home! Els farà una petita nota de mig full *i passa que t'he vist*» / «Ell en volia vuit i jo li n'he ofert sis. Que no hi està d'acord? Doncs al seu lloc un altre *i passa que t'he vist*» / «No hi perdís el temps. Tampoc no t'ho agrairan. Ho neteges una mica per damunt, que no es vegi brut, *i passa que t'he vist*» (exemples fornits per J.M. Fontcuberta, de Moià, bon coneixedor de la llengua). Frase feta, no enregistrada en els diccionaris, que equival al cast. *si te he visto no me acuerdo*, o bé *no t'hi amoïnis gaire*, o bé *no hi perdís el temps*, o bé *no hi pensis més*, o bé *tal dia farà un any*. Sembla ben genuïna i, per tant, s'hauria de recollir en els repertoris lexicogràfics.
- 35) [i quart] «A dos quarts de set jo era a Arties, després de caminar dotze hores *i quart*» (C. Wittlin, dins J. Verdaguer, *Del Canigó a l'Aneto*, introd., p. 135). Seria més genuí dir *i un quart*: *A dos quarts de set jo era a Arties, després de caminar dotze hores i un quart*.
- 36) [ilerdenc -a] «Joan Santamaria, escriptor *ilerdenc*» (d'un original, abans de ser corregit). El radical *ilerd-* és de tipus culte, mentre que el sufix *-enc* és de tipus popular; per tant, no és bo barrejar-los. Caldria substituir aquest gentilici híbrid (*ilerdenc -a*) pel gentilici popular (*lleidatà -ana*) o pel gentilici culte (*ilerdense*). De fet, existeix un «Institut d'Estudis Ilerdencs», que la GEC, basant-se en aquest criteri filològic, transforma en *Institut d'Estudis Ilerdenses*. Sigui com sigui, l'exemple hauria de dir: *Joan Santamaria, escriptor lleidatà* (o *ilerdense*).
- 37) [inalàmbric -a] «el telèfon mòbil o *l'inalàmbric*» (J. Solà, *Plantem cara*, p. 193). L'adj. o subst. *inalàmbric* és, certament, un castellanisme còmode i molt usat; però, de moment, no s'ha acceptat normativament. Per tant, calia dir: *el telèfon mòbil o el (telèfon) sense fils*.

- 38) [incompletitud] «Com el principi d'indeterminació, el teorema d'incompletitud de Gödel pot representar una limitació fonamental en la nostra capacitat de comprendre i predir l'univers» (S. Hawking, *Brevíssima història del temps*, p. 135). Sembla que seria millor dir *incompletesa*, neologisme que creiem que cal admetre, com també cal admetre *completesa*. Així, doncs, l'exemple seria: *Com el principi d'indeterminació, el teorema d'incompletesa de Gödel ...*
- 39) [junior] «El catedràtic P. Tió continuà impartint classe privadament, especialment als juniors escolapis. [...] el P. Ignasi Florenza com a mestre de juniors i professor de teologia. [...] Els juniors foren dispersats per les diverses comunitats de la província» (d'un original sobre història de l'Escola Pia). Encara que aquest terme (mot agut) no és enregistrat pels diccionaris (el DIEC2 entra *júnior* i amb altres significats, forma procedent de l'anglès), sembla que s'ha de respectar en el context de l'exemple, ja que és una adaptació del llatí *iuniorum*, *iuniores*.
- 40) [jurisdització] «Aquest pas, molt necessari, va comportar la jurisdització de la noció d'*Església*» (J. Gil i Ribas, *Un món que comença de nou*, p. 279). El neologisme subratllat sembla que és mal format; creiem que hauria de ser *juridicització* (derivat de *jurídic*). Per tant, probablement calia dir: *Aquest pas, molt necessari, va compartir la juridicització de la noció d'Església*.
- 41) [llagrimal] «Et veig el llagrimal fet un espill / quan la llum illumina el teu esguard, / ulls que vessen perles d'encant, / semblant teu amb les llàgrimes més pures, / semblant teu amb les llàgrimes plorant» (P. Vives i Sarri, *Veü postrema*, p. 50). El subst. *llagrimal*, sinònim de *llagrimer*, *llagrimall* i *lacrimal* (part de l'ull), no és enregistrat pel DIEC2 però és admès per Moll i per Coromines, a part de ser molt usat. Sembla, doncs, que caldria incorporar-lo, com a variant col·loquial, als diccionaris normatius.
- 42) [llum verda / llum verd] «Llum verda al viatge del multimilionari dels EUA a l'estació espacial» (*Avui*, 25-4-2001, p. 28) / «Aquest any l'ajuntament ha donat llum verd per a construir 315 pisos més a Manresa» (*Regió 7*, 24-4-2001). El GDLC registra *donar* (o *tenir*) *llum verd*, expressió metafòrica que, pel seu origen (referència als llums, en masculí, del semàfor), sembla més escaient que *donar* (o *tenir*) *llum verda*. Per tant, esmenaríem el primer exemple dient: ***Llum verd** al viatge del multimilionari dels EUA a l'estació espacial*.
- 43) [major] «Acontentem-nos d'assenyalar, sense majors precisions, que ...» (d'un original, abans de ser corregit). Aquest ús de l'adj. *major* ens sembla poc genuí i el canviaríem per *més*: *Acontentem-nos d'assenyalar, sense **més** precisions, que ...*
- 44) [manda pia] «De Viena, Lull viatjà a Mallorca. Allà, el 27 d'abril de 1313, davant el notari Jaume Avinyó estén el seu testament. A part dels llegats als fills i les mandes pies, dedicà una considerable suma per a fer còpies de les seves obres a distribuir en tres dipòsits: la cartoixa de Vauvert a París; misser Parceval Spinola, a Gènova; el monestir de la Real, a Mallorca» (d'un original, d'autor mallorquí que vol que se li respectin les seves peculiaritats). Encara que la locució nominal *manda pia* (ni el seu primer element, *manda*) no és admesa pel DIEC2, sí que és enregistrada pel DCVB (s.v. *manda*). Per tant, la respectarem.
- 45) [militar] «És clar: en un país amb tanta història com Anglaterra, i que té vocació de la memòria històrica, si n'hi ha, de gent a recordar: militars, mariners, polítics, estadistes, funcionaris, pintors, escriptors, científics, actors...» (Albert Jané, *Els dies i els llocs*, p. 92). La variant vulgar *militar* (per *militar*) és usada aquí irònicament.
- 46) [moltes felicitats] «I un dia vam donar una versió ben escaient (*Per molts anys, per molts anys*) al *Happy birthday*, fins que, ai, a poc a poc, l'anem substituint per un Moltes felicitats que no s'havia dit mai abans» (Joan Solà, *Avui*, 7-7-2005). Aquesta afirmació del lingüista Solà corrobora el que es diu en el NDA, s.v. *moltes felicitats!*
- 47) [morbo] «qui vulgui més morbo» (J. Solà, *Plantem cara*, p. 279). Encara que *morbo* existeix com a mot antic, actualment és considerat un castellanisme inacceptable. Per tant, calia dir: *qui vulgui més **morbositat***.
- 48) [nodoló] «Per a iniciar la batuda els carros anaven al camp a buscar garbes i les portaven a l'era per fer nodolons. Els nodolons eren una mena de pallers fets de garbes» (d'un original, abans de ser corregit; l'acció transcorre a la Plana de Vic). La forma *nodoló* és una variant vulgar o dialectal de *modoló*. Hauria de dir: *Per a iniciar la batuda els carros anaven al camp a buscar garbes i les portaven a l'era per fer **modolons** (o, **com diuen alguns, nodolons**). Els **modolons** eren una mena de pallers fets de garbes*.
- 49) [pareu] «Tots van vestits a l'europea, res de pareus» (Sagarra, OC 11, ed. Garolera, p. 102 i pàssim) / «El pareu, que en tahicià vol dir "vestit", i era l'únic vestit d'aquests pobres, i amb el qual encara són representats els tahicians en el cinema, es pot dir que només s'usa en els districtes per a dormir, i a Papeete només el porten els americans per a passejar-se per la cambra de l'hotel a les hores més càlides del dia» (ib., p. 115). Tenint en compte aquest precedent literari, es podria adoptar la forma *pareu* per a denominar la peça platgera que en castellà anomenen *pareo*.
- 50) [per tots els costats] «És la figura actualment més viva del pensament cristià del seu segle, un geni religiós que, com veurem, desborda per tots els costats els seus condicionaments jansenistes» (AA. VV., *Història del pensament cristià*, p. 654). La locució genuïna és sense article (cf. DIEC2, que, s.v. *costat*, duu l'exemple: *La ciutat estava assetjada per tots costats*). Per tant,

- escriuríem: *És la figura ... desborda per tots costats els seus condicionaments jansenistes.*
- 51) [performança] «Finida la performança, el grup dels quatre del petroli es mogué per tal d'afinar els *whereabouts* de la Phillis Johnson i no deixar que, com abans, se'ls esquitllés per alguna de les portes excusades» (de l'original d'una novel·la, abans de ser corregit). El terme *performança* encara no és enregistrat pels diccionaris. Hom pot optar pel terme anglès, *performance*, o per la seva traducció catalana, *actuació*: **Finida la performance** (o **Finida l'actuació**), *el grup dels quatre del petroli ...*
- 52) [raspall de dents] «... tothom diu “un raspall de dents”. I així, amb la meva decisió adquisitiva, he tingut l'ocasió i el goig de fer servir mitja dotzena de vegades, pel cap baix, la nostra designació genuïna, castissa i tradicional: un raspallet de les dents» (Albert Jané, dins *Miscel·lània a Joaquim Arenas i Sampera*, p. 63). Exemple que ja conté l'explicació corresponent, deguda al conegut lingüista Albert Jané.
- 53) [reapertura] «... els mítings celebrats a Barcelona, Vic i Manresa contra la reapertura de les escoles laïques ...» (d'un original, abans de ser corregit). El DIEC2 admet *apertura* però prefereix *obertura*; semblantment, es pot admetre *reapertura* però cal preferir *reobertura*. Per tant, val més dir: ... *els mítings celebrats a Barcelona, Vic i Manresa contra la reobertura de les escoles laïques ...*
- 54) [redireccionar] «L'Obra Social de la Caixa de Pensions, que fins aleshores col·laborava en la Festa de l'Arbre Fruiter a través de l'Homenatge a la Vellella, redireccionava el seu suport a la gent gran cap a un altre tipus d'activitat» (d'un original, abans de ser corregit). El neologisme *redireccionar* no sembla necessari, almenys en aquest context. Per tant, val més dir: *L'Obra Social de la Caixa de Pensions, que fins aleshores col·laborava en la Festa de l'Arbre Fruiter a través de l'Homenatge a la Vellella, reorientava el seu suport a la gent gran cap a un altre tipus d'activitat.*
- 55) [renegamenta] «la renegamenta dels qui aguantaven la corda» (J. Moncada, *Camí de sirga*, p. 100). Com hem vist, els derivats en *-enta* són de tipus col·loquial. En aquest cas, s'hauria pogut dir: **els renegaments dels qui aguantaven la corda.**
- 56) [si cap] «Si es remena una mica la documentació, la presència de tots aquests menestrals queda confirmada i, si cap, augmenta el ventall d'oficis que es troben referenciats» (AA. VV., *Calders. Un municipi entre el Pla de Bages i el Moianès*, p. 124). Segons el DCC, l'expressió cast. *si cabe* correspon a la catalana *si és possible*; ara bé, en aquest context sembla que hi queda més bé **fins i tot**. Per tant, hauria valgut més dir: *Si es remena una mica la documentació, la presència de tots aquests menestrals queda confirmada i, fins i tot, augmenta el ventall d'oficis que es troben referenciats.*
- 57) [silló, sillonet] «Assegut en un silló, sota el llum de peu, en un racó del menjador, intentà d'absorbir-se en el llibre» (R. Tasis, *Tres*, pp. 132-133 i pàssim) / «Al seu davant, instal·lada en el seu sillonet amb aquella majestatat natural de tots els seus moviments, Claudina Bertran li va tornar el somriure» (ib., p. 168) / «Repapats als únics sillonets de vímet que hi havia al menjador, el senyor i la senyora Manubens agafaven galetes de la safata i xarrupejaven els vasos de vi dolç que la tia Ció els havia posat a la taula» (E. Teixidor, *Pa negre*, p. 306) / «Va redreçar l'esquena en el silló i va reprendre el discurs amb un to més moderat, com si s'hagués adonat que la descripció podia ser una crítica» (ib., p. 311). Sembla que cal admetre aquests termes, segons s'argumenta en el NDA (s.v. *silló*).
- 58) [sonar a] «Parlar de llibertat com a dret i com a situació adquirida, per a les orelles d'una gent sotmesa a l'imperialisme romà, sonava a quelcom impossible» (*Serra d'Or*, oct. 2004). Segons el DCC (s.v. *sonar*), la construcció cast. *sonar a* s'ha de traduir per *semblar*. Així, doncs, caldria dir: *Parlar de llibertat com a dret i com a situació adquirida, per a les orelles d'una gent sotmesa a l'imperialisme romà, semblava quelcom impossible.*
- 59) [subjaure] «Tres són les maneres d'analitzar les evolucions que es produeixen: pel canvi en l'estructura lògica que subjau en el raonament adolescent, per l'increment en la quantitat i la qualitat del coneixement i per la capacitat de reflexionar sobre el propi pensament. / El model del subjecte que subjau als significants d'ajuda, assistència, mediació» (exemples aportats per una nostra alumna). Sembla que cal admetre el verb *subjaure*, perquè és un neologisme necessari; en efecte, les alternatives (perífrasis *que és subjacent* o *que hi ha subjacent*) són incòmodes.
- 60) [sunsònica] «Viatge de tornada sense novetat. En Xavier Amigó, que és un gran sonador de sunsònica, ens obsequia amb una mostra florida del seu repertori» (Albert Jané, *Els dies i els llocs*, p. 92). La variant vulgar *sunsònica* o *sonsònica* (per *sonsònia*, nom enregistrat pel DCVB, al seu torn sinònim de *harmònica*) és usada aquí irònicament.
- 61) [tea] «De cop i volta, una riuada de gent va entrar al passeig pels carrers laterals. La majoria portaven alguna cosa a la mà: potes de cadira, respatl·lers de banc, fustes, tees enceses...» (M. Fité, *El carrer dels petons*, p. 172). La forma *tea* és un dialectalisme per *teia*. Sembla, doncs, que, tenint en compte el context d'aquesta novel·la, hauria valgut més dir: *De cop i volta ... fustes, teies enceses...*
- 62) [telespectador -a] «El nom del personatge històric català favorit dels telespectadors es farà públic al final del programa d'avui» (*Avui*, 9-6-2005, p. 63). Sembla que s'hauria d'admetre aquesta forma, que creiem millor que *teleespectador -a* (cf. NDA, s.v. *teleespectador -a*).

Els dies de la setmana

ALBERT JANÉ Institut d'Estudis Catalans

Els noms dels dies de la setmana s'han mostrat molt poc productius pel que fa a la creació de noves formes de llenguatge, tant en el camp de la derivació com en el de la fraseologia.

Efectivament, com a derivats d'aquests noms solament sabem trobar els dels del primer i del darrer dia de la setmana: *endillunsat* 'peresós de reprendre la feina després d'un dia de festa' (DIEC s.v. *endillunsat*), molt poc usual, i *endiumentjar*, *diumengejar*, *diumenger*, *diumengí* i *diumentjada*, tots ells incorporats a la nomenclatura del DIEC. La forma d'ús més freqüent és, segurament, el participi passat de *endiumentjar*, és a dir, *endiumentjat*, usada com a adjectiu. D'altra banda, hi ha també la forma *dominical*, relativa al mateix diumenge, que podem considerar un pseudo-derivat, i el substantiu *sàbat* (d'on prové *dissabte*), amb una bona rastellera de derivats: *sabatí*, *sabàtic*, *sabatina*, *sabatisme* i *sabatitzar*. Hi podríem afegir, encara, els adjectius *lunar*, *marcial*, *mercurial*, *jovial* i *veneri*, molt llunyament emparentats amb els noms dels dies de la setmana.

Quant a la fraseologia, la producció és també francament magra. Potser les creacions més sobresortints són *la setmana dels tres dijous* 'mai' i *fer dissabte* 'fer la neteja i endreça de la casa, d'una habitació, etc.', i *posar-se al mig com el dijous*, de sentit ben evident. El DIEC recull també *fer dilluns* 'en alguns oficis, fer festa el dilluns', i *fer divendres* 'fer dejuni' i 'passar-la malament', d'ús molt reduït.

El nostre refranyer no podia pas deixar de banda els dies de la setmana. En la seva extensíssima recopilació, Joan Amades n'aplega unes quantes dotzenes, que, en general, tenen poc interès. N'hi ha que tenen relació amb la climatologia, amb afirmacions desproveïdes de fonament, i també amb prejudicis o supersticions populars més aviat de to menor. El dilluns hi és vist com el dia enutjós en què cal reprendre la feina, el dimarts i el divendres com uns dies clarament malastrucs, el dimecres és un dia anodí, sense caràcter, el dijous un dia profitós, en què totes les coses surten bé, i el dissabte i el diumenge són considerats amb les

*El diumenge és el dilluns,
el dilluns és el diumenge:
el diumenge no et veig mai,
el dilluns et torno a veure.*

seves característiques positives i agradables òbvies. Vet ací un petit mostrari d'aquest gran aplec:

- *Qui no té por al dilluns, no té por al dimoni.*
- *Qui en dimarts es casa en dimarts es penja.*
- *El dimecres té el seu estil: darrere de cinc hores vénen les sis.*
- *Negoci de dijous porta bons sous.*
- *Bugada de divendres, no hi val sabó ni cendra.*
- *El dissabte és el dia més curt de la setmana.*
- *El que es fa en diumenge, l'apotecari s'ho menja.*

Finalment, una observació merament curiosa: l'ordenació alfabètica dels diccionaris fa que després de *dimarts* vingui immediatament *dimecres*, talment com, en la realitat, els dies que designen aquestes dues entrades. ♦

Nòtula

Per què perquè?

Es diu sovint que en les proposicions interrogatives cal escriure *per què*, separat, i no *perquè*, un sol mot: *Per què plora?*, *Per què ens hem de preocupar?* El mot *perquè* és una conjunció, de causa o de finalitat, i en les oracions interrogatives tenim el mot interrogatiu *què* precedit per una preposició, sovint *per*, però que pot ser una altra: *Amb què hi vas?*, *De què riu?*, *En què et bases?*, *Amb què compten?* Ara bé, una proposició interrogativa pot contenir una subordinada causal o final unida a la principal amb la conjunció *perquè*: *Per què suposen que parlo bé d'en*

Quim perquè és amic meu?, *Per què no ens donen facilitats perquè puguem complir els nostres compromisos?* En canvi, en la proposició interrogativa següent cal escriure *per què* tant en la principal com en la subordinada: *Per què són tan rigoroses les proves per què hem de passar?* En aquesta construcció tenim, en primer lloc, el mot interrogatiu *què* precedit per una preposició, i, en segon, lloc el mot *què* relatiu, també precedit per la preposició: *les proves per què hem de passar* equival a *les proves per les quals hem de passar*. A. J.

Els pèlags de terra ferma: els pèlecs

CARLES DOMINGO

A vegades la toponímia us desconcerta. Per exemple, quan descobriu que tal terme, el significat del qual penseu que teniu ben establert, en algunes contrades en té un altre, que en aparença no guarda relació amb el que li és atribuït comunament.

Doncs això és el que us pot esdevenir anant, posem per cas, pel Penedès, quan observeu que el mot *pèlag* hi pot ésser sinònim de 'gorg' o 'toll gros'. Una paraula que has solgut veure envoltada d'una certa aura poètica, esmentant l'alta mar, però en el sentit d'un lloc inhòspit, immens i profund, on tota malaurança és possible si t'hi goses aventurar, que ara descobreixes que és un mot que anomena també una cosa tan poc excepcional, gairebé prosaica, com és una simple tolla (i encara, en algun indret, un safareig públic)!

Coromines, però, explica en el DECat que aquesta dualitat semàntica del mot ja es troba en el seu ètim grecollatí *pelagus*, el qual tant podia servir per

a esmentar la mar oberta —la mar profunda— com per a fer referència a les «aigües fondes d'un riu desbordat». Dues accepcions prou divergents del mateix mot, però que comparteixen un mateix tret en les masses d'aigua que anomenen: la pregonesa notable que posseeix cadascuna en el seu àmbit. La fondària, doncs, una condició indispensable i suficient per a fer congruent l'ús de *pelagus* en la denominació de qualsevol gruix aquós, tant si és referit a la mar oberta com si ho és a les aigües continentals.

Els dos significats de *pèlag* en català

S'esdevé, però, que en el representant romànic —en aquest cas, el català— del llatí *pelagus*, en l'aplicació en què expressa un accident hídric de terra ferma, s'hi perd la referència a l'estat anòmal d'unes aigües fondes

produïdes en un curs d'aigua a causa del seu desbordament. En el significat del mot romànic generat de *pelagus* s'hi inclou tota massa d'aigua aturada (o semblant-ho) que hi hagi terra endins, mentre compleixi el requisit de presentar una certa fondària.

Aquestes dues accepcions, que té també el representant català del llatí *pelagus*, pertanyen, però, a modalitats diferents de la llengua. Quan es refereix a la mar oberta és un mot de la llengua culta, un mot de la poesia, modernament, si més no, on altrament es manté intacte el significat propi de l'ús literari del mot¹. En canvi, en l'altra accepció en què la continuïtat ha estat i és obra d'una transmissió popular (i per això s'ha variat l'àrea d'aplicació del mot), el vocable pertany merament a l'àmbit dialectal de la llengua.

Pèlag en la llengua medieval

La llengua medieval ofereix testimoni de dos sentits del mot, gairebé sempre sota la mateixa grafia: *pelech*.

1. Hi ha també una accepció figurada de *pèlag*, que el DIEC no explicita sinó amb un exemple («un pèlag de dubtes, d'errors»), que no destriria, però, del que dona per al significat literal. Aquest significat figurat és expressat pel DCVB com 'una cosa molt copiosa, de gran abundància' i en Coromines (DECat) dient que fa referència a una situació en què l'home va esmaperdut, voltat de perills.

El símbol de «pelagus» en una catifa

En l'accepció com a hidrònim continental, el DECat en presenta fins i tot un de l'època arcaica de la llengua, el qual extreu d'un document del segle X, contingut en el cartulari de Sant Cugat, on *ipso pelaco* és una de les afrontacions d'un cert molí. Altrament i de temps no tan reculats n'aporta del *Llibre de Meravelles*² de Ramon Llull, i encara un altre de la traducció de l'any 1429 a la nostra llengua del *Decameró*³. Esmenta, així mateix, que apareix en aquest sentit en el *Diccionari Busa* (o *Nebrija català*) de 1505, on és traduït al llatí del català: «pèlec de riu o mar», «gorges».

Certament, el DCVB ja s'havia referit al susdit significat de pèlag, que situa en els següents punts de la geografia del Principat: Manresa, Terrassa, el Penedès, el Camp de Tarragona; i defineix com a 'toll, massa d'aigua embassada'. La citació que en fa procedeix del *Diccionari Torra català-llatí* de l'any 1726, i no fa sinó repetir el que diu el *Diccionari Busa* abans esmentat, de dos segles abans.

Per altra part, en el DCVB apareix l'entrada *pèlec*, que remet simplement a *pèlag*.

El mot en la segona edició del *Diccionari de la llengua catalana* del IEC

Creiem que la darrera intervenció de la Secció Filològica del IEC sobre el lèxic de la nostra llengua ha donat encertadament a la repercussió catalana del llatí *pelagus* dues representacions gràfiques, donant a cada una tan sols un dels dos significats esmentats. És a dir, ha desdoblant l'antic terme en dos mots:

- Ramon Llull, *Llibre de meravelles*. «... e la lebra venc a un gran pèlec de aygua, la qual era de una bassa que era environada, de totes parts, de un gran mur».
- Decameró català*, versió de 1429. Citació del DECat, en què Coromines recalca que en un cas *pèlach* és la versió literal del mot *pelaghetto*, perquè en italià el mot també té aquesta doble significació. En aquest *pelaghetto* unes «gentils dones» veient que «era aquest *pèlach* de no gaire pus fondo que la statura d'un hom fins als pits... vehent-se lo pèlech clar... delliberaren dever-se banyar...»

pèlag i *pèlec*. El primer, en què es conserva gairebé intacta la grafia del mot llatí originari (que era, no cal dir-ho, l'única fins ara canònica), que defineix simplement com a sinònim de 'mar'. I l'altra, en què es conté el significat topogràfic com a hidrònim, que defineix també simplement com a sinònim de 'toll' i que grafia *pèlec* d'acord amb la pronúncia i la forma en què apareix en els textos anteriors a la Renaixença.

Per al nostre gust, aquestes definicions pequen de ser massa concises. Cal dir tanmateix que segueixen en això el *Diccionari Fabra*, que en el mot *pèlag* es limita a remetre a 'mar'. Si més no, s'hauria hagut d'indicar a quin nivell de llenguatge pertany cada mot, tal com fa la GEC (i el seu diccionari), que adjunta a la definició les abreviatures «ant.» i «poet.», és a dir, avisant que aquest terme remet a 'mar' en la llengua antiga i poèticament. I en el cas de *pèlec* en el DIEC, 2a ed., també la definició és massa escurada. L'esmenta tan sols com a sinònim de 'toll', però sense precisar a quina accepció de *toll* ho és, si correspon a la que el mateix diccionari numera amb el número 1, en què anomena, en principi, un 'sot ple d'aigua de pluja', o bé a la 2, en què significa un 'indret profund d'un riu o d'una sèquia on l'aigua és neta i té poc moviment'.

català occidental; una «e» tancada com pertoca —diu Coromines— en el tractament fonètic popular de les «a» àtones interiors llatines. Si s'hagués tingut en compte això, però a més hom hagués representat el so velar oclusiu sord de la consonant final «k» amb «c» i no pas amb «g», ara tindríem incorporat aquest mot —afegeix el mestre— a l'ampla sèrie de paraules amb *-ec* final que té la nostra llengua (*pèlec* igual que *àneg*, *ròssec*, *ràfec*, *màneg*... i tantes altres).

Però en *pèlag* «hi pesava l'empremta del seu illustre ètimon greco-llatí»; amb què, en recórrer a aquest terme, els autors moderns ni es devien plantejar de donar al mot cap altra forma sinó la més semblant al llatí *pelagus*. Altrament, la seva repercussió peculiar en la llengua del poble devia ser poc coneguda i, si no, a menystenir, perquè desconcertava el significat aparentment aberrant que hi tenia.

Per això, en l'arreplec normatiu dels mots tan sols hi ha figurat fins no fa gaire la grafia clàssica *pèlag*, que era també la que trobaves en les descripcions geogràfiques del territori i també en la cartografia. Per més que no deixava de ser xocant veure aplicat un mot de tanta noblesa a anomenar situacions de les aigües continentals exemptes de tota la grandiositat que pressuposa l'ús d'aquest terme. Cap dels gorgs més pregons anomenats

El pèlec Gros (Vilobí del Penedès)

FOTO: JOAN MIQUEL

Obviament, els *pèlecs* de la toponímia són entollaments perennes d'aigües fondes en un punt del corrent fluvial, si bé n'hi ha alguns que no formen part de cap riera o riuet més o menys cabalosos.

Persistència de la grafia *pèlag*

La vocal àtona del mot *pèlag* hauria de correspondre a una «e» tancada, segons posa de manifest la pronúncia del

pèlags és evident que no posseeix una fondària mínimament comparable a les pròpies de la mar oberta.

Enteneu, no cal dir-ho, que no es qüestiona pas, ni de bon tros, ací l'ús de la forma *pèlag* en la seva aplicació marítima. De fet, hi ha l'adjectiu *pelàgic*, que ha estat emmanllevat per alguns dels llenguatges d'especialitat de les ciències de la terra. Amb *pelàgic*, per exemple, precedit de prefix o forma prefixada, ha

Un exemple de «bassal» (en el terme d'Escornalbou)

FOTO: INTERNET

estat creada la sèrie de termes amb què s'anomenen les diverses zones del medi marí en funció de la seva profunditat, des de la zona epipelàgica a la batipelàgica o l'abissopelàgica⁴. És a dir, que la forma *pèlag* està prou consolidada en aquest sentit perquè no sigui convenient fer-la objecte de cap canvi. Cosa que no vol dir que no deixis de trobar conforme poder distingir entre *pèlag* i *pèlec*.

Vitalitat actual de *pèlec*

Segurament, en l'actualitat el mot *pèlec*, com a terme del camp semàntic referit a les aigües continentals, deu haver sofert regressió en comparació del coneixement que se'n devia tenir en temps antics. L'*Atlas lingüístic del domini català* (ALDC) consigna *pèlec* solament en quatre punts d'enquesta: Cervelló (Baix Llobregat), Sant Pere de Ribes (Garraf), Sant Jaume Sesoliveres (Anoia)⁵ i el Puig de Santa Maria (al nord de l'Horta, País Valencià); amb la vocal àtona com a «e» tancada en el valencià, i com a vocal neutra en les localitzacions del Principat. De fet, en aquest darrer,

en la mateixa zona aproximadament que ja li havia assignat l'*Atlas lingüístic de Catalunya* (ALC) d'Antoni Griera, publicat l'any 1924 per l'Institut d'Estudis Catalans. En aquesta obra els punts d'enquesta on apareix *pèlec* són Vilafranca del Penedès i Vilanova i la Geltrú.

Advertim, però, que tant Griera com Veny donen *pèlec* com a sinònim de 'bassal'. En els dos punts d'enquesta en l'ALC, coincidint en aquesta única accepció en els punts de Sant Pere de Ribes i Sant Jaume Sesoliveres, en l'ALDC, però afegint-hi la de *bassa* en el de Cervelló. Per altra part, en el punt d'enquesta valencià de l'ALDC, *pèlec* equival a safareig públic (llavaner).

Altrament cal tenir en compte que els significats de *bassa* i *bassal* sovint es confonen. Es diferencien, en principi, perquè les basses solen ser obrades arti-

ficialment, fent una excavació en terra per a recollir-hi l'aigua de pluja, o bé a la manera de dipòsit d'aigua a l'aire lliure amb murs d'obra pels costats. En canvi, en el bassal hom no hi veu sinó una extensió d'aigua embassada o entollada, sense que en el concepte es consideri que hi hagi hagut una mà d'home en la seva formació. Una bassa, però, també pot ésser qualsevol sot gros o petit que s'omple d'aigua, i en aquest sentit pot arribar a significar 'estany' —un estany no gaire gros, és clar.

Amb tot això podem veure que el mot *pèlec*, en sentit topogràfic, és més sinònim de *bassal* que no de *bassa*, però sense oblidar que en segons quins llocs n'hi ha que són anomenats *bassa*. De fet, *pèlec* el terme que té més acostat és *gorg*, per bé que s'ha de tenir en compte que hi ha pèlcs de fondal, és a dir, que no depenen de cap curs d'aigua ni en formen part.

Els pèlcs topogràfics

Evidentment, els pèlcs amb valor topogràfic, és a dir, que constitueixen una dada a tenir en compte en la descripció d'un terreny, són els que enregistra la cartografia. No tindria cap interès consignar-los si es reduïssin a mers bassals, o sia acumulacions esporàdiques d'aigua. Els pèlcs de la topografia que coneixem personalment o per referència directa, no són aplecs temporals d'aigua; ni que el curs d'aigua, on la majoria es troben, de tant en tant vagi sec, ells continuen tenint-ne.

Un exemple de «bassa» (Palafolls)

FOTO: AJUNTAMENT DE PALAFOLLS

- Hi ha, però, una accepció de *pelàgic*, en què aquest adjectiu és definit com a 'relatiu o pertanyent a la part més pregona (10-20 m) d'un estany o llac, caracteritzada per dipòsits de llot i la manca de vegetació' (*Diccionari de geologia*).
- Sant Jaume Sesoliveres és un poble que pertany al municipi de Piera (Anoia) i es troba al sud del terme i de la comarca, fronterer amb l'Alt Penedès. *Pèlec* hi apareix segons la variant *ampèlec* (potser algun cop amb la forma *alpèlec*).

Els Pèlacs (Vilobí del Penedès)

FOTO: M. ÀNGELS

Concretant: en toponímia un pèlec és més que una bassa i, no cal dir-ho, més que no pas un bassal. És una tolla fonda en un riu o en un fondal, d'origen natural, sense intervenció, o poca, de la mà de l'home; sol tenir, endemés, una extensió entre la d'una bassa i la d'un estany. D'aquests trets, però, el fonamental és la fondària; potser també la permanència.

Els pèlacs són sovint el gorg que es forma al peu d'una cascada, cosa que n'explica la pregonesa, superior a la que hi sol haver en els altres trams del curs d'aigua on s'ha generat. I quant a la permanència, aquest és un tret que descarta considerar el pèlec com a simple sinònim de *bassa* o *bassal*, entesos aquests com a mers aplecs temporals d'aigua. Els bassals és normal que s'assequin un cop ha passat la maltempada que els ha originat, i les basses també, si la sequera es perllonga massa. En el pèlec, en canvi, l'aigua roman. No es pot concebre un pèlec sense aigua, car el pèlec és en principi una acumulació d'aigua que fa molt de gruix; més que no pas el continent, n'és el contingut. Si és per un sallent que el pèlec es proveeix d'aigua, aqueixa cascada temporalment es pot estroncar; però a sota,

al clot del pèlec continua havent-hi aigua.

Coromines dona al mot *pèlec*, en el sentit topogràfic rural de 'gorga de riu i rierol', una gran extensió, si bé reconeix implícitament que aquesta en l'actualitat ha minvat.

Afirma que és molt viu sobretot a les muntanyes del centre i migjorn del Principat i també al nord valencià, i que antigament ho era així mateix a l'alt Vallès i en general al nord-est, i recalca que és «avui sobretot vivaç cap al Migjorn» del Principat, d'on retreu com a exemple paradigmàtic el *barranc dels Pèlacs (pèlics) de Montsant* (el qual comentarem més endavant).

N'hem constatat la vivor actual, personalment, en dos casos, a l'Alt Penedès; si més no, la voluntat de mantenir-ne la permanència, designant explícitament amb aquest terme determinades tolles de la comarca, considerades com un punt d'interès turístic. L'un es troba a l'indret de *les Deus*, la coneguda i notable surgència de Sant Quintí de Mediona; la tolla principal que s'hi fa s'anomena *pèlec (pèlag) del Fragaire*, tal com el rètol indicatiu procura que se n'assabenti el visitant.

L'altre és al paratge de Vilobí del Penedès, anomenat simplement

*els Pèlacs*⁶. Aquest cas és particularment interessant perquè és un topònim de creació moderna, talment com la formació dels quatre pèlacs que s'hi troben. Són unes tolles que es van formar a finals dels anys noranta del segle passat, en omplir-se d'aigua espontàniament els clots que havia originat l'explotació de les guixeres d'aquell indret, un cop hi va ser abandonada l'activitat minera que s'hi feia, per poc rendible.

Altres pèlacs penedesencs

Hem constatat també en aquella part del país les ocurrències següents:

El *pèlec de les Dous*, on es precipita la riera de Pontons en assolir la plana de la depressió penedesenca en el terme de Torrelles de Foix. En el mapa de l'Editorial Piolet (Font-rubí, Serra de

la Llacuna), però, el mot *pèlec* és substituït pel de *gorg* (gorg de la Dous); no sabem si per a fer-ho més entenedor als visitants de fora.

Els *pèlacs de Can Via* o, simplement, *els Pèlacs*, dessota mateix del tossal i castell de Foix; per tant, del santuari de la Mare de Déu de Foix. Can Via o el Carrer de Can Via és el nom del veïnat que hi ha proper.

Seguint riu amunt, tenim el paratge pintoresc de les *gorges de Foix*, on en tenim dos més, el *pèlec del Bou* i el *pèlec de la Somera*.

Com podem observar, tots aquests pèlacs es troben a la conca del riu Foix i pertanyen altrament al mateix municipi, Torrelles de Foix.

Anant més cap a ponent, al municipi de Mediona i en penetrar a l'agrest congost de Vandellòs, tenim el *pèlec de la Llana*. El torrent de Vandellòs, del qual aquella tolla és un accident, pertany a la conca de l'Anoia. L'esmentat torrent hi envia les aigües per mitjà del *riu de Bitlles*.

6. En el mapa de l'Editorial Piolet, «Font-rubí, Serra de la Llacuna» 1:20.000, és anomenat *els pèlags de Vilobí*. La denominació sense fer esment del poble deu correspondre a la que té en el mateix poble.

Els Pèlecs (riu Foix)

FOTO: PEP SANS

Els pèlecs de les muntanyes de l'Ordal i Garraf

La toponímia d'aquestes muntanyes presenta alguns casos amb aquest terme. N'hem trobat constància cartogràfica en els següents:

El *fondo del Pèlec de la Mata*, que forma part de la conca de la riera de Jafre. Està inclòs en el terme de Begues (Baix Llobregat), un municipi el territori del qual s'estén, tot ell, per damunt el massís de Garraf.

Aquest topònim sembla contradictori en aparença, perquè no és lògic que hi hagi justament un pèlec —o sia aigua permanent— en un «fondo», o sia en un indret que és conegut amb aquest nom, perquè és el que es dona en aquest muntanyam calcari del Garraf i l'Ordal, a les valls seques sense circulació d'aigua al fons.

Hem de tenir en compte, però, que en les contradades que la geomorfologia coneix amb el terme *carst*, com n'és un cas clar aquest massís calcari, és normal que hi hagi surgències; és a dir, fonts cabaloses per on irromp a la superfície, de vegades tumultuosament, algun corrent d'aigua fins aleshores subterrani. I és que el carst sol tenir de cara enfora un aspecte àrid,

mentre que per dins, en el subsòl, es desenvolupa una circulació aquosa intensa. Al fons dels avencs, per exemple, no és gens estrany que hi trobeu aigua. I és comprensible que les eixides d'aquesta a la superfície s'escaiguin en llocs depressionaris, com ho són evidentment els fons dels tàlvegs del solc en el relleu que és un fondo; amb què a dreta llei convindria que d'aquell punt enllà aquell fondo ja no se'n pogués dir així més⁷.

Fondo del Pèlec, al terme d'Olesa de Bonesvalls (Garraf). Aquest fondo desemboca en el *del Molí*, i aquest a la *riera d'Oleseta*⁸. A la capçalera d'aquesta vall hi ha el *pla del Pèlec*, que és també el nom posat a la urbanització que s'hi ha construït, i al coll immediat hi ha o hi havia el *corral del Pèlec*. I encara, al fons de la vall de l'altra banda, el mapa de l'Ordal de l'Editorial Alpina de l'any 1985 hi marca un salt d'aigua que anomena *el Pèlec*, un nom que deu

correspondre més aviat al toll on aboca l'aigua el salt. Cal dir que aquesta part de l'obaga del *serral del Cúpol*, que és on es localitzen tots aquest topònims, és tota plagada d'avencs.

Els pèlecs del Vallès i de l'Anoia

Carena del Pèlec, a Viladecavalls (Vallès Occidental). Aquesta carena separa dues valls, i en una hi passa el *torrent del Salt*. Conjecturem que deu ser en aquesta vall que es troba aquest pèlec; és normal que on hi ha un pèlec hi hagi un salt d'aigua.

Avenc dels Pèlecs amb *Can Pèlecs* al costat, al terme de Matadepera (Vallès Occidental). Els tenim gairebé al fons d'una de les canals que baixen de prop de la Mola de Sant Llorenç del Munt cap a la riera de les Arenes.

Gorg d'en Pèlecs. En un paratge ombrívol de la *riera de Codonys*, que baixa pel vessant oriental de la *serra del Farell*, al terme municipal de Caldes de Montbui (Vallès Oriental). La riera esmentada és de curs permanent i desaigua a la *riera de Caldes*.

La tautologia del topònim (*pèlec* i *gorg* són sinònims) i el tractament com a nom de persona revelen la pèrdua del significat del terme en aquesta contrada.

Torrent del Pèlec als Hostalets de Pierola (l'Anoia). És un afluent de la riera de Magarola, la qual desemboca al Llobregat, dessota de Montserrat.

Torrent dels Pèlecs a la rodalia de Sant Pau de la Guàrdia, que fou la primera parròquia del terme del Bruc. La conca d'aquest torrent és subsidiària de la riera de Guardiola, on aboca les aigües. En realitat, doncs, es troba en un sector fiosiogràficament bagenc.

El full *Igualada 35-15 (391)* del *Mapa militar de España E 50.000* esmenta aquest torrent amb el nom

- Més cap a ponent al terme d'Olivella hi ha la *riera dels Pelagons*, que desaigua a la riera de Begues (més avall denominada *de Ribes*). El mot *pelagons* és potser un diminutiu de *pèlag*? A la seva vall hi ha dues cases que se'n diuen: «els Pelagons de Dalt» i «els Pelagons de Baix».
- Oleseta* és el nom que rep popularment Olesa de Bonesvalls.

[sic] «Torrente de Pelech Sellent», és a dir, amb una denominació apositiva que creiem que podria ser interpretada d'aquesta forma: «torrent del Pèlec del Sallent», aclarint així la juxtaposició de «sallent» a *pèlec*, en el sentit que el primer seria la causa del segon.

Romanalles evidents

Com podem veure, tots els susdits topònims es troben en la zona que els atlas lingüístics atribueixen actualment al mot *pèlec* o bé en contrades limítrofes. N'hem vist, però, referenciats encara dos més cap a l'est que potser no són sinó romanalles de temps antics en què, segons Coromines, tot el nord-est del Principat n'era ple. L'un és a la Selva i l'altre a la Plana de Vic, i cal dir que tots dos són riberencs.

El pèlec selvatà correspon al nom d'un mas. *Mas Pèlags* o *Can Pèlec*, del municipi de Vilobí de la Selva. És una casa gran, posada en un espai que mig envolta l'Onyar, cosa que fa pensar si no és que hi hagi o hi hagi hagut en el riu que té tan a prop alguna tolla i el nom del mas hi faci o hi feia referència.

L'osonenc és el nom d'un barri de Roda de Ter, el *carrer dels Pèlics*, que és situat a la part nord del nucli urbà. La llera del riu per aquells verals és sinuosa, amb trams estrets i, per tant, aigües fondes. Cal tenir en compte, però, que la cua del pantà de Sau deu haver produït canvis en l'aspecte de les ribes.

S'ha de confessar que sobta aquesta terminació *-ics* del mot en aquesta part tan centrada del català oriental. Coromines, però, ja troba aquesta forma *pèlics* en un dels manuscrits de les *Vides de sants rosselloneses* del segle XIII i, per tant, no deu tenir res a veure amb els parlars xipelles de cap a ponent.

També es presenta sota la forma *pèlic* l'únic representant illenc d'aquest terme. És consignat en la recopilació de genèrics toponímics de les Illes Balears que publicà Antoni Ordines l'any 2001, i és extret del recull toponomàstic del sud i sud-est mallorquins que Rosselló Verger donà a conèixer en 1982. Aquest *pèlic* és a l'extens terme de Lluçmajor, però no sabem si s'escau en algun tram encaixat dels torrents que baixen

del puig de Randa o bé a dintre mateix d'aquest massís.

Lo barranc dels Pèlics

Hem deixat per al final l'esment al topònim més famós amb aquest terme —*lo barranc dels Pèlics*— el barranc més important de Montsant⁹, la muntanya pertot arreu del Priorat present. Tal com el descriu Coromines, es tracta «d'una llarga vall deserta i solitària que forma la barrancada més gran d'aquella aspra muntanya ... en el fons hi ha tot un rosari de pèlics, petits o grossos,

però tots més fondos que mers bassals, i permanents».

El més reputat és anomenat actualment *toll de l'Ou*, un nom que hem observat que algú pren com a nom del salt d'aigua que hi espetega. Ens sobta, però, encara més que sigui precisament en aquest lloc que *toll* hagi suplantat el mot *pèlic*. Pot ser que es degui al fet que el sinònim *toll* de fa un cert temps ja sigui més entenedor que el mot genuí *pèlec*? De fet, en l'excel·lent recull que Eugeni Perea va fer de la toponímia del municipi de la Morera de Montsant, al qual pertany el barranc en

El toll de l'Ou (Montsant)

FOTO: INTERNET

9. S'ha posat en qüestió si el nom d'aquest massís ha d'anar amb article o sense, *el Montsant* o *Montsant* a seques, tal com diem Montserrat i no pas «el Montserrat». Cal dir que cap dels autors de reculls onomàstics dels termes municipals dels pobles prioratins de l'entorn de la muntanya i per la qual tots ells en més o menys grau s'estenen, no veu amb bons ulls l'ús de cap mena de determinant davant el mot *Montsant*. L'autora del recull de l'antic terme d'Albarca, Isabel Llopis, arriba a dir que «l'article és sempre sobrer». Amigó i Anglès, els autors del recull d'Ulldemolins, exposen que cap de les moltes inscripcions examinades entre els segles XIII i XVIII no incorpora l'article definit entre el genèric (camí, grau, serra, etc.) i el nom de la muntanya i afegeix que l'ideal fóra que no el precedís en cap cas l'article, per bé que reconeixen que hi ha actualment una tendència a la incorporació d'aquest article. Esmement, finalment, que Vicenç Prieto, que ha aplegat els noms de lloc de Cabacers, testimonia que els vilatans d'aquest poble anomenen sempre la muntanya simplement *Montsant*. Aclarim així mateix que el topònim *serra de Montsant* no apareix sinó molt tardanament. Amb tot, hi ha una dita que fa: «Si el Montsant duu capell / no te'n fiis d'ell.»

qüestió, l'únic esment del terme *pèlec* que hi figura com a actual és el del nom d'aquest barranc¹⁰.

Aquesta variant prioratina, en què la «e» tancada àtona, procedent d'una «a» àtona interna llatina, és pronunciada «i», és pròpia dels parlars xipelles, és a dir, els parlars de transició entre el català oriental i el català occidental. Cosa altrament que confirma que la vocal àtona del mot correspon a una «e» tancada, que és l'afectada pel tancament en «i», característica d'aquests parlars de transició.

10. N'hi ha dos esments pretèrits: *el Cugadillo dels Pèligns*, un tros de terra del tram darrer d'aqueix barranc, i *el pas dels Pèligns*, un lloc de pas que hi havia també per aquest sector. L'*Onomasticon* esmenta el *barranc del Cugado* del terme de la Fatarella (Terra Alta). *Cugado* no seria sinó el nom de Cugat amb -o mossàrab, i *Cugadillo*, un diminutiu.

Funció de pèlec en els noms de lloc

Com es pot veure en els esments de *pèlec* que hem pogut espigolar en la nostra toponímia, diríem que tots els casos en què el mot funciona com a genèric pertanyen a contrades on la paraula és viva encara. I, en canvi, si el mot ja ha mort en la parla viva, per bé que encara no ha desaparegut en els noms del lloc, aquesta persistència s'esdevé tan sols si hi exerceix de determinatiu; singularitzant un concret accident hídric amb una referència, però, que la majoria de la gent ja no comprèn. És per això que creiem que aquest terme és viu al Penedès sobretot, i potser ja no tant al Garraf.

Els pèlecs esvaïts o que potser no hi ha hagut mai

No hem pogut confirmar l'afirmació de Coromines que *pèlag* és «avui sobre-

tot vivaç cap a Migjorn del Principat». Si mai hi ha hagut aquest terme quasi arreu del sud-est, ara sembla que s'hi hagi esvaït. Hem resseguit cartogràficament els cursos dels rius mediterranis que solquen la zona i enlloc no hi hem trobat cap rabeig d'aigües calmes que hom anomeni *pèlec*. Ni al Gaià ni al Francolí (amb els afluents d'aquest darrer, el Brugent¹¹ i la Glorietta, de caiguda ràpida al llarg de cursos curts, sempre engorjats), ni fins al riu de Llastres i el barranc de la Dòvia, a les muntanyes de Vandellòs i Pratdip; ni encara més al sud, al riu de la Sènia amb el riu Verd, que evacua les aigües de la Tinença de Benifassà, o bé el riu Cervol¹², tot baixant dels Ports de Morella; i menys tampoc als rius de l'Ebre, els

de Siurana i de Montsant. Car en tots ells hi trobes tolls i fins i tot, escadusser, algun gorg; però l'esment del mot en qüestió, *pèlec*, tan sols es troba un cop, a Montsant, el barranc, ja esmentat, *dels Pèlecs*.

El mateix resultat ha donat l'escorcoll d'uns quants reculls toponímics de municipis de la zona. En els que hem practicat en alguns pobles prioratins o bé en el de Mont-ral a l'Alt Camp (un terme molt extens que comprèn una bona part de les Muntanyes de Prades) o bé al de Rasquera, a la Ribera d'Ebre, no hi hem trobat cap referència al mot *pèlec*. De fet, el terme genèric més usat en tota aquesta zona per a anomenar els indrets d'un curs fluvial on el corrent s'alenteix, de manera que sembla que l'aigua s'aturi, és *toll*. ♦

11. En el curs del Brugent, que és més aviat curt (uns vint quilòmetres si fa no fa), hi hem comptat un mínim de sis tolls.
12. Cervol i no Cèrvol, diu Coromines. Així és com oí pronunciar el nom d'aquest riu a la gent de la

comarca i així és com el va esmentar el botànic i geògraf valencià Cabanilles.

Bibliografia

- AMIGÓ, Ramon; ANGLÈS, Ramon Pere, *Onomàstica del terme municipal d'Ulldemolins*, Societat d'Onomàstica - Institut Cartogràfic de Catalunya, Barcelona 1997.
- Atles topogràfic de Catalunya* (ATC), 1:50.000, 3 vols., Institut Cartogràfic de Catalunya - Enciclopèdia Catalana SA, Barcelona 1995.
- BIETE I FARRÉ, Vicenç, *Toponímia de Cabacers i el seu terme*, separata de la *Revista Catalana de Geografia*, Barcelona 1983.
- COROMINES, Joan, *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana* (DECat), 9 vols., Curial «la Caixa», Barcelona 1980-2001.
- Onomasticon Cataloniae* (II.VIII), Curial «la Caixa», Barcelona 1994-1997.
- Diccionari català-valencià-balear* (DCVB), d'Alcover i Moll.
- Diccionari de la llengua catalana*, 2a edició (DIEC), Edicions 62, Institut d'Estudis Catalans, Barcelona 2007.
- Diccionari de la llengua catalana* (DLC), IX ed., direcció de Joan Carreras i Martí, Enciclopèdia Catalana 1981.
- Diccionari de geologia*, direcció d'Oriol Riba i Arderiu, Institut d'Estudis Catalans, Enciclopèdia Catalana SA 1997.
- Diccionari general de la llengua catalana*, Pompeu Fabra, 6a ed. (revisat i ampliat per Josep Miracle), A. López Llausà Ed. 1974.
- DOMINGO I FRANCÀS, Carles, *Els noms de les formes del relleu*, Societat d'Onomàstica - Institut Cartogràfic de Catalunya, Barcelona 1997.
- El Farell* 1:25.000, Ed. Alpina 1982.
- Font-rubí. Serra de la Llacuna* 1:20.000, Ed. Piolet 2010.
- Garraf* 1:25.000, Ed. Alpina 1986.
- Gran enciclopèdia catalana* (GEC), 16 vols., Enciclopèdia Catalana SA, Barcelona 1970.
- Gran geografia comarcal de Catalunya* (5. El Penedès i l'Anoia / 6. El Vallès / 7. El Camp de Tarragona / 11. El Priorat), Fundació Enciclopèdia Catalana, Barcelona 1984.
- GRIERA, A., *Atlas lingüístic de Catalunya*, vol. II, Institut d'Estudis Catalans, Barcelona 1924.
- IGLÉSIES, Josep; SANTASUSAGNA, Joaquim, *Les muntanyes de Prades, el Montsant i serra la Llena*, 2a edició refosa pels seus autors i Ramon Amigó, Rafael Dalmau Ed., Barcelona 1960.
- IGLÉSIES, Josep; SANTASUSAGNA, Joaquim, *Les valls del Gaià, del Foix i de Miralles*, Centre de Lectura, Reus 1934.
- JANSSANA, Miquel S., *Toponímia de Rasquera*, Grup Cultural Rasquera, Rasquera 1988.
- LLOPIS LLORT, Isabel, *Inventari i estudi del noms de lloc i de persona de l'antic terme d'Albarca (el Priorat)*, Societat d'Onomàstica - Institut Cartogràfic de Catalunya, Barcelona 1994.
- Mapa militar de España E 1:50.000*, Igualada 35-15 (391) Servicio geográfico del Ejército, 2a ed. 1983.
- Muntanyes de Prades 1:25.000*, Ed. Alpina 2013.
- Muntanyes de Vandellòs 1:20.000*, Ed. Piolet, Barcelona 2006.
- Nomenclàtor oficial de toponímia major de Catalunya*, 2a. ed., 3 vols., Generalitat de Catalunya - Institut d'Estudis Catalans, 2009.
- Ordal 1:25.000*, Ed. Alpina 1985.
- ORDINAS GARAU, Antoni, *Geografia i toponímia de les Illes Balears*, Ed. Moll, Palma 2001.
- PEREA SIMON, Eugeni, *La geografia i la història de Mont-ral a través de la seva onomàstica*, Societat d'Onomàstica - Institut Cartogràfic de Catalunya, Barcelona 1994.
- PEREA SIMON, Eugeni, *La Morera de Montsant i el seu terme municipal*, Fundació d'Història i Art Roger de Belfort, Santes Creus 1984.
- Serra de Llaveria* 1:20.000, Ed. Piolet, Barcelona 2003.
- Serra de Montsant* 1:20.000, Ed. Piolet, Barcelona 2004.
- La Tinença de Benifassà, la Vall del Ceviol 1.30.000*, Mapa i guia excursionista, El Tossal Cartogràfic, 2009.
- Veny, Joan; Pons i Griera, Lúcia, *Atlas Lingüístic del domini català*, vol III, Institut d'Estudis Catalans, Barcelona 2006.

Entorn d'unes expansions gramaticals

CARLES RIERA

En aquest article ens fixem en una sèrie de locucions prepositives i adverbials, d'estructura semblant, formades per expansió.

Cal dir d'antuvi que som davant un cas més dels que han estat estudiats dins el fenomen de l'analogia (enfront de la tradició)¹. Per la relació de semblança entre determinats paradigmes (fonètics, morfològics, sintàctics, etc.) tenim tendència a generalitzar, més enllà d'uns límits, certs fenòmens —com ara el de les expansions gramaticals— perjudicant la tradició.

A partir de mots com *dins* o *dintre*, *fora*, *sobre*, *dalt*, *damunt*, *sota*, *vora*, *prop*, *davant*, *darrere*, *entorn*... es generen locucions preposicionals i adverbials amb el mateix sentit.

Vegem detalladament els diferents passos del fenomen expansiu. Notem que en la gènesi de les locucions esmentades hi ha sempre un mot originari (que pot ser un substantiu, un adverbi o una preposició), al qual segueix la preposició *de* (a vegades fent contracció amb l'article *el*) formant una locució preposicional; fent precedir el mot originari amb la preposició *a* (preposició que algun cop va seguida de l'article *el* formant la contracció *al*) s'obté una locució adverbial; quan el mot originari va seguit de la preposició *de* i, alhora, precedit de la preposició *a* (podent formar, l'una i l'altra, contracció amb l'article *el*), tenim una locució preposicional amb dues preposicions; finalment, quan són dues (o més) les preposicions que trobem davant el mot originari, creiem que cal frenar aquesta tendència analògica (o circumscriure-la, si de cas, adés al camp del llenguatge col·loquial adés al camp del llenguatge poètic).

Per altra banda, cal recordar que tota locució emprada en sentit recte és susceptible, tard o d'hora, d'adquirir un valor figurat (primer tenen el valor recte i, més tard, adquireixen el figurat).

Mots originaris

En primer lloc, heus ací una llista de mots que originen les locucions que estudiem. Els exemples són extrets de diccionaris —DIEC, GDLC, DCVB, *Diccionari descriptiu de la llengua catalana* (en línia [en sigla: DDLC])— i altres fonts:

dins o *dintre*: adverbi (*Que són dins o fora?*) i preposició (*Posa les peres dins [o dintre] la cistella*).

fora: adverbi (*A l'estiu dormim fora*) i preposició (*Fora pensar-hi més!; ix fora mi*, Ausiàs Marc, poema LXXIV, 35)².

1. Vegeu, per exemple, Josep RUAIX, *Observacions crítiques i pràctiques sobre el català d'avui* / 1, capítol II.

2. Notem que en el DCVB (s.v. *fora*) trobem exemples de *fora* usat com a adverbi, sol, sense anar combinat amb altres partícules, i també usat

sobre: adverbi (*Deixa-ho allà sobre*) i preposició (*El llibre és sobre la taula*).

damunt: adverbi (*Com damunt hem dit. El renyà molt i, damunt, li prohibí de sortir de casa*) i preposició (*Cauen uns punys damunt la porta vella*, Canigó IX, cf. DCVB, s.v. *damunt*).

dalt: adverbi (*Deixa-ho allà dalt*) i preposició (*S'ha enfilat dalt l'armari, Les magranes s'obren dalt el magraner*).

sota: adverbi (*L'un era sobre, l'altre sota*) i preposició (*S'assegué sota un arbre*).

davant: adverbi (*Los ulls son per a mirar / tot lo que davant los ve*, Flor d'Enam., 44, cf. DCVB s.v. *davant*) i preposició (*Agenollà's davant lo altar*, Lluïl Blanq. 3, cf. DCVB, s.v. *davant*).

darrere: adverbi (*Qui hi ha darrere?*) i preposició (*Dix-li un pagès seu que més amaua anar darrera los bous que esser rey*, Lluïl, Fèlix, pt. VIII, c. 23, cf. DCVB s.v. *darrera* o *darrere*).

prop: adverbi (*e vós sou prop*, Ausiàs Marc, poema XV, v. 36) i preposició (*Sant Llorenç prop Bagà*)³.

vora: nom femení (*Se t'ha desfet la vora del davantal*) i preposició (*Té vora setanta anys*).

entorn: nom masculí (*L'entorn, o el contorn, d'un cos*), adverbi (*Bé se pogren tenir amb los castells que hi són entorn*, Muntaner Cròn., c. 126, cf. DCVB s.v. *entorn*) i preposició (*Herba fresca és entorn la fontana*, Lluïl Blanq. 48, cf. DCVB s.v. *entorn*).

Mot originari + de (locucions preposicionals)

En segon lloc i un cop presentada la llista dels mots originaris de les expansions gramaticals, amb exemples de cada un, veurem aquests mateixos mots seguits de la preposició *de*, formant locucions preposicionals:

com a preposició: «A la part exterior d'una cosa, amb el nom de la qual pot unir-se *fora* immediatament o mitjançant la preposició *de*.» N'hi ha abundants exemples, però cap encara amb la combinació *a fora de*.

- Altres exemples antics de *prop* com a adverbi (el primer) i com a preposició (els altres dos): 1) *Estich fet un altre Jop / y és forçat seguir son tema. / Què faré si veig tan prop / lo foch que de lluny me crema?* (J. Romeu i Figueras, *Corpus d'antiga poesia popular*, Barcelona 2000, p. 327); 2) *E morí de peste en lo monastir de les monjes de Valldonzella, de l'orde de Cistells, situat fora e prop la ciutat de Barcelona* (exemple del s. XV, dins Pere Miquel Carbonell, *Cròniques d'Espanya*, vol. II, ed. Barcino, col·l. «Els nostres clàssics», Barcelona 1997, p. 160).

dins (o *dintre*) *de*: Penetrar un medicament dins de l'organisme. En biol., que viu dintre de l'hoste.

fora de: El malalt ja està fora de perill. Fora d'ell tots eren estrangers.

sobre de: De l'aygua... ne l lensareu sobre dels arbres vuyt dies arreu (Agustí Secr. 60); els exemples moderns dels diccionaris amb *sobre de* corresponen, de fet, a la loc. prep. *per sobre de*.

damunt de: Vela de creu situada damunt de la major, en fragates, bergantins, etc.

dalt de: S'ha enfilat dalt de l'armari. Ja són dalt de la torre.

sota de: Estar o anar sota d'algú 'estar-hi sotmès, dependre'n'.

davant de: Davant de gerundi, trobar-se en curs de fer l'acció indicada per aquell gerundi.

darrere de: anar darrere d'algú Perseguir-lo per aconseguir-ne quelcom, per recaptar-ne la complaença, etc.

prop de: Situat prop de la frontera d'un territori.

vora de: Seurem vora de l'escenari.

entorn de: Vam discutir tot el dia entorn del mateix tema.

Ara bé, davant aquest primer grau d'expansió, la normativa aconsella, en una sèrie de casos, usar la forma originària, sense la partícula afegida. Així, és preferible usar *dins* (o *dintre*), *davant* i *darrere* sense *de* quan després ve un determinant (article, demostratiu, etc.). Exemples: *els peixos dins el mar*, *dintre aquest conjunt de coses*; *dins, però, d'aquesta experiència*⁴.

a (al / a la) + mot originari (locucions adverbials)

En tercer lloc veurem els mateixos mots formadors d'expansions gramaticals, però ara precedits de la preposició *a* (a vegades formant contracció amb l'article *el*), o sigui formant locucions adverbials:

a dins, a dintre: Fa més fred a dins que no a fora.

a fora: No els han entrats: encara són a fora o a fora. Fa més fred a dins que no a fora.

a sobre: Som a 10 de desembre: ja tenim el Nadal a sobre. Va arribar tard i, a sobre, es va enfadar.

4. Cf. Josep RUAIX, *Català complet* / 2, p. 237. Vegem també els següents comentaris del DCVB (s.v. *dins*): «Modernament s'ha introduït la combinació *dins de*, en lloc de la simple *dins* que és la llegítima i més acceptable: *Dels venerats sepulcres no remogam les cendres; / deixem dins d'ells la espasa*, Llorente Versos, I, 46. *Som dins de l'obscuritat*, Maragall Enllà, 46.» Semblantment passa quan la preposició *dins* té sentit immaterial (que tenim casos amb *dins* i casos amb *dins de*): «*Som, Sènner, fenits en ésser e en obres dins la granea de la vostra sancta essència*, Lull Cont. 5,2. *El comte Arnau plora, i dins de son plor, ha trobat son ànima*, Maragall Enllà 34.» En sentit temporal, ja sigui significant 'durant un període determinat', ja sigui significant 'abans de complir-se un termini o període', tots els exemples aportats pel DCVB són amb *dins* sense preposició, o sigui que no apareix encara el conjunt *dins de*: «*Si ves ses que han tornades dins vuyt anys* (= en l'espai de vuit anys), Roq. 41; *Donà a l'almirall tant bon temps que dins pocs dies fo a Macina*, Muntaner Cròn., c. 113.»

al damunt: Ja tenia l'avió al damunt.

a dalt: A dalt hi ha les golfes.

a sota: Prefix que significa 'sota', 'situat a sota', 'en grau inferior', 'en menor proporció', 'no del tot', 'gairebé', 'aproximadament'. Ex.: *subaxillar, subàcid, subòxid, subdesèrtic*.

a davant (al davant): A davant hi ha una sala amb alcova. *Ens ha passat davant, al davant* (s.v. *davant*). *Posa-te-li al davant, davant per davant*.

a darrere (al darrere): *Posa-te-li al darrere*. *Tothom li anava al darrere*. *Sempre el critica al darrere*.

a prop: No tardarem gaire a arribar-hi: ja hi som a prop.

a la vora: Vaig sentir el que deien perquè eren molt a la vora.

a l'entorn: El jardí té arbres a l'entorn.

Val a dir que, sobre aquest grau d'expansió, la normativa no hi posa cap reserva.

a (al / a la) + mot originari + de (del) (locucions preposicionals)

En quart lloc presentem les expansions formades mitjançant els mots originaris precedits de la prep. *a* i seguits de la prep. *de* (si s'escau, formant, ambdues, contraccions amb l'article *el*):

a dins de o *a dintre de*: Aparell constituït essencialment per dues ampolles que van l'una dins de l'altra, en el qual, havent-se fet el buit en l'espai comprès entre les dues ampolles, un cos que es posa a dins de la més interior a una temperatura superior o inferior a la de l'aire ambient conserva llarg temps l'escalfor o la fredor. Esporangí unicel·lular dels ascomicets que, després de la meiosi, origina a dintre seu⁵ típicament vuit ascòspores que seran expulsades amb força quan siguin madures. Notem la loc. prep. *al dedins de* = *dins de*. Notem també que en el DCVB no s'hi troba cap exemple de la locució amb doble preposició *a dins de* o *a dintre de*.

a fora de: Erosió produïda per un corrent d'infiltració d'aigua subterrània que transporta les partícules fines del terreny en sentit descendent i a fora de la formació.

a sobre de: No apareix en el DIEC2; sols el *Dicc. cat.-cast.* de l'Enciclopèdia, s.v. *damunt*, dóna les correspondències *a més a més de*, a sobre de, per a traduir *encima de*: *Em vénen els problemes, l'un damunt de l'altre* = me vienen los problemas uno encima de otro.

al damunt de: Regió anatòmica de la part posterior de l'home o dels animals al damunt de la caixa.

a dalt de: Operari que puja a dalt de les alzines sureres a arrencar el suró⁶.

5. Com que *seu* equival a *d'ell*, tenim també en aquest cas, implícitament, la loc. prep. *a dintre de*.

6. Exemples literaris (DCVB): **Dalt** usat com a adverbi i com a preposició. A més d'exemples de les altres combinacions, en trobem una de la loc. prepositiva *a dalt de*: *Vaig obrir a dalt del turó dos caps com de dues persones*, Ruyra Parada 32.

a sota de: *Conjunt d'efectes erosius i sedimentaris que es produeixen a sota de la capa de neu congesta i al seu voltant, per l'acció alterna de glaçades i de desglaços; l'efecte.*

a davant de (al davant de): *Part d'un exèrcit, d'una esquadra, etc., que va al davant de la resta.* Notem el següent exemple en què al davant de proporciona més claredat a la frase que no pas el simple davant: *Ets davant en David i en David és darrere teu* → *Ets al davant d'en David i en David és darrere teu* (en la primera construcció no quedava tan clar com en la segona que el primer en és article).

a darrere de⁷ (al darrere de): *Pas en què el cavall cobreix la mínima extensió de terreny amb cada gambada, executat posant a terra les extremitats posteriors a sobre o a darrere de les peïjades de les extremitats anteriors* (*Diccionaris terminològics del TERMCAT*, àrea temàtica ESPORTS, s.v. pas recollit) / *tortuga mora Tortuga de la família dels testudínids, anàloga a la tortuga mediterrània, sense ungles a l'extrem de la cua i amb uns esperons ben marcats al darrere de les cuixes* (*Testudo graeca*) (s.v. tortuga).

a prop de: *Anirem junts fins a casa, fins al teatre, fins molt a prop de casa, fins allà. És una fruita cascada, està molt a prop de podrir-se.*

a la vora de: *A la vora del foc. A la vora d'aquí hi ha una font.*

a l'entorn de: *Lo toro convé guardar per les vaques, les quals fareu torir al entorn del mes de maig* (Agustí, Secr. 166, DCVB, s.v. entorn). *Els homes voltaven al entorn del quintar de pedra* (Rosselló Many. 31, DCVB, s.v. entorn)⁸.

Val a dir que trobem pocs exemples amb la loc. prep. a l'entorn de en el cos del DIEC2⁹. Per a la locució al voltant de, sinònima de a l'entorn de, podem veure el DIEC2 (s.v. a l'entorn de) i l'entrada al voltant d'aquest mateix diccionari. Indistintament podem dir, doncs, *A classe, vam estar divagant al voltant de les noves tendències estètiques*, o *A classe, vam estar divagant a l'entorn de les noves tendències estètiques*, o bé *A classe, vam estar divagant entorn de les noves tendències estètiques*. En absolut, tant podem fer servir una locució com una altra. Ara bé, com que entorn de és més tradicional i reconeguda explícitament pels repertoris, s'ha de considerar preferent sobre a l'entorn de, creació analògica més recent i encara no reconeguda explícitament pels repertoris¹⁰ (vegeu l'ús de entorn de en el títol d'aquest article).

7. No trobem, en el DIEC2, a darrere de.

8. Observem que la loc. prepositiva a l'entorn de no té entrada com a tal en el *Diccionari general de la llengua catalana* (DGLC, s.v. entorn), de Pompeu Fabra, ni tampoc en el *Gran diccionari de la llengua catalana* (GDLC, s.v. entorn), d'Enciclopèdia Catalana, encara que sí que la trobem usada en alguns, pocs, articles d'aquest darrer diccionari (s.v. centre: centre comercial; pèndol: pèndol de torsió; esquimotatge). Aquesta locució, a l'entorn de, tampoc no té entrada com a tal en el *Diccionari català-valencià-balear* (DCVB, s.v. entorn), si bé en el mateix cos de l'article trobem exemples que la contenen (exemples vistos supra). En canvi, el *Diccionari de la llengua catalana* (DIEC2), de l'Institut d'Estudis Catalans, sí que enregistra (s.v. entorn) la locució a l'entorn de.

9. Únicament s.v. salt: salt mortal; piorrea, peripèter -a (a més, és clar, com ja hem vist, de l'entrada entorn).

10. Si ens fixem en títols de llibres o d'articles que tracten d'un tema concret, tant en trobarem d'autors que fan servir la locució entorn de com d'autors

Hi ha hagut qui, en aquesta qüestió, s'ha mostrat massa restrictiu condemnant la locució a l'entorn de¹¹ i, semblantment, al voltant (de)¹². Però no es pot condemnar taxativament l'ús de a l'entorn de i de al voltant (de), sinó tan sols recomanar l'ús de entorn de quan s'usa metafòricament.

Altres combinacions expandides

Finalment, vegem altres combinacions expandides:

al dedins de: Tant el DIEC2, com el GDLC, admeten la loc. prep. al dedins de, sinònima de dins. «3 al dedins de dentro de. [...]» (*Dicc. cat.-cast.*, d'Enciclopèdia Catalana, 4^a ed.).

al dessobre de (o al desobre de): *desde que la desitja; y que es al dessobre de ella, ... Si alguna cosa hi ha, que sia capas de elevar lo home al dessobre de ell mateix ...* (*Instruccions per l'ensenyança de minyons*).

al dessota de: Estar debajo, ésser sota. 2 debajo de sota; al dessota de. Debajo de la ventana, sota (o al dessota de) la finestra. 3 por debajo per sota; per dessota. [...] (*Dicc. cat.-cast.*, d'Enciclopèdia Catalana, 4^a ed.)

Les formes dedins, dessobre o desobre, i dessota ja són aglutinacions de la preposició de més els mots dins, sobre i sota, respectivament. Si damunt aquests mots practiquem una nova expansió per la drete tenim dedins de, dessobre de (o desobre de) i dessota de, i si els expandim novament per l'esquerra podem arribar a tenir al dedins de, al dessobre de (o al desobre de) i al dessota de.

Tanmateix, aquesta tendència expansiva analògica il·limitada semblaria que ha de tenir algun fre. Per tant, en la llengua estàndard val més evitar-les. ♦

que fan servir la locució a l'entorn de. Vegem uns quants d'aquests títols: a) Amb entorn de: Joan MIRALLES I MONTSERRAT, *Entorn de la història de la llengua* (2001); Joan ARÚS, *Experiències i reflexions entorn de la poesia* (1976); Albert ROSSICH, *Taula rodona entorn de les «Regles d'esquivar vocables i mots grossers o pagesívols»* (2005); Josep YXART, *Entorn de la literatura catalana de la Restauració* (1980); Miquel Àngel PRADILLA, *Calidoscopi lingüístic: un debat entorn de les llengües de l'Estat* (2004); Josep SUREDA BLANES, *Entorn de Miquel Costa i Llobera* (1999). b) Amb a l'entorn de: Joan SOLÀ, *A l'entorn de la llengua* (1977); M. Teresa CABRÉ, *A l'entorn de la paraula, I, II* (1994); *A l'entorn de la gramàtica textual*, supl. COM, núm. 8 (1991); Jesús TUSÓN, *Mal de llengües. A l'entorn dels prejudicis lingüístics* (2002). Segons aquests exemples, hi ha un lleuger predomini de la locució més tradicional.

11. Concretament, un diccionari en línia observa: «[...] Com a locució prepositiva... [...] No és correcte per a aquest ús a l'entorn de.» I dóna els següents exemples: *Els estudis s'organitzen entorn d'un equip de professors* [i no pas «a l'entorn d'»]. *Entorn de l'altar també hi havia imatges d'aquestes* [i no pas «A l'entorn de»]. *Es proposaven una reflexió crítica entorn del món de l'art* [i no pas «a l'entorn de»]. *Hi havia molta gent entorn de la plaça* [i no pas «a l'entorn de»].

12. El mateix diccionari en línia observa: «Descripció en l'espai que hi ha al volt d'algú o alguna cosa. Quan la locució prepositiva és en sentit figurat es fa servir entorn de.» I dóna els següents exemples: *Hi ha molts arbres al voltant de casa seva. Quan es va llevar tot era blanc al voltant* (observem que ací es tracta d'una loc. adverbial). *Les noves perspectives entorn de temes d'interès...* [i no pas «al voltant de»]. *Proposava una reflexió crítica entorn del món de l'art* [i no pas «al voltant de»].

L'alternança *per* / *per a* davant d'infinitiu. Praxi i normativa (I)*

JAUME CASASSAS I CASTELLÀ filòleg i enginyer

1. Què justifica aquest estudi i a on pretén arribar

Abans que entrem en la qüestió objecte d'aquest estudi, considerem pertinent tenir en compte allò que va afirmar Joan Coromines (Coromines 1971, §42) sobre la normativa que regula les preposicions *per* i *per a* i referint-se a Pompeu Fabra: «... abans de prendre cap decisió que el rectifiqui (ni que sigui en detalls d'escassa importància) ens hi hem de pensar madurament i moltíssimes vegades.»

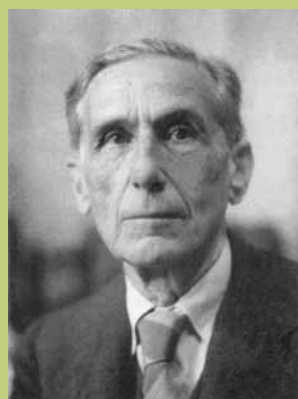
Aquest estudi, doncs, vol contribuir a aquest «pensar madurament» que esmenta l'insigne etimòleg i lingüista, a fi d'estar, pel que fa a la normativa que les regula, com més segurs millor, per al cas que necessitèssim rectificar Fabra. En el mateix sentit, parlar-ne una vegada més, encara que pugui sorprendre més d'un lector pel fet que aquesta qüestió hagi estat àmpliament exposada i debatuda per estudiosos i lingüistes experts, queda plenament justificat perquè entra dins d'aquest «pensar-nos-ho "moltíssimes vegades"» a què ens convidava Coromines.

La nostra anàlisi posa el punt de mira en el context més controvertit: el cas en què la preposició en qüestió precedeix el verb en infinitiu. Justifica aquesta nostra mirada en exclusiva el fet que aquest context és probablement el moll de l'os d'aquesta part de la normativa, la de la distribució o alternança preposicional de *per* i *per a*.

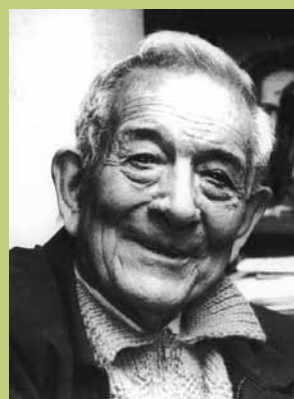
Hem volgut posar a la palestra d'una manera tranquil·la i serena el que representa adoptar com a normativa la proposta Coromines-Solà, proposta que rectifica la normativa bastida per l'«enginyer» de la nostra codificació lingüística¹.

En les conclusions de la nostra anàlisi podrem constatar diversos fets: 1) que no té sentit parlar de «verbs que són d'acció voluntària» ni tampoc de «verbs que no són d'acció voluntària»; 2) que Fabra mateix no té una posició inamovible

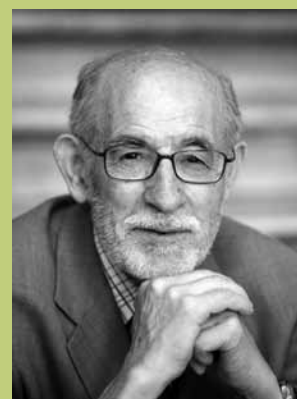
sobre la normativa aplicable a *per* / *per a*, ja que evoluciona cap a una posició més flexible per a alguns casos concrets; 3) que la normativa aplicada pels seguidors de Fabra té una formulació d'arrel sintàctica, mentre que la formulada pel Mestre és d'arrel exclusivament semàntica; 4) que, com a conseqüència d'això, el professor Joan Solà basteix i raona la seva proposta (Coromines-Solà) amb arguments sintàctics i amb això atribueix erròniament a Fabra mateix la formulació d'arrel sintàctica que adopten els seus seguidors; 5) que, tot i que Pompeu Fabra va partir d'una hipòtesi d'evolució històrica de la llengua que avui dia sabem que no és consistent, la seva normativa preposicional és més respectuosa amb la realitat dialectal i més compatible amb la unicitat semàntica de la llengua que no pas la proposta Coromines-Solà.

Pompeu Fabra

Joan Coromines

Joan Solà

A més a més, i atès que el nus central de la formulació normativa preposicional fabriana rau en el fet que hi hagi confluència de causa i finalitat, formulació d'arrel purament semàntica, en aquest estudi ens endinsem en l'anàlisi d'aquesta confluència a fi d'entendre les raons que van portar Fabra a prendre les opcions que desplega en aquests dos camps: *a)* en el camp normatiu, a definir una normativa no prou completa, sabent que, de fet, no donava compte de la regulació preposicional en tots els casos, i *b)* en el camp del que podríem anomenar «la jurisprudència lingüística», és a dir, les opcions que adoptà per a cada cas i situació concreta quan hagué de recórrer a l'ús escrit de *per* o de *per a*, opcions que ens han deixat mostres en tota la seva producció que tenim documentada.

1. Valgui el doble sentit del mot enginyer: el de l'enginyeria lingüística que pressuposa bastir el codi normatiu, i el de la formació universitària de Pompeu Fabra mateix, atès que era enginyer industrial.

La nostra anàlisi semàntica d'aquesta confluència causal i final arrenca de l'anàlisi plantejada pel professor tortosí Joan Salvador Beltran, el qual va mantenir una dialèctica epistolar amb el professor Solà força interessant, i que mai no es manifestà prou convençut de les raons que dugueren aquest seu interlocutor a bastir la proposta normativa coneguda avui dia com a «proposta Coromines-Solà». Els arguments d'aquest professor ens han persuadit de la validesa de donar un enfocament semàntic a aquesta qüestió normativa, atès que Fabra formulà aquesta part de la normativa preposicional no pas en termes sintàctics sinó en termes semàntics.

Tot seguit, iniciem l'estudi.

2. Plantejament del problema

Partim de la frase següent, que en el seu moment plantejà Albert Jané:

«L'avi pren pastilles per (a) dormir»

convindrem que preocupa ben poc l'usuari de la llengua saber si la interpretació que hi ha al darrere es correspon amb la idea de:

«L'avi pren pastilles perquè vol dormir»
[interpretació 1]

o si bé es correspon amb qualsevol d'aquestes altres dues:

«L'avi pren pastilles perquè pugui dormir»
[interpretació 2]

«Les pastilles que l'avi pren són pastilles per a dormir»
[interpretació 3]

perquè si el problema concret era que abans el nostre avi no podia dormir, de ben segur que les preocupacions d'aquest usuari s'acaben quan sap que l'avi ja pot conciliar el son.

Tanmateix, al nostre amic usuari de la llengua li cal saber si hem d'escriure la frase esmentada amb *per* (interpretació 1) o bé amb *per a* (interpretacions 2 i 3).

Pregunta: L'usuari té llibertat de triar quina preposició cal escriure?

Resposta: Avui en dia sabem, d'acord amb la Gramàtica, poc coneguda, de Fabra de l'any 1946 (publicada a

París, a l'exili) o bé amb la darrera edició de la seva Gramàtica de 1956 (la pòstuma), que, en un exemple com el que acabem de posar, Fabra ens donaria llibertat de tria: optariem per la preposició simple *per* si volem remarcar la **causa** (voler dormir) de l'acció del verb principal (prendre pastilles); en canvi, triariem la preposició composta *per a* si volem, o bé subratllar la **finalitat** (poder dormir) de l'acció del verb principal, o bé la **destinació** funcional de les pastilles (pastilles per a dormir). Atenció, però, perquè aquesta conclusió és certa només per a alguns casos, com el que acabem d'exemplificar. En altres, no és opcional escriure *per* o *per a*.

Per a corroborar aquesta diversitat de casos, vegem-ne un altre de ben diferent:

«Una dona de Girona ha anat a la presó per parlar català»

frase que fou llegida enguany (2014) en la darrera edició del lliurament dels premis Pompeu Fabra, certamen que organitza la Conselleria de Cultura del govern de Catalunya.

El lector d'aquesta frase, Bernat Puigobella, guardonat en representació de l'entitat *El Núvol digital*, va comprovar que tothom havia entès el significat següent (tal com ell ja havia previst):

«La causa d'haver anat a la presó és el fet d'haver parlat català en algun context»

i, en raó d'aquesta interpretació, amb aquests termes s'afanya a aclarir el sentit del que realment volia dir:

«Una dona de Girona ha anat a la presó per parlar català, és a dir, perquè tenia la intenció de parlar-hi català, de fomentar l'ús de la nostra llengua entre els presos»²

Els assistents a l'acte que, d'entrada, ja ens havíem pensat que havia tingut lloc un altre cas de discriminació lingüística, vam poder constatar amb satisfacció que aquesta vegada no es tractava d'això, sinó d'un exemple il·lustratiu d'ambigüitat en una frase³.

La conclusió, en aquest cas, és incontrovertible: l'ambigüitat semàntica, és a dir, l'ambigüitat del significat d'allò que es pretén comunicar, és absoluta, perquè no hi ha manera de saber si la clàusula d'infinitiu «per parlar català» és la causa o bé la finalitat de l'oració principal (el fet d'haver anat a la presó).

D'altra banda, també sabem que Fabra va deixar escrit que la formulació definitiva de la normativa que ha de regular l'ús d'aquestes dues preposicions haurà de dictaminar que, per a alguns casos, l'ús d'una o altra preposició haurà de ser obligatori i, per a altres casos, optatiu. En parlem més endavant.

2. Aquests no són pas mots literals, sinó la idea que transmeté Puigobella.

3. Fixeu-vos, però, que aquesta frase que vol expressar la idea de finalitat, més enllà de ser congruent amb la proposta normativa anomenada «de Coromines-Solà», és també congruent amb la normativa de Fabra.

Encertadament o no, sembla que a això pretén acollir-se la proposta «Coromines-Solà», que, com és sabut, per al cas que ens calgui escriure una de les dues preposicions davant d'infinitiu i en qualsevol circumstància, suggereixen que hi escriguem sempre *per*.

El problema és que, tal com hem vist en l'exemple triat per Bernat Puigtobella, l'adopció d'aquesta proposta de normativa exposada per Coromines i reforçada per Solà pot produir ambigüitat semàntica. En canvi, en el nostre primer exemple, el de les pastilles de l'avi, aquesta ambigüitat semàntica hi seria absent, i escriure-hi *per* no presentaria, en principi, cap problema.

A la vista de tot això, sembla convenient analitzar determinats casos de *per* / *per a* davant d'infinitiu amb la intenció d'oferir un panorama aclaridor que ens permeti de comprendre la complexitat que comporta adoptar una o altra solució normativa i mirar d'arribar a conclusions. Aquest és el propòsit del present estudi.

3. Estat de la qüestió. Perspectiva històrica

Davant la constatació que la normativa preposicional establerta per Fabra no tenia un seguiment ni una difusió semblants a la d'altres qüestions normatives (que sí que havien assolit un bon seguiment i èxit, com ara l'accentuació, els pronoms febles, etc.) ans plantejava dubtes fins i tot a gramàtics, a experts i a estudiosos de la llengua, Joan Coromines en el seu llibre *Lleures i converses d'un filòleg* (Barcelona, Club Editor, 1971, pp. 105-109) va arribar a la conclusió que era despenalitzable l'ús de la preposició *per* davant d'infinitiu, adverb i conjunció. Joan Solà es va adherir a aquesta proposta en el llibre *A l'entorn de la llengua* (Barcelona, Laia, 1977, pp. 64-80), i l'argumentà a bastament en el treball *Anàlisi de la normativa clàssica de "per" i "per a" i defensa de la proposta Coromines* (publicat dins del llibre *Qüestions controvertides de sintaxi catalana*, Barcelona, Edicions 62, 1987, pp. 119-216). Malgrat que uns quants gramàtics i lingüistes no eren partidaris de canviar la normativa de Fabra (J. Ruaix, J. S. Beltran, A. Jané, etc.), alguns d'ells amb raons exposades en articles i altres documents escrits⁴, les tesis de Solà convenceren una part important del món universitari i editorial de Catalunya i les Balears i potser no tant del País Valencià. En l'endemig de la polèmica aparegué un col·lectiu de joves lingüistes que treballaven com a correctors, assessors o redactors en mitjans de comunicació de masses que proposaren una tercera opció que sortosament no ha fet fortuna: abandonar per complet l'ús escrit de la preposició *per a*⁵. En la pràctica, en el món editorial i en la premsa, avui dia, predomina la proposta Coromines-Solà. Mentrestant la Secció Filològica no ha sancionat encara la normativa definitiva sobre aquesta qüestió.

4. Estat de la qüestió. Situació actual

Diversos factors han condicionat el panorama lingüístic que ens ha dut al context actual: d'una banda, cal destacar el fet que una bona majoria de parlants del català fa servir una llengua que oralment prescindeix de la preposició *per a*, perquè la partícula *a* no hi sona en els parlars orientals ni tampoc en una part dels parlars occidentals. De l'altra, el coneixement i

aplicació de la normativa de Fabra, pel que fa a aquesta distribució preposicional, ha presentat continuadament i repetidament dificultats pràctiques a força usuaris de la llengua. No és estrany, doncs, que en aquest context hagi aparegut la proposta Coromines-Solà de rectificar la doctrina de Fabra i, arran d'aquest fet, hagi tingut lloc un gran debat gramatical. Això ens ha dut a la situació actual de confrontació de dues posicions normatives. Uns defensen mantenir la doctrina clàssica de Pompeu Fabra, intentant formular criteris de millora d'aplicació o interpretació flexible⁶, i altres s'han aplegat al voltant d'aquesta proposta Coromines-Solà, proposta que planteja la supressió de *per a* davant dels infinitius, conjuncions i adverbis fent-hi servir exclusivament la preposició *per*, per bé que toleren l'ús de *per a* en els casos que convingui, a criteri de qui escriu.

5. Elements d'anàlisi

5.1. Conveniència de la doble preposició

Tant els seguidors de la doctrina de Fabra, com els seguidors de la proposta Coromines-Solà estan d'acord a bandejar la proposta de «escriure sempre *per* en tots els casos», és a dir, de prescindir de la preposició composta. Aquesta proposta neix a començament de segle passat⁷ o abans, i acabem de veure com ha estat novament formulada fa relativament pocs anys⁸. En aquest sentit, Coromines, d'acord amb els plantejaments de Fabra, ja demostra en el seu estudi la

4. Vegeu en la bibliografia Ruaix 1985, 1989, 1995 i Beltran 1994, 1995.

5. Vegeu en la bibliografia *Un model de llengua pels mitjans de comunicació*, 1987.

6. (Ruaix, 1989), (Beltran, 1995).

7. Joan Sales, per exemple, l'havia defensada, per bé que després, en conèixer l'opinió de Coromines, canvià de parer.

8. Vegeu nota 5.

conveniència de no prescindir de la preposició *per a* davant de sintagmes nominals (Coromines 1971, §11-14). Perquè en casos com ara:

- (1) *El treball ha estat fet per la Maria / El treball ha estat fet per a la Maria*

en prescindir de la preposició *per a* no sabríem si qui expressa això s'està referint a l'agent de l'acció (qui l'ha feta) o bé al destinatari o beneficiari de l'acció (per a qui ha estat feta)⁹.

Podríem concloure, doncs, així: és del tot imprescindible, ens és necessari, comptar per al codi escrit amb **totes dues preposicions per i per a**.

Aquesta conclusió representa un punt en què els partidaris de totes dues postures normatives estan d'acord. Com també estan d'acord a considerar com a inadequada l'opció d'adoptar la proposta que està basada en un calc sintàctic de la llengua espanyola, de manera que sempre sigui *per a* = **para** i *per* = **por**¹⁰.

5.2. Valors semàntics de les preposicions per i per a

Una preposició davant d'infinitiu defineix el que s'anomena una clàusula d'infinitiu (oració subordinada d'infinitiu). Doncs bé, aquest tipus de clàusules poden transmetre, en principi, els significats (valors semàntics) següents: causa, finalitat, destinació, expectativa o acció pendent de realitzar i sentit atenuat o delimitat (modal) entre altres¹¹. Vegem amb exemples com es manifesten aquests diferents valors semàntics o significats en la nostra estructura de 'preposició + infinitiu' (prep. + inf.). Per a això, ens fixarem si hi ha dependència verbal o no en aquesta estructura.

5.2.1 Valors semàntics de l'estructura 'prep. + inf.' amb dependència verbal

Considerarem aquí els casos de clàusula d'infinitiu (prep. + inf.) dependent d'un verb, és a dir, dels casos de veritables complements verbals.

D'una banda, la preposició *per* és portadora de la idea de **causa**, motiu o mòbil d'una acció, que, si ens hi fixem bé, són tres maneres d'anomenar un mateix concepte semàntic. D'altra banda, la preposició *per a* és transmissora de la idea (o sentit) de **finalitat**, objecte, propòsit, fi, objectiu, conceptes sinònims, però també és transmissora del sentit o idea de **destinació**. Per tant, aquest darrer cas pot transmetre un sentit (finalitat) o bé l'altre (destinació), que es poden contraposar a la idea o sentit de causa. Volem remarcar això: la preposició *per a* és capaç de vehicular dues idees o sentits diferents (finalitat o destinació). En canvi, en el context que ens

hem delimitat, la preposició simple *per* pot vehicular el sentit de causa (sinònims: motiu i mòbil). Vegem-ne uns quants exemples:

Exemples de complements amb idea de causa (motiu, mòbil):

- (2) *L'han multat per córrer tant per la carretera*
 (3) *La mesa no ha admès a tràmit el document, per entendre que no tenia relació amb el tema del debat*¹²
 (4) *Això em passa per ser massa bo*¹³

En els exemples (2), (3) i (4), el fet de *córrer*, el fet de *entendre que no tenia relació amb el tema de debat* i el fet de *ser massa bo* representen, respectivament, la **causa** d'haver-lo multat, de no haver estat admès a tràmit el document i del fet que passi quelcom a qui enuncia la darrera frase (4).

Exemples de complements amb idea de finalitat (fi, objecte, propòsit, objectiu):

- (5) *Cedeixo per (a) no fer-lo enfadar*
 (6) *L'inclouré en la llista per (a) complaure'l*
 (7) *M'estiro al sofà per (a) descansar una mica*

De moment, deixem per a més endavant (6.2) la discussió sobre la idoneïtat de posar *per* o *per a* en els casos de finalitat en les subordinades d'infinitiu. En aquests exemples concrets, (5), (6) i (7), observem com *per a no fer-lo enfadar*, *per a complaure'l* i *per a descansar una mica* representen, respectivament, la **finalitat** de *cedir*, de *incloure'l en la llista* i de *estirar-se al sofà*.

Fixem-nos com el concepte de «finalitat» està vinculat a l'acció verbal. Diem que «aquella» (la que sigui) és la finalitat d'una determinada «acció verbal».

Vegem ara exemples de complements amb idea de destinació:

- (8) *Hi ha prou diners per a comprar-nos un cotxe*
 (9) *El manual serveix per a formar-se en informàtica*
 (10) *Ja no ens queda temps per a veure la televisió*

9. El llenguatge oral usa altres recursos per a desfer aquesta ambigüïtat (amb additaments d'explicacions o circumloquis, pel context comunicatiu, etc.).

10. Aquesta proposta normativa, actualment, no és defensada per cap lingüista prestigiós.

11. Com ho són els casos que expressen concessió o oposició. Exemple: *per ser germà de la meva dona, no es porta gaire bé*.

12. Exemple de (Solà 1994, p. 87)

13. Exemple de (Beltran 1994, p. 4)

En aquests tres darrers exemples preval el sentit de destinació a un ús o funció: hi ha prou diners «destinats a» comprar-nos un cotxe, el manual està «destinat a» formar en informàtica i ja no resta més temps que puguem «destinar a» veure la televisió.

Fixem-nos com el concepte de «destinació» està vinculat a una entitat (sintagma nominal: *diners*, *manual*, *temps*). Diem que «aquella» (la que sigui) és la destinació d'una determinada entitat (*diners*, *manual*, *temps*). Una observació addicional: si ens situem fora del context de la nostra anàlisi [fora de 'per (a) + inf'], es poden exemplificar casos com ara *pintura per a vaixells*, on podem parlar d'una entitat (pintura) *destinada a* vaixells, és a dir, *destinada a* una altra entitat i no pas a un ús o funció, que és l'objecte de destinació característic del nostre context (davant d'infinitiu).

Per tot això, convenim a afirmar que la idea de «finalitat» i de «destinació» no són sinònimes, malgrat que estiguin relacionades.

5.2.2. Valors semàntics de l'estructura 'prep. + inf' sense dependència verbal

Fixem-nos que en les tres sèries d'exemples de l'aparat precedent (causa, finalitat i destinació), cada subordinada d'infinitiu és precedida per una predicació verbal que inclou el verb principal de la frase (verb i predicació generalment en posició anterior dins de la frase composta, però no sempre¹⁴). La pregunta és: són possibles altres exemples sense verb principal? És a dir, que la clàusula d'infinitiu depengui d'un sintagma no verbal. La resposta és afirmativa: amb valor de destinació també són possibles casos en què no hi ha cap forma verbal explícita. Amb valor causal o amb valor de finalitat això tan sols és possible sempre que la clàusula d'infinitiu depengui d'un participi (caràcter adjectival), d'un nom que té força verbal o que el verb hi sigui implícit i estigui relacionat amb aquest nom. Exemples: A) **de causa:** *gràcies per venir* (gràcies = agraïment, força verbal d'agrair), *la no admissió a tràmit per entendre que no calia* (no admissió a tràmit = acció de no admetre a tràmit, força verbal), *accident per haver estat imprudent* (verb implícit de caràcter adjectival perquè és participi: «accident ocorregut»); B) **de finalitat:** *la meva cessió per (a) no fer-lo enfadar* (cessió = acció de cedir, força verbal), *actitud adoptada per (a) complaure'l* (*adoptada* té plena força verbal i com a participi té caràcter adjectival), *la manipulació dels auriculars per (a) sentir-hi millor* (manipulació = acció de manipular, força verbal). En els casos amb valor de destinació, l'estructura més habitual és que la clàusula d'infinitiu (prep. + inf.) depengui d'un sintagma nominal. Exemples: C) **de destinació:** *Manual per a aprendre rus*, *Mètode per a derivar funcions de varia-*

ble complexa, *Contes curts per a dormir*, *Claus per a entendre la Xina del segle XXI*.

5.2.3. Valors semàntics paral·lels d'anterioritat i de posterioritat

Alhora, i paral·lelament als valors semàntics que acabem d'exposar, associada a la preposició *per* hi ha generalment una característica d'anterioritat (la causa generalment és anterior a allò que genera), mentre que a la preposició *per a* hi ha habitualment associada una característica de posterioritat. Es pot comprovar com la idea verbal que és inherent a la finalitat, allò que és el nostre objectiu, allò que esperem o desitgem, o bé allò que representa la destinació de l'acció verbal, és posterior a l'acció expressada per aquesta acció del verb principal de l'oració. Exemple: en el moment que enunciem la frase (8), no s'ha produït encara la compra del cotxe.

5.2.4. Altres valors semàntics

Adicionalment, en el context que estem analitzant de 'prep. + inf.', també ens interessa considerar un altre sentit que sovint també hi té lloc: el sentit de 'pendent de fer' o també la idea de 'expectativa', com en els exemples (11), (12) i (13):

- (11) *Tenia la casa per netejar*
- (12) *Tenim els plats per rentar*
- (13) *El tren està per arribar*

Aquest darrer sentit és l'únic dins d'aquest context 'prep. + inf.' en què la preposició *per* s'allunya de la característica d'anterioritat.

Per acabar, ens queda encara un darrer sentit que deixarem al marge de la nostra anàlisi, perquè no representa cap cas problemàtic d'oposició de sentits entre ambdues preposicions. És el dels casos de sentit atenuat o delimitat, com ara «*Per començar*, hem de...», «*Per posar* un exemple, suposem que...», «*Per acabar-ho* d'adobar, resulta que...», etc., exemples en què la idea que preval és de delimitació parafrasejable amb l'expressió *com a...* («*Per començar*, ...» = «Com a començament, ...», o bé «En qualitat de començament, ...», etc.). Aquests casos sempre van amb la preposició simple *per*.

14. Com, per exemple, en el cas següent: *per (a) sentir-hi millor em vaig posar els auriculars*.

6. Fabra, la seva doctrina normativa i l'anàlisi de Solà

6.1. El punt normatiu preposicional de Pompeu Fabra sobre *per i per a*

En bastir el cos normatiu de la llengua catalana, Pompeu Fabra assignà un paper determinat a cadascuna de les dues preposicions: *grosso modo*, els significats de destinació i finalitat corresponen a *per a*, i el de causa i els altres significats a *per*. En un context general, en la seva Gramàtica (Fabra, 1918) establí tres grups d'ocurrències en què són possibles les dues preposicions:

1. Complementos circumstancials de lloc
2. Complementos circumstancials de temps
3. Complementos circumstancials de causa

Cal advertir que, dins d'aquest tercer grup de «causa», Fabra hi engloba tant els complementos causals com els de finalitat. Normativament hi establí l'ús de la preposició composta *per a* en cas de voler assenyalar objecte (finalitat) o destinació, i la preposició simple *per* en cas de voler indicar el motiu, la causa, el mitjà o l'autor¹⁵. Però l'explicació de l'apartat de la gramàtica sobre l'ús d'aquestes dues preposicions acaba amb una norma concreta aplicable al cas 'prep. + inf.':

Davant d'un verb en infinitiu hi ha un cas en què semblen igualment possibles *per i per a*: és quan el circumstancial que conté el dit verb en infinitiu expressa el fi o objecte de l'acció expressada per un verb anterior i aquest fi o objecte és alhora el motiu d'aquesta acció, allò que ha mogut el seu autor a executar-la. En aquest cas és preferible la preposició simple *per a* la composta *per a*. Ex.: *Haviem anat a Girona per veure el nostre pare...*¹⁶.

Aquest punt normatiu, Fabra el justificà basant-se en les seves observacions sobre tendències d'ús d'aquestes preposicions en la llengua antiga (Fabra, 1926).

Convé que analitzem amb cert deteniment això que Fabra ens diu.

6.2. Anàlisi de la confluència de finalitat i mòbil

En principi, pot sobtar o pot sorprendre el fet que conflueixin en una mateixa expressió (subordinada d'infinitiu) els significats de mòbil i finalitat. Perquè sorprèn que una idea d'anterioritat i una de posterioritat concorrin en el temps: si el mòbil és allò que és anterior a una acció i la finalitat és allò que esperem aconseguir amb l'acompliment d'una acció i que s'esdevindrà després d'aquesta acció, aleshores ¿com podem afirmar que quelcom és alhora mòbil i finalitat, és a dir, que és anterior i posterior alhora?

Plantegat així, pot ser que aquest embrollament sigui una de les causes que fan que la tria de la preposició adient mitjançant aquesta regla normativa esdevingui complicat, difícil de resoldre. Mirarem tot seguit de desfer aquest embull i podrem comprovar que les coses són força més fàcils del que

sembla. Ho farem per l'anàlisi d'una frase semblant a la de l'exemple del text de Fabra suara esmentat:

(14) *Vaig a Girona per veure el meu pare*

A fi de resoldre conceptualment tot el que hi ha rere el paràgraf citat de Fabra, en concret rere l'expressió «... i aquest fi o objecte és alhora el motiu d'aquesta acció», Joan S. Beltran ha construït una explicació molt interessant basada en els conceptes de causa impulsiva, causa final i causa impulsivo-final (Beltran, 1995). Per no entrar en la semàntica característica d'aquest autor, en aquest treball hem optat per formular una explicació semblant amb una terminologia més simple: la idea de causa-efecte¹⁷. Entendrem per **causa** allò que condueix a la consecució d'un fet, allò que el provoca o bé allò que té per conseqüència aquest fet. Per **efecte** entendrem allò que és conseqüència directa d'una causa, el fet mateix suara esmentat. A més, considerarem que la causa s'esdevé en un temps anterior o, com a màxim, en un temps simultani al temps en què té lloc l'efecte.

Analitzem la nostra frase (14): *Vaig a Girona per veure el meu pare*.

En principi, en el nostre exemple s'hi fan explícites dues idees: a) *anar a Girona*, b) *veure el meu pare*. És clar que fins que no s'acompleixi (a), *anar a Girona*, no tindrà lloc (b), *veure el pare*. Per tant, en la seqüència temporal d'accions posarem en primer lloc *anar a Girona* i després *veure el meu pare*. Així:

1	<i>anar a Girona</i>	(P)
2	<i>veure el meu pare</i>	(F)

Atès que l'acció *vaig a Girona* està inclosa en l'oració principal (verb en forma personal, forma finita), el representem amb una P (principal). D'altra banda, queda clar que la finalitat de *anar a Girona* és *veure el meu pare*, i per això el representem amb una F (finalitat). També podem afirmar que l'acció principal (P) té com a conseqüència facilitar l'acompliment de (F), fet que també és coherent amb el nostre esquema de temporalitat: la conseqüència d'un fet s'esdevé normalment després d'acomplir-se aquest fet.

I ara ens preguntem pel mòbil, pel motiu, per la causa de l'acció (P), l'acció principal. Doncs bé, allò que ens mou a *anar a Girona*, allò que realment n'ha estat la causa és simplement el fet de **voler veure el pare**. Però atenció, cal fixar-s'hi bé: no pas el fet de *veure'l* (posterior a P), ans el fet de *voler-lo veure* (anterior a P). Per tant, en el nostre esquema temporal representarem **voler veure el pare** com a causa (C) de l'acció principal (P). Així:

1	voler veure el pare	(C)
2	<i>anar a Girona</i>	(P)
3	<i>veure el meu pare</i>	(F)

És a dir, allò que ens mou a *anar a Girona* és una idea mental, **voler veure el pare**, i no pas una acció, *veure el pare*, o bé, si es vol, també la determinació, la decisió, de *veure'l*, que també és un acte mental, acte anterior a l'acció principal

15. Aquests dos darrers significats, el de mitjà i el d'autor, no han estat considerats en el cos d'aquesta explicació perquè són valors semàntics absents en l'estructura 'prep. + inf.'.

16. (Fabra, 1918, p. 121).

17. També és el mateix que plantejar-ho en termes d'acció-conseqüència.

(P). I això es correspon amb la resposta a cadascuna de les preguntes sobre la causa i la finalitat del fet d'anar a Girona:

Si preguntem per la causa, tenim:

— *Per què vas a Girona?*

(a) — *Per veure el meu pare* (subordinada d'infinitiu: jo implícit)

(b) — *Perquè vull veure el meu pare* (subjecte en 1a pers. present d'indicatiu)

Si preguntem per la finalitat, tenim:

— *Per a què vas a Girona?* (o *Què vas a fer a Girona?*)

(c) — *Per a veure el meu pare* (o *A veure el meu pare*) (inf.: jo implícit)

(d) — *Perquè pugui veure el meu pare* (1a pers. del present de subjuntiu)

Com molt bé se sap, la conjunció *perquè* pot ser causal¹⁸, i aleshores el temps verbal que el succeeix va en mode indicatiu, o bé pot ser final¹⁹, i aleshores el temps verbal que el succeeix va en mode subjuntiu²⁰. El mode indicatiu de (b) enfront del mode subjuntiu de (d) ens ajuda a posar al descobert i, per tant, a distingir el caràcter causal de (a) del caràcter final de (c). El que passa és que en l'enunciat (14) només hi ha lloc per a incloure-hi (a) o incloure-hi (c). No hi ha lloc per a una doble subordinada. Per aquesta raó, Fabra afirma que «hi ha un cas en què semblen igualment possibles» les dues preposicions. Perquè el complement és final i causal alhora.

I perquè, comptat i debatut, i això és important de tenir en compte, Fabra associa el tret semàntic de finalitat amb la preposició composta *per a*, i el tret semàntic de causa amb la preposició simple *per*. Resumint, ho podem escriure així:

PER = CAUSA

PER A = FINALITAT

En aquest cas, de coincidència de causa i finalitat, Fabra optà per la preposició simple en la seva normativa. Més endavant analitzarem quines raons hi ha per a aquesta opció.

Però ara convé que ens fixem que el text que hem reproduït; diu textualment: «és **preferible**». És a dir, en cas

que hi hagi confluència de mòbil i finalitat és preferible *per* i no és preferible *per a*. No diu pas «és exigible una preposició i no l'altra». I és que, pel que fa al plantejament normatiu de l'alternança preposicional *per / per a*, Fabra evolucionà en un sentit de major flexibilitat normativa, com ho prova el text del paràgraf darrer de la seva gramàtica pòstuma de 1956 (darrera edició del 2008), coincident amb la gramàtica de 1946:

Quan un infinitiu fa de complement de finalitat, pot ésser, naturalment, introduït amb la preposició composta *per a* (v. § 81). *Li mancaren encara mil pessetes per a poder pagar tots els seus deutes (o per tal de poder ...). No tenen llet per a donar als malalts. Cal ésser molt pacient per a suportar tantes molèsties. Hi enviaré el noi per a saber noves de la malalta.* Però quan, com s'esdevé en el darrer exemple, el fi que hom es proposa és el motiu de l'acció expressada pel verb del qual l'infinitiu és complement, cap emprar la preposició *per* en lloc de *per a* (o *per tal del*), i àdhuc en molts casos (quan volem emfasitzar que aquell fi és el mòbil de la nostra acció) hom empra *per* de preferència a *per a*. Ex.: *Haviem anat a Girona per veure el nostre pare...* (Fabra 2008, 1946)²¹.

ESQUEMA D'ANÀLISI DE CONFLUÈNCIA DE CAUSA I FINALITAT

Exemple: Vaig a Vic per veure en Joan

- **Causa** ↔ **voler veure en Joan**
- **Finalitat** ↔ **veure en Joan**
- **Seqüenciació:**
  1. **Causa:** ↔ **idea mental (voler)**
  2. **Acció:** ↔ **el verb pral. (vaig a Vic)**
  3. **Finalitat** ↔ **acció posterior esperada (veure en Joan)**

Fixem-nos que ara parla de «cap emprar ... / ... quan volem emfasitzar...», és a dir, que hi ha la possibilitat de «emprar». En la Gramàtica de 1918, Fabra, en canvi, havia recomanat emprar la preposició *per* en aquests casos. A més, parla «de quan volem emfasitzar que aquell fi és el mòbil de la nostra acció», posició que no desaconsella l'altra opció, de voler emfasitzar la finalitat i no pas el mòbil de la nostra acció, i que, per tant, hi escriuríem *per a*. És a dir, queda provat que Fabra havia fet una evolució cap a una posició de flexibilitat normativa. Per què? Doncs perquè no ho té del tot resolt. Ja en la seva «Conversa filològica» número 58, publicada en 1920 (Fabra, 2010), es preguntava per l'extensió que calia donar a

18. Mot *perquè*, mot compost resultant de la fusió de la preposició *per* i la conjunció *que*.

19. Mot *perquè*, mot compost resultant de la fusió de la preposició *per a* i la conjunció *que*, en què hi ha hagut caiguda de la preposició *a*.

20. Tot i que en l'estudi d'Emili Casanova (1988) es demostra la catalanitat de la locució conjuntiva *per a que*, i que per aquesta raó hi ha autors que la defensen en l'ús oral (dialectal), considerem, atès que la normativa sobre aquesta conjunció està prou consolidada i no presenta cap problema interpretatiu, que no és prudent ni oportú posar-la en qüestió.

21. Fabra (2008), 19a edició de Fabra (1956), darrer paràgraf de la secció § 95, Fabra (1946).

l'ús de la preposició *per a*. Responia així: «Potser la solució definitiva que hom donarà a aquesta qüestió serà que, traduïnt *para*, en uns casos l'ús de *per a* serà obligatori, en altres casos facultatiu i en altres terminantment interdit».

El problema sorgí quan es produí un error d'interpretació dels manuscrits de la seva darrera Gramàtica. Els correctors llegiren, i Coromines no se n'adonà, «cal emprar» allà on deia «cap emprar». I així ha sortit publicat en totes les edicions de la seva gramàtica pòstuma, llevat de l'última edició amb el text corregit. El sentit canvia totalment²²:

Quan un infinitiu fa de complement de finalitat, pot ésser, naturalment, introduït amb la preposició composta *per a* (v. § 81). *Li mancaren encara mil pessetes per a poder pagar tots els seus deutes (o per tal de poder ...). No tenen llet per a donar als malalts. Cal ésser molt pacient per a suportar tantes molèsties. Hi enviaré el noi per a saber noves de la malaltia.* Però quan, com s'esdevé en el darrer exemple, el fi que hom es proposa és el motiu de l'acció expressada pel verb del qual l'infinitiu és complement, *cal emprar* la preposició *per* en lloc de *per a* (o *per tal de*), i àdhuc en molts casos (quan volem emfasitzar que aquell fi és el mòbil de la nostra acció) hom empra *per* de preferència a *per a*... (Fabra 1956)²³.

Hem reproduït el text subratllant-hi els mots canviats²⁴. Hi ha un canvi de sentit evident (*cap emprar* = és possible emprar; en canvi: *cal emprar* = és necessari emprar). En el text erroni, allò que Fabra pensà com a possible s'interpreta ara com a obligatori. Però és que, a més, el text esdevé incoherent en ell mateix. Perquè inicia el paràgraf donant com a possible («pot ésser») la inclusió de la preposició *per a* en els complements de finalitat. I després diu que cal que sigui l'altra preposició qui ocupi aquest lloc en cas de confluència de mòbil i finalitat. Però la darrera part del paràgraf correspon a la idea (primigènia) de preferència i no pas d'obligatorietat o de necessitat, quan diu textualment «hom empra *per* de preferència a *per a*». A causa d'aquest error de manuscrit, aquesta part del text de Fabra esdevé força confusa²⁵.

Doncs bé, a partir d'interpretar la doctrina de Fabra en sentit restrictiu (i això ajudava a aquest error, que es repetí en les divuit primeres edicions d'aquesta obra) es va elaborar una teoria per a fer-la més aplicable. Aquesta teoria postula l'existència de verbs d'acció voluntària i estableix que, quan una subordinada d'infinitiu comença amb una de les dues preposicions i depèn d'un verb d'acció voluntària, aleshores té lloc la confluència de finalitat i mòbil i, per tant, cal escriure-hi la preposició *per*. En aquests termes parla Marvà (1929): «La preposició *per* fa ofici adés de causal, adés de

final, sempre que l'oració subordinada infinitiva depèn d'un verb d'acció voluntària»²⁶. Aquesta posició és ratificada pels continuadors (?)²⁷ de la teoria de Fabra: Antoni M. Badia i Margarit, Francesc de B. Moll, Albert Jané, Josep Ruaix... De fet podríem dir, sense gaires possibilitats d'equivocar-nos, que el «purisme rigorós» de la majoria de correctors continuadors de Fabra va convertir en norma excloent allò que Fabra havia establert com a preferència.

Però, existeixen realment els verbs d'acció voluntària? Ho analitzem tot seguit.

6.2.1. És pertinent parlar de «verbs d'acció voluntària»?

D'entrada, hem de dir que Fabra mai no parla de verbs d'acció voluntària, ans alguna vegada es va referir a verbs que poden expressar una acció voluntària (així ho deixà escrit en una de les seves «Converses filològiques»).

Ressaltem això perquè en aquest estudi estem convençuts que no és pertinent, no és escaient ni encertat parlar de verbs d'acció voluntària.

Per què?

Perquè sovint s'esdevé que un verb expressa, en un context determinat, una acció voluntària i en un altre context aquest mateix verb no n'expressa cap. Vegem-ho amb un exemple:

(15) *Adopto aquesta actitud per veure si canvia*

Aquí veiem que el fet de *veure si canvia* és alhora el mòbil i el fi de l'acció *adopto aquesta actitud*. El subjecte té caràcter «agent». És el responsable de l'acció verbal expressada pel verb *adoptar*. Hi ha una intencionalitat. Hi ha expressada clarament una acció voluntària: vol *veure si canvia* (causa que l'empeny a fer l'acció verbal principal —*adopto aquesta actitud*—, és a dir, mòbil), i alhora s'ha proposat *veure si canvia* (propòsit, benefici, allò que n'espera obtenir, és a dir, fi, finalitat). Podem convenir que voler quelcom, tenir la intenció d'alguna acció, o decidir o proposar-se quelcom són característiques pròpies de la voluntarietat.

Comparem aquest exemple (15) analitzat amb l'exemple que, tot citant Fabra, Coromines posa en consideració (Coromines 1971, § 45, p. 135):

(16) *El verb adopta formes distintes per a expressar un mateix fet*

En aquest exemple, observem clarament que el subjecte no té caràcter «agent». No és una entitat que es «pugui fer responsable» de l'acció verbal (*adoptar*) ni que es pugui plantejar cap finalitat ni que respongui a cap mòbil. No podem dir tampoc que hi hagi intencionalitat de cap mena. Ni tampoc, per tant, que hi hagi expressada una acció voluntària. Encara que puguem afirmar que l'expressió *adopto formes distintes* té com a finalitat *expressar un*

22. També es produí un error força menys important en publicar «malaltia» per «malalta».

23. FABRA, Pompeu (1a edició de 1956): darrer paràgraf de la secció § 95.

24. En l'apartat 1.3.4 del capítol XXII de MESTRES, Josep M., et al. (3a edició, del 2007): *Manual d'estil. La redacció i l'edició de textos*, hi ha una explicació detallada d'aquests errors dels correctors de la Gramàtica pòstuma de Fabra.

25. Sembla que Joan S. Beltran ha estat determinant en la detecció d'aquestes incoherències del text fabrià. Així ho posà en coneixement de Joan Solà en els comentaris que féu sobre el seu treball: «Anàlisi de la normativa clàssica de *per* i *per a* i defensa de la proposta de Coromines».

26. La cursiva és nostra. També citat per Solà (1987), nota 12, apartat 4.1. Coincideix amb el text de la 9a edició de Marvà (1932), § 258, p. 296, d'on hem tret el text inclòs ací.

27. Amb aquest interrogant volem posar l'èmfasi en el contrasentit que representa anomenar «continuador» (com fan, d'altra banda, els redactors del *Manual d'estil*, op. cit. tres notes més amunt) a aquell que ha mal interpretat (sense ser-ne conscient, és clar) la teoria de Fabra.

mateix fet, aquesta idea de finalitat (o propòsit) s'allunya de la idea de finalitat de què hem parlat més amunt²⁸, perquè podem afirmar que aquí hi ha una idea més pròxima al concepte de destinació: l'*adopció de formes distintes* té com a destinació *expressar un mateix fet*. Perquè aquesta finalitat no se la pot plantejar aquest subjecte, només plantejable per subjectes responsables de l'acció verbal (caràcter «agent»). Per aquesta raó, perquè aquest exemple és un cas en què en la subordinada d'infinitiu no hi ha expressada la idea de causa, Fabra hi prescriu l'ús de *per a*, la preposició que associem a la idea de destinació o finalitat.

Si tenim clar, doncs, que *adoptar* no el podem catalogar com a «verb d'acció voluntària» si ens atenim a l'exemple (16), ni tampoc com a «verb d'acció no voluntària» si ens atenim a l'exemple (15), *¿és escaient, aleshores, parlar de verbs d'acció voluntària?*

I aleshores, doncs, on rau el problema?

El problema, segons el nostre parer, rau en la interpretació que s'ha fet de la normativa sobre *per* i *per a* propugnada per Fabra. El criteri normatiu establert per ell, pel que fa a aquest punt de la sintaxi (referit als casos en què la clàusula d'infinitiu és alhora la causa i la finalitat de l'acció expressada pel verb principal), es limita a parlar d'això precisament: de mòbil i fi, de causa i finalitat. No hi afegeix pas criteris basats en verbs d'acció voluntària. Són els continuadors de la doctrina de Fabra els qui n'han parlat.

Ignorem si Fabra sabia o no que parlar en aquests termes (parlar d'uns «verbs d'acció voluntària») podia conduir a situacions d'impossible classificació. Sigui com sigui, ell s'està de parlar-ne. I quan diem «de parlar-ne» ens referim a parlar textualment de «verbs d'acció voluntària». Perquè bé és veritat que en la conversa filològica, núm. 325 es va referir al concepte de «acció voluntària». Vegem-ne el fragment:

Algú ens ha preguntat, aleshores, quin és aquest *per a* defectuós que, segons nosaltres, cal reemplaçar per la preposició simple *per*. És el *per a* que molts usen davant un verb en infinitiu que depèn d'un altre verb que expressa una acció voluntària, cas en què els escriptors antics empraven sistemàticament *per*. Fabra (1923): *Conversa filològica* núm. 325

Fixem-nos que Fabra parla de «verb que expressa una acció voluntària» (el subratllat, aquí i en el text, és nostre) i no pas d'una plausible categoria de verbs (la dels d'acció voluntària). L'assumpció d'una hipotètica categoria de verbs d'acció voluntària no té, doncs, fonament, ni fabrià, ni pragmàtic, com també ha estat demostrat per Mila Segarra²⁹, i no és adient per a verbs com *adoptar* i altres (*exhibir, canviar, bellugar-se, moure's*, etc. fins i tot *servir*, que tradicionalment ha estat exclòs del grup dels «verbs d'acció voluntària» —exemple: *ell serveix provisions diàriament i ho fa per guanyar-se la vida*, és a dir, *les serveix per guanyar-se la vida*—).

Pompeu Fabra (dibuix de Toni Donada)

No neguem que pugui ser útil parlar en termes de «verbs d'acció voluntària» si considerem els verbs que sembla que expressen una acció voluntària en una majoria de contextos (*menjar, anar-se'n, obrir, tancar-se, jugar*), però sempre cal que el subjecte de l'acció tingui el paper d'«agent», que sigui responsable de l'acció. I fins en aquests casos podem trobar exemples escadussers de no voluntarietat, casos en què el caràcter «agent» hi és absent o atenuat. Ex: *Per a aclarir la situació creada, aquest factor juga un paper molt important; Per haver-se despistat, el peó se li ha menjat el cavall; El cràter del volcà s'ha tancat per haver millorat els moviments sísmics*; on els subjectes no tenen necessàriament el paper de «agent».

La conversa 325 que hem comentat és l'únic escrit de Fabra on es parla de «expressar una acció voluntària». No apareix en cap altra de les seves «Converses» i sabem que no apareix en cap de les seves gramàtiques. De l'acció voluntària no en fa qüestió normativa. Podem, doncs, concloure així: **Fabra no parla de verbs d'acció voluntària, ans de verbs que poden expressar una acció voluntària.**

Aquesta petita distinció és d'importància cabdal per a entendre per què s'ha mal interpretat Fabra.

6.2.2. Quan un verb pot expressar una acció voluntària?

Que el verb principal de la frase expressi la característica d'una acció voluntària, en una frase que inclou una subordinada d'infinitiu, pot ajudar a determinar i a saber si som davant un cas de confluència de finalitat i mòbil en aquesta subordinada. Perquè, d'acord amb Fabra, si estem en un cas d'absència de mòbil, haurem d'escriure,

28. En l'apartat anterior «Anàlisi de la confluència de finalitat i mòbil».

29. SEGARRA, Mila (1985): *La reforma lingüística catalana*, tesi doctoral (UAB), § 5.5.2.2, citat en l'apartat 4.3 de Solà (1987).

prescriptivament, *per a*; si estem en un cas d'absència de finalitat o de destinació, aleshores hi haurem de posar *per*. Però si hi ha confluència causal i final, aleshores, en cas de voler remarcar-ne la finalitat, farem servir *per a*, i en cas de voler remarcar-ne el mòbil, *per*. I si no ens plantegem cap de les dues alternatives, o bé no sabem què fer, podem escriure *per*, tot atenent la recomanació o preferència primigènia de Fabra (Gramàtica 1918), que és la mateixa recomanació que Fabra demanava i fins reclamava en la conversa suara comentada, la 325.

Podem concloure, de moment, exposant la següent conclusió:

Acció voluntària en context 'prep. + inf' = Confluència de causa i finalitat

Aquesta conclusió és vàlida per als casos en què la subordinada d'infinitiu sigui complement d'un verb personal (verb principal).

A la vista del que hem considerat, una condició necessària per a afirmar que hi ha acció voluntària és que el subjecte del verb que expressa aquest tret sigui una entitat que es fa responsable de l'acció verbal, és a dir, que en sigui «agent» (exemples: *El Govern de la Generalitat consultarà els partits de l'oposició per establir el pressupost d'enguany*, S = agent, *Per a viure, en Josep necessita dormir més de vuit hores*, S = pacient, ja que la «necessitat» li ve donada, no és fruit d'una seva decisió, voluntat o determinació).

Són interessants les proves (de caire semàntic) que Joan Solà exposa per a detectar quan un verb expressa una acció voluntària (Solà, 1987, § 4.2, p. 139). Reproduïm les observacions d'aquest autor, que estableix que «(l)'existència d'una acció (voluntària) es comprova, a causa de les seves característiques, amb proves com ara les següents»:

1) Comproveu si el verb admet l'imperatiu o bé algun context equivalent («no se t'ocorri...», «¿podries...?», «¿et sabria greu...?», «si us plau», «obligar a ...», etc.):

- a) Vés-te'n, calla, menja.
No se t'ocorri obrir la porta.
Porta'm el saler, si et plau.
Et sabria greu de sortir més tard?
L'han obligat a esquiar.
- b) *Tingues trenta anys, *creix més de pressa³⁰.
*Que no se li ocorri de sortir abans d'hora [al tren].
*Fes el favor de necessitar el cotxe, de rebre més cartes.
*L'han obligat a marejar-se, a caure, a relliscar, a ser beneït, a estar cansat, a tremolar, etc.

2) Comproveu si admet ser modificat per certs adverbis o locucions modals (I) (*expressament, deliberadament, amb compte, apassionadament, metòdicament*, etc.), finals (II) i instrumentals (III):

- a) I. En Pere es moca amb compte.
Callen deliberadament.
II. Van baixar (els he parlat, es va suïcidar...) amb la finalitat de neguitejar la família.
III. Vaig obrir la porta amb un perpal.
- b) I. Els bessons van créixer *deliberadament
La llet s'agreja *expressament
Cal molta paciència *amb molt de compte
Sóc l'alcalde *sense contemplacions
M'agrada el mató *metòdicament
- II. La roba s'ha eixugat
Hi ha esquerdes al sostre *amb la intenció
En Pere es va morir, va d'amoïnar la
relliscar, sembla més alt la família i els amics
que no és, etc.
- III. *El sostre s'ha esquerdat amb unes tisoires.

3) Comproveu si funciona amb el pro-verb *fer-ho*, expressió que s'avé amb accions voluntàries, però no amb altres tipus de predicats:

- a) —Obre la porta, si et plau. —Ara ho faré. // El millor que pots fer és anar-te'n, quedar-te solter, mirar amb atenció, escoltar, etc.
- b) Aquí la llet s'agreja {I això passa cada estiu / *I ho fa cada estiu}.
- *El millor que pots fer és marejar-te, relliscar, ser sant, veure-hi poc de l'ull esquerre, tenir vint anys, etc. (Però: «El millor que et pot passar és...», o bé: «El millor que pots fer és procurar marejar-te», etc.)

Adoneu-vos com el verb *sortir* apareix expressant acció voluntària (prova 1, a) i també expressant acció no voluntària (prova 1, b).

Si una de les dificultats de la tria *per / per a* rau en el fet de no saber distingir els casos de confluència causal i final dels altres casos, disposem ara d'unes proves que ens hi ajuden de totes totes, gràcies a l'estudi de Joan Solà. Però un altre mètode per a distingir-ho és a través del que hem explicat en l'apartat «Anàlisi de la confluència de finalitat i mòbil» (apartat 6.2)³¹. Però encara tenim un tercer mètode:

Per a distingir una oració que conté una subordinada d'infinitiu amb valor simple causal d'una altra en què en

30. L'asterisc assenyala agramaticalitat (semàntica, en aquests casos).

31. Quan la clàusula és substituïble per una paràfrasi en mode indicatiu (causal) o en mode subjuntiu (final).

la subordinada hi ha confluència de causa i finalitat alhora existeix un procediment explicat en un curs de llengua (Beltran, Panisello, 2002) que ajuda a fer aquesta distinció:

Si presentem les idees que contenen tots dos tipus de causa sota una estructura illativa, és a dir, que expressi un fet i la conseqüència que se'n deriva, ens n'adonarem fàcilment³².

És a dir, que ens adonarem de si es tracta d'un tipus simple causal o no. Posem uns exemples, i al darrere de cadascun d'ells reescriu la frase en forma illativa:

(c) *Et suspendran per no estudiar*

No estudies i, com a conseqüència d'això, et suspendran

(c) *T'han multat per córrer massa*

Corres massa i, com a conseqüència d'això, t'han multat

(f) *Callo per no atabalar-lo*

No vull atabalar-lo i, com a conseqüència d'això, callo

(f) *S'ajeu per descansar*

Vol descansar i, com a conseqüència d'això, s'ajeu

Aquests autors ens fan adonar que les dues primeres, «les dues oracions creades com a equivalents de les que expressen causa...» (c), «... constitueixen oracions enunciatives, és a dir que “expressen un fet real”» i que per aquesta raó van en mode indicatiu. I que les altres dues, «les equivalents a les que expressen causa i finalitat» (f), constitueixen «oracions desideratives», que tenen la característica de manifestar desig i que per això van en infinitiu, precedit del verb *voler* conjugat.

També ens fan adonar que el procediment no funciona quan tenim el cas d'infinitius de destinació, cosa que, com diuen Beltran i Panisello, «ens permet fer una altra distinció».

És el cas dels exemples següents:

(d)³³ *La impressora serveix per a imprimir*

(d) *El llevat és útil per a produir pa*

Per més que ho intentem, no podem posar aquestes frases sota una estructura illativa.

6.2.3. Ambigüitat en la dependència

Analitzem el següent exemple, força actual:

(17) *Per ser de Movistar, té més avantatges per canviar de mòbil*³⁴.

La frase consta d'una predicació verbal principal amb el subjecte (vostè) implícit: *té més avantatges* precedida i seguida per una subordinada d'infinitiu. Canviant cada una d'elles mitjançant la construcció equivalent amb la conjunció *perquè* posarem al descobert el caràcter causal i final de cadascuna:

Perquè vostè és de Movistar, té més avantatges perquè vostè pugui canviar de mòbil. La primera és causal (verb en indicatiu), i la darrera és final (verb en subjuntiu). La pregunta que ens interessa fer és: el verb principal expressa una acció voluntària? Si la resposta fos afirmativa, aleshores la segona subordinada d'infinitiu seria causal i final (i, d'acord amb la praxi fabriana, hi podríem posar *per*). De fet, la resposta és negativa, perquè el subjecte (vostè) no és «agent». Per què?

Perquè de cap manera no participa en la determinació (en la intenció o en la decisió) de *tenir més avantatges*. Es tracta d'un fet que li han ofert, que li ve donat. Si féssim les proves de què parla Solà (1987) veuríem que tampoc no expressa una acció voluntària (1, *«no se li ocorri de tenir més avantatges», *«faci el favor de tenir més avantatges»; 2, *«deliberadament té més avantatges», *«apassionadament té més avantatges», i 3, *«té més avantatges i ho fa tot sovint»; en canvi, podem dir: «el que passa és que [vostè] té més avantatges»). En un esquema temporal podríem posar:

1	ser de Movistar	(C)
2	tenir més avantatges	(P)
3	canviar de mòbil	(F)

Un cop determinada la tipologia causal i final de cadascuna de les subordinades, fem l'assignació: en el causal hi va *per*, i en el final (no causal) hi va *per a*. En aquest esquema cal puntualitzar, però, un parell de coses. Primer, el temps de (C) es perllonga i de fet inclou també el temps de (P) i el de (F). Segon, hem interpretat la frase donant per fet que la finalitat de «tenir més avantatges» és «canviar de mòbil». És a dir:

verb =	<i>té</i>
complement directe =	<i>més avantatges</i>
compl. circ. de finalitat =	<i>per a canviar de mòbil</i>

Però la frase admet una altra possible interpretació:

verb =	<i>té</i>
complement directe (CD) =	<i>més avantatges</i>
compl. especificatiu del CD =	<i>per a canviar de mòbil</i>

És a dir, res no ens impedeix dir i considerar l'expressió *per a canviar de mòbil* un complement nominal. Veiem,

32. (Beltran, Panisello 2002, p. 680).

33. (d) = destinació.

34. Extret d'un anunci d'una empresa de telefonia mòbil (2012). D'acord amb la normativa clàssica de Fabra, el segon *per* hauria de ser *per a*.

doncs, com es produeix una ambigüitat. La segona subordinada d'infinitiu pot ser considerada complement verbal, però també pot ser considerada complement del nom *avantatges*, és a dir, complement que determina de quin tipus d'avantatges es tracta. Com si la idea que volgués transmetre fos que *d'avantatges per a canviar el mòbil, vostè en té més* pel fet de *ser de Movistar*. I potser aquesta és la interpretació més rigorosa. En molts casos, però, no queda clar si una subordinada d'infinitiu depèn d'un sintagma nominal o bé depèn del verb. Aquesta ambigüitat no afecta, en aquest cas concret, la decisió de posar *per* o *per a*. Perquè si es tracta d'un complement especificatiu del nom «avantatges» hi correspon posar *per a*. I si es tracta d'un complement final no causal també hi correspon de posar-hi *per a*. Ara bé, si retornem a l'exemple que hem posat al començament d'aquest estudi veurem com es produeix una ambigüitat que afecta la decisió sobre la preposició que cal posar-hi.

(18) *L'avi pren pastilles per (a) dormir*

Tant pel caràcter «agent» del subjecte com pel resultat de les proves de Solà, el verb *prendre*, en aquest context, expressa una acció voluntària. L'entitat representada pel subjecte, *l'avi*, controla l'acció verbal; és qui pren la decisió de dur a terme l'acció verbal, és el responsable de l'acció de *prendre les pastilles*. A més, les preguntes sobre causa i finalitat ens condueixen, respectivament, a les respostes: *perquè vol dormir, perquè pugui dormir*. Hi ha clarament confluència causal i final si la interpretació que fem és que la subordinada d'infinitiu és un complement final (i causal), és a dir, pressuposem que és un sintagma que depèn del verb *pren*. Però, a més, aquesta oració d'infinitiu, tenim l'opció de veure-la com a complement especificador de *pastilles* i aleshores la considerarem un sintagma que depèn del nom *pastilles*. En aquesta segona interpretació el sentit s'acosta més a la idea de destinació (*pastilles per a dormir* = pastilles destinades a permetre el son). Hi ha dues interpretacions possibles. Per tant, hi ha ambigüitat.

Aquest tipus d'ambigüitat és característica de l'estructura 'verb + CD + *per (a)* + infinitiu'. Així ho detectà Coromines (1971, § 33, § 45) i ho corroborà Solà (1987, § 3). L'ambigüitat d'aquesta estructura ja és més punyent perquè afecta l'alternança preposicional. Vegem les nostres dues opcions esquematitzades:

- a) dependència del nom (CD), aleshores triem *per a*.
- b) dependència del verb, aleshores triem *per* o bé *per / per a*.

Si interpretem que la subordinada d'infinitiu és dependent del substantiu (CD), aleshores la preposició és *per a* (sentit prevalent de destinació). Si ho interpretem com a dependent del verb caldrà posar *per* si interpretem Fabra en sentit restrictiu. Però si

ho interpretem d'acord amb el pensament de Fabra dels darrers temps (Fabra, 1946, 2008), un cop establert el doble caràcter causal i final de la subordinada, tenim l'opció de posar l'alternativa que vulguem remarcar: *per* (remarcant el caràcter causal), *per a* (remarcant el caràcter final). Ara bé, **el sentit comú ens diu que sembla aconsellable, per a aquest cas, la tria de la preposició composta, *per a***, perquè és la que esdevé resultant de considerar alhora els esquemes a) i b) que acabem de comentar³⁵.

En la segona part d'aquest article, en el pròxim número de LLENGUA NACIONAL, continuem la nostra anàlisi: mirem de donar resposta a la pregunta «Fabra, va incomplir la seva pròpia norma preposicional?», esbossem com queda afectada la característica d'expressió voluntària en les perífrasis verbals, mirem també d'entendre quines entitats fan de subjecte amb paper semàntic d'agent i ens endinsem en els casos en què la clàusula d'infinitiu és regida pel verb no infinitiu adoptant la funció sintàctica de complement preposicional d'objecte. I, finalment, fem unes consideracions arran de la proposta Coromines-Solà, la realitat dialectal, la llengua històrica i la idoneïtat d'una normativa semànticament congruent i integradora de tots els dialectes. ♦

35. Aquesta és l'opció que prenen en l'obra BADIA (1997, p. 371)

* Aquest article és una adaptació per a LLENGUA NACIONAL del «Treball de Fi de Carrera» (del mateix autor) dels estudis de Filologia catalana per la Universitat Oberta de Catalunya.

(La bibliografia referenciada i consultada apareixerà en la segona part de l'article, en el pròxim número LN89.)

Visibilitzar o marcar

M. Carme JUNYENT (editor),
Visibilitzar o marcar.
Repensar el gènere
en la llengua catalana,
Editorial Empúries,
Barcelona 2013.

Heus aquí un llibre que tracta un tema polèmic entorn del gènere en la llengua catalana, cosa que ja es manifesta intencionadament des de la mateixa portada, en què M. Carme Junyent opta per la forma no marcada «editor» en lloc de la que li pertoca des del punt de vista gramatical —vg., en aquest sentit, l'exemple 2b de la p. 53—. *Visibilitzar o marcar. Repensar el gènere en la llengua catalana* són les actes de la jornada que el Grup d'Estudi de Llengües Amenaçades (GELA), que Junyent dirigeix, va celebrar el 19-3-2010 a la Universitat de Barcelona. A l'acte hi assistiren nombrosos especialistes en la matèria, que desbordà les expectatives dels organitzadors. El motiu de la jornada era revisar com havien afectat la llengua catalana els diversos criteris que s'hi havien aplicat per fomentar, en termes de Gabriel Bibiloni, «aquell invent tronat anomenat “llenguatge no sexista”».

Sembla que la causant immediata de tot l'embolic va ser una de les ponents, Eulàlia Lledó, que, cinc anys abans de la jornada, havia revisat l'opuscle editat per la Generalitat *Marcar les diferències: la representació de dones i homes a la llengua* (2005). Lledó, en la intervenció que Junyent recull i servint-se d'una relació diacrònica d'exemples (pp. 27-46), s'encarrega de proporcionar tot d'usos de desdoblaments que s'adiuen a la perfecció a la màxima que «els canvis en l'ús

de la llengua ajuden a canviar [...] el lloc i la percepció de les dones en [...] el món» (p. 46), capgirament adaptat d'aquella que els lingüistes solen predicar.

On radica el malentès de tot plegat? Es pot dir que en un error terminològic o, més ben dit, semàntic. I és que, ben sovint, s'ha substituït el mot *sexe* pel de *gènere* en molts contextos en què, en realitat, es parlava del segon. En altres termes: mentre que el sexe és un tret biològic que afecta els éssers vius, el gènere és una paraula que, entre altres significats, té el de categoria gramatical. El gènere, en català, només pot ser masculí (no marcat) o femení (marcat), però és absolutament arbitrari. Així, doncs, no podem identificar el gènere gramatical amb el sexe: els objectes tenen gènere masculí o femení, però no són ni mascles ni femelles. L'arbitrarietat del gènere ens la demostra l'estudi d'altres llengües, les quals poden tenir, també, gènere neutre (com l'alemany) o, fins i tot —com aclareix Junyent (p. 10)—, fonamentar aquesta categoria gramatical en altres trets (animat/inanimat, o humà/no humà).

És per influència de l'anglès, una llengua sense gènere i en què el masculí i el femení es refereixen al sexe —i que, per tant, és una llengua que ha desenvolupat formes per a saber, per exemple, si es parla d'un *doctor* o d'una *doctora*—, que el català ha calcat sense miraments aquest procediment. A això s'hi afegeix el problema que l'anglès, en ser una llengua sense gènere, no en té cap de no marcat que inclogui el marcat o, pel que fa al cas, no té un masculí genèric que inclogui el femení. I aquí és on comencen els desdoblaments que tenen la seva tradició més rònega i classista. Aquests desdoblaments que s'incorporen al català tenen dos efectes fonamentals: el d'afegir una marca de femení allà on no cal i, encara més greu, el de portar la llengua a combinacions abstruses, sobretot pel que fa a la concordança de noms i complements (vg., en aquest sentit, la perla que Junyent ofereix a la p. 11).

Entre les intervencions de línia més institucional, i una de les més assenyades que recullen aquestes actes, hi ha la de Neus Nogué (pp. 47-66), que, a propòsit del tema del llenguatge no sexista, se situa en una posició intermèdia, defensant que tota opció estilística que es proposi al respecte ha de complir tres requisits: ser gramatical, no atemptar contra l'economia lingüística i no provocar interpreta-

cions no volgudes (pp. 47-48). Nogué mateixa encunya l'expressió, ben trobada, de «política d'aparador» (p. 48) per fer referència al conjunt de fórmules escrites que, amb la finalitat de no discriminar la dona tot *visibilitzant-la* a través del llenguatge, simulen construir una societat igualitària. També cal destacar les paraules de l'ex-president de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans, Joan Martí i Castell (pp. 69-79), que repassa els canvis introduïts, respecte del *Diccionari general de la llengua catalana* de Pompeu Fabra, en el DIEC i en el DIEC2. En aquests darrers, pel que fa al leuari que designa càrrecs i oficis, s'hi desenvolupen formes femenines; quant a les definicions, s'hi supprimeixen expressions susceptibles d'implicar un tractament sexista o s'hi substitueix el mot *home* per un de no marcat; i, en relació amb els exemples, se n'hi afegeixen de nous per tal d'obtenir una representació equilibrada de l'home i la dona en el diccionari.

De totes maneres, com diu Martí i Castell (p. 74), «pretendre que cal esporgar de les llengües aquells elements que són condicionats ideològicament és fer abstracció de com es formen els idiomes». Què s'hauria de fer, per exemple, amb les expressions que provenen del món cristià, la majoria de les quals s'han lexicalitzat? ¿S'haurien d'eliminar de l'ús lingüístic expressions com *Déu meu!*, *Verge santa!*, *si Déu vol*, *Déu n'hi do!*, *per l'amor de Déu*, *tot déu*, *de cal déu*, *ser alt com un sant Pau*, *ser fariseu*, *rentar-se'n les mans (com Pilat)*, *ser un Judes*, *fer Pasqua abans de Rams* o el mateix *adéu*? Ni l'ús d'expressions de base religiosa fa més creients els parlants ni l'ús del masculí genèric els fa més masculistes. Confondre la gramàtica amb la realitat és incorrecte: les gramàtiques són una convenció.

Estirant la corda, es pot dir que semblantment ocorre amb l'obsessió d'alguns a oposar-se al sentit genèric del terme *home* (pp. 77-78). Cal recordar que, en llatí, *hōmo* tenia relació amb *hūmus* («terra») i que, per tant, tenia el significat d'«ésser terrenal» (mascle o femella) per contraposició a «ésser diví». Per al sentit de mascle, es recorria a *vīr*, que, en català, ha donat els derivats *viril*, *virilitat* o *virilment*. Si no s'ha de ser sexista lingüísticament parlant, ¿caldria proposar, aleshores, de l'*homo sapiens*, la versió *mulier sapiens*? I, més encara, si hom s'oposa al sentit genèric de *home*,

¿s'haurien de qüestionar, com a mínim, atès que provenen de HŌMO i fan referència indistintament a homes i dones, les formes *hom*, *tothom* (vg., pel que fa a aquest, l'excel·lent editorial del núm. 55 de *Els Marges*), *prohom*, *homenatge*, *humà*, *humanista*, *humanisme*, *humanitari*, *humanitat* i *homicidi*? Per motius similars, ¿caldría qüestionar els derivats de *pare* com *padrina*, *casa pairal*, *pàtria*, *expatriar*, *patrimoni* (el patrimoni de les dones seria el *matrimoni*?), *patrocini*, *parricidi* o *empadronar-se*?

Per a arrodonir aquest tema, als textos de les actes en qüestió caldría afegir-hi les aportacions de Gabriel Bibiloni (els articles aplegats sota el títol «Llenguatge, gènere i sexe», *L'Espira*, 21-3-2009 i 25-4-2009) i, més recentment, de Neus Nogué i Montserrat Cortès-Colomé (coordinadores del monogràfic «Sobre el gènere i el sexe en les llengües», *Caplletra*, núm. 54, 2013). El llibre de Junyent, que inclou una reveladora introducció

d'aquesta lingüista (pp. 9-23), a part de les ponències, recull un resum de les intervencions que es feren al final de la jornada (pp. 139-169) —entre les quals cal destacar una de les més estimulants, la de qui va cloure l'acte, el desaparegut Joan Solà— i, en forma d'apèndix, dos textos afegits del camp de la lingüística i l'«Acord sobre l'ús no sexista de la llengua», fruit del grup de treball, aquest darrer, que es va constituir arran de la jornada. Des del punt de vista normatiu, malgrat el castellanisme *desperdici* (p. 129) i l'ús semàntic dubtós del verb *abocar* (p. 143), es pot dir que és una edició bastant acurada.

El problema dels desdoblaments en català preocupa especialment quan, com afirma Junyent *off the record*, es troba ben viu a les escoles. És per això que, en aquest sentit, cal conscienciar els docents que formaran les noves generacions del país. Diu Jordi Puntí (p. 137), adduint exemples similars, que aquesta

mena d'expressions es presten, fàcilment i literàriament, a una «voluntat paròdica». Això fa pensar en aquells versos de Salvador Oliva, que, en els anys vuitanta del segle passat, valent-se d'un joc de paraules mitjançant el gènere en català, feien: «un tren no pot ser el mascle d'una trena, / ni és una fila el femení d'un fil, / ni vila no designa *dona vil*, / ni mai no fan l'amor el be i la bena». Recordant, també de la mateixa dècada, el lema de la magnífica campanya de sensibilització del català que la Generalitat va impulsar sortint de la dictadura, sembla lícit que, per a col·laborar amb l'idioma i eradicar-ne els usos aberrants, es recomani la lectura del llibre que Junyent acaba d'editar, exponent de la feina ben feta, el qual no va destinat exclusivament als professionals, sinó que, com la llengua, és «cosa de tots». ◆

NÚRIA LEÓN MERCADER
Universitat de Barcelona

Petit atlas lingüístic

Joan Veny,
Petit atlas lingüístic del domini català, volum 4,
Institut d'Estudis Catalans,
Barcelona 2013.

Joan Veny és conegut des de fa una bona pila d'anys gràcies a la ingent tasca que ha dut a terme durant molt de temps en l'estudi de la llengua catalana, que inclou moltes de les obres més emblemàtiques i ambicioses de la dialectologia catalana. Avui dia la seva obra encara continua essent de referència en tot l'àmbit de la catalanística.

El *Petit atlas lingüístic del domini català* (PALDC) és una d'aquestes obres que no ens poden deixar indiferents, ni als filòlegs ni a les persones que tenen

interès per la llengua i per conèixer-la amb més profunditat. Tan sols amb un cop d'ull ràpid ja podem percebre la gran quantitat de feina i de dedicació que hi ha al darrere.

Tal com especifica el Veny mateix en la introducció, aquest quart volum —amb referències al lèxic del camp i els cultius— conté 121 mapes seleccionats dels 200 que conformen el volum quatre de l'*Atlas lingüístic del domini català* (1 de comparatiu, 26 mapes fonètics i 94 mapes lèxics). El volum l'inicien dos mapes introductoris: el primer amb els 190 punts d'enquesta i el segon amb les comarques que formen tot el territori de parla catalana.

Amb aquesta varietat de mapes el lector pot descobrir àmpliament l'enorme riquesa de la nostra llengua plasmada en la variació lingüística: per exemple, en quines zones es diu *ordi*, *civada* o *avena*, com també la variació fonètica de la lletra *o* a l'hora de pronunciar la paraula *jou*. I tot això, acompanyat d'uns mapes d'una qualitat molt bona, ben fets i ben cartografiats.

Cada mot estudiat apareix numerat des del 461 fins al 581, primer i últim respectivament. L'estructura de les pàgines és clara i adequada. Sota la paraula o el sintagma que s'analitza hi ha la referència corresponent al mateix mot o sintagma de l'ALDC. Tot seguit hi ha referències etimològiques i les explicacions que complementen el mapa i en guien la interpretació. En alguns casos les explicacions necessà-

ries per a una interpretació correcta del mapa són força llargues i aleshores apareixen a pàgina sencera, amb el mapa corresponent a la pàgina següent (sempre a la dreta perquè no calgui girar full).

Un cop ja s'han presentat tots els mapes, hi ha la llista amb la bibliografia consultada, pràcticament exhaustiva. Després apareix una llista terminològica amb les paraules més usuals del camp de la llengua i la dialectologia, molt útils per a tots aquells lectors que no són grans entesos d'aquesta disciplina. Un índex alfabètic de mots clou el volum.

Tota l'obra desprèn qualitat de principi a fi, tant en les explicacions lingüístiques que hi apareixen com en els mapes que les acompanyen. També és destacable la utilitat, com dèiem, dels índexs que trobem al final del llibre, que permeten, en tot moment, localitzar qualsevol paraula relacionada amb aquest camp semàntic i que ha aparegut prèviament en algun dels mapes.

Ara bé, malgrat que la feina de Veny és constant i molt acurada, el projecte que porta a terme amb els atlas encara es troba en una fase intermèdia. Cal tenir en compte les dificultats inherents que planteja, tant logístiques com editorials, així com la relativa lentitud que suposa haver de revisar tants aspectes i tan diversos. Tot i això, no tenim cap dubte que el seu esforç acabarà superant tots els esculls. ◆

ABEL CARRETERO ERNESTO
Universitat de Barcelona

Manual de traducció

Carles Riera,
Manual de traducció de textos científics de l'anglès al català,
Claret,
Barcelona 2014.

Carles Riera és actualment, sens dubte, el nostre principal especialista de llenguatge científic, tal com posa clarament en evidència la seva nombrosa bibliografia sobre aquesta matèria específica, apareguda en el marc de la mateixa editorial Claret i també de l'Editorial Barcanova. Posseeix, per altra banda, un excellent coneixement de la llengua anglesa, coneixement que ha anat perfeccionant i afinant amb contínues estades estivals a la ciutat de Londres. Tot plegat li ha permès la redacció d'aquest manual excepcional, en què tracta d'una qüestió tan especialitzada com és la traducció (al català) de textos científics en llengua anglesa.

La presència de l'anglès en l'edició de textos de caràcter científic és cada dia més general i més aclaparadora, fins al punt que s'arriba a negar l'eficàcia i la consideració dels estudis o treballs científics publicats en qualsevol llengua altra que l'anglès. Això no priva, però, que, paral·lelament, alguns d'aquests treballs apareguin també en llengües d'àmbit més reduït, sovint com a traducció d'un original anglès. D'on ens és lícit de posar en relleu l'oportunitat i la utilitat del manual de Carles Riera.

Segons un vell aforisme italià, traduir és traïr. Tothom entén que fa referència a una suposada traïció al contingut o la idea del text original. Hi ha, certament, en això, una part de veritat. Però no es diu tan sovint que moltes vegades és la

llengua d'arribada la que es ressent d'una actuació poc lleial, o poc competent, del traductor. Com diu molt bé Carles Riera en les primeres pàgines del seu manual, «una bona traducció ha de servir, fins allà on pugui, dos senyors: l'autor del text i el seu lector». Un simple text narratiu és, a l'hora de traduir-lo, de traslladar-lo d'una llengua a una altra, una garba de paranys i de dificultats. De paranys que hauríem pogut evitar amb una mica més d'atenció, fins i tot, diríem, de tensió en el moment de traduir, i, també, és veritat, amb un coneixement superior, actiu i operant, de les característiques pròpies de la llengua de partida i dels recursos lícits i vàlids de la llengua d'arribada. Encara més, doncs, si es tracta d'un text de caràcter científic, inevitablement farcit de termes d'especialitat.

Carles Riera s'enfronta, en el seu manual, a tots aquests problemes, els de caràcter general, que són propis de qualsevol traducció, en aquest cas de l'anglès al català, i els que són específics de la traducció d'un text científic, que ha d'anar presidida per un rigor extrem, que no pot admetre cap desviació ni cap inexactitud, a vegades benignament tolerades en un text literari. I estructura el seu estudi en quatre parts: aspectes generals (que inclouen un panorama històric de les traduccions científiques de l'anglès al català), aspectes sintàctics, aspectes estilístics i aspectes terminològics. És, especialment, en els aspectes sintàctics que trobem tot un seguit d'observacions perfectament aplicables a qualsevol traducció de l'anglès al català, com, per exemple, que la nostra llengua, a diferència de la llengua anglesa, admet molt sovint l'omissió del subjecte del verb, i també, potser no tan sovint, del terme possessiu (fet ignorat per un bon nombre de traductors de novel·la anglesa i nord-americana). Així mateix, l'ús dels dos articles, definit i indefinit, presenta notables casos de discrepància entre el català i l'anglès, que són detingudament estudiats per Carles Riera.

La part destinada als aspectes estilístics ens il·lustra també amb observacions d'un gran interès, relatives especialment a la concordança, que origina molt habitualment tantes i tantes inconseqüències de criteri, als anacoluts i als zeugmes, a l'ambigüitat, que cal evitar sempre que convingui, però que no constitueix pròpiament cap incorrecció gramatical, a la redundància, en què és enraonat d'admetre certs criteris sub-

jectius, a la repetició o el·lipse (cal entendre, en aquest cas, que la conjunció disjuntiva indica no una equivalència sinó una alternativa), apartat centrat especialment en l'ús del verb *fer*, ús que ja compta amb el precedent d'un estudi específic del mateix Carles Riera, etc. Es tracta, certament, d'observacions d'utilitat general, però que han de resultar especialment profitoses en la traducció dels textos científics.

Una part destinada a la terminologia era evidentment imprescindible en una obra d'aquest caràcter. Tal com assenyala molt bé l'autor a l'inici d'aquesta última part del seu manual, l'anglès ha influït i sobretot influeix granment en la terminologia científica. Terminologia, d'altra banda, incessantment incrementada i renovada amb un torrent incontenible de neologismes, que corresponen generalment a significats nous, és a dir, que designen noves idees o conceptes, però que en força casos no són sinó significants de nou encuny per a significats preexistents que solen bandejar els significants anteriors. Per tot plegat, el traductor de textos científics ha de treballar amb una atenció especialment desperta i vigilant. Carles Riera no pretén pas resoldre tots els casos concrets que es poden presentar en l'exercici de la traducció de textos científics (de l'anglès al català), sinó donar unes orientacions generals, però concretes i específiques, que ajudin el traductor a evitar els innombrables paranys amb què es trobarà contínuament i a suggerir-li vies i maneres de resoldre els problemes propis d'aquesta tasca tan ericada de dificultats. Creiem que es pot afirmar rodonament que el manual de Carles Riera serà, a partir d'ara, una eina de treball imprescindible per al traductor de textos científics de l'anglès al català.

Voldríem dedicar un últim comentari a la presentació material del llibre. És excellent, i cal felicitar de tot cor qui se n'hagi responsabilitzat, en primer lloc per la tipografia (creiem que encara se'n pot dir així), clara, neta i precisa, que fa que el text sigui de tan bon llegir, i, també, perquè s'hi ha sàviament prescindit de l'enfarfec inútil i superflu de totes aquelles fantasies absurdes que no fan sinó nosa i amb què alguns dissenyadors gràfics volen demostrar que són creatius (ho diuen així) i, sobretot, justificar el total de la factura. ♦

ALBERT JANÉ
Institut d'Estudis Catalans

La Unió Europea

Jaume Corbera i Pou,
La Unió Europea, un mosaic lingüístic,
Documenta Balear
i Edicions UIB, 2013.

La diversitat lingüística, cultural i nacional és una de les senyes d'identitat més poderoses d'Europa. L'Europa actual és el resultat d'un joc de dues forces oposades que han actuat al llarg dels segles: la força diversificadora, associada a la formació d'identitats regionals o locals, i la força unificadora, generada per la constitució de grans estats executors de polítiques uniformadores, tant en el sentit de promoure grans estàndards com en el d'esborrar llengües diferenciades i en algun cas en un estat avançat d'elaboració. Aquest procés ens ha fet el que som: una Europa feta de llengües, un mosaic

de diversitat que és una riquesa inqüestionable i unes peces d'aquesta riquesa que s'han perdut pel camí o estan a punt de perdre's.

El professor Jaume Corbera i Pou ens ha donat una nova eina per a conèixer i valorar aquesta riquesa cultural del nostre continent: el llibre *La Unió Europea, un mosaic lingüístic* (Edicions Documenta Balear i Edicions Universitat de les Illes Balears, Palma 2013). Tres centenars de pàgines a través de les quals Corbera ens mostra la diversitat lingüística de la Unió Europea, ordenada, sistematitzada i a l'abast d'un lector no especialista en lingüística o filologia. El material s'ordena seguint les classificacions usuals a partir de criteris netament lingüístics que configuren el conegut entramat fet de famílies, branques i grups de parlars o varietats geolèctals. Precisament el llibre s'obre amb un savi advertiment sobre les dificultats i la manca d'objectivitat «lingüística» per a establir allò que és llengua i allò que és dialecte, unes realitats que, com se sap, són la conseqüència d'una determinada història política i cultural que ha anat com ha anat i hauria pogut anar d'una altra manera molt diferent. Conseqüent amb això, Corbera evita les denominacions convencionals de les llengües i prefereix el terme *parlars* per a encapçalar cada un dels capítols de l'obra (parlars portuguesos, parlars castellans, parlars d'Oïl, etc.).

El llibre va acompanyat d'un CD amb 78 cançons corresponents a altres tantes varietats lingüístiques, les parau-

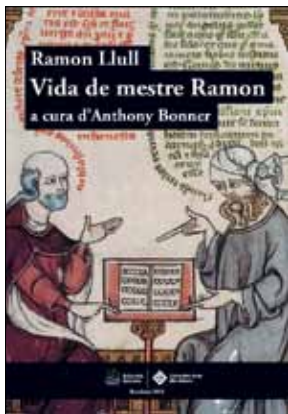
les de les quals el lector trobarà en el capítol del llibre corresponent a la varietat lingüística en qüestió, en versió original i en traducció catalana. Un complement ben interessant, car permet al lector sentir directament la realitat fonètica del material que el llibre li explica. I, com ens agrada de dir, la fonètica és la cara de la llengua, la primera cosa que els sentits copsen quan ens posam davant una llengua que ens és nova, la primera representació que ens en fem. Un altre tret que dóna al llibre singularitat i utilitat en comparació d'obres semblants és el fet d'explicar les relacions de cada un d'aquests mons que són els petits mosaics que formen el gran mosaic lingüístic europeu amb la comunitat catalana. Relacions que sovint s'han traduït en uns intercanvis lexicals o d'una altra naturalesa que retoquen el caràcter de les dues llengües en contacte.

Corbera és un entusiasta de la diversitat lingüística i com a tal ha fet múltiples aportacions a la dialectologia catalana. El mateix entusiasme l'ha portat a viatjar per Europa i a establir una xarxa de contactes amb lingüistes i dialectòlegs d'arreu del continent i de més enllà. Aquest llibre és un bon fruit d'aquest entusiasme i d'aquesta activitat. Sens dubte serà de gran utilitat per als estudiants de les nostres universitats i per a tots aquells qui s'interessen pel món apassionant de la llengua i de les llengües. ♦

GABRIEL BIBILONI
Universitat de Palma

Vida de mestre Ramon

Anthony Bonner (curador),
Vida de mestre Ramon,
Editorial Barcino,
Barcelona 2013.

L'Editorial Barcino publica, amb la col·laboració de la Universitat de les Illes Balears, la *Vida de mestre Ramon*, narració autobiogràfica que Ramon Llull va relatar a un monjo cartoixà de París quan rondava la vuitantena.

La narració, escrita cinc anys abans de la mort de Llull, s'inicia amb les cinc aparicions de Jesucrist en la cambra de Ramon, fins que aquest comprèn el que Déu vol d'ell. S'adona que ha de servir Crist en la tasca de convertir sarraïns, però li cal aprendre llatí i posar els dictàmens per escrit. Ramon comença el seu camí per instruir-se, sobretot a París, aprendre la llengua àrbiga i començar,

consumar i difondre l'Art, sistema filosòfic que demostra la veritat del cristianisme.

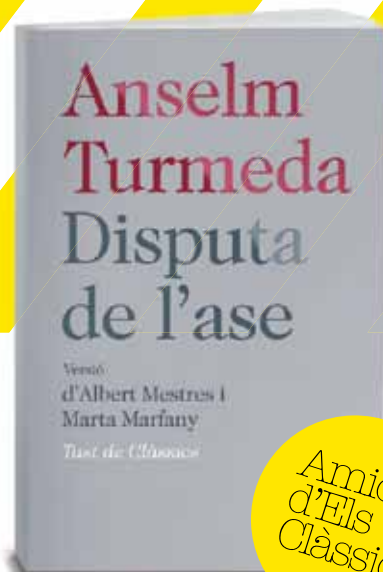
El volum, a cura d'Anthony Bonner, s'obre amb una introducció que situa el text, en repassa la transmissió i explica el context en què es mogué el seu autor. El llibre conté dotze làmines d'imatges datades de 1325, miniatures de la vida de Llull extretes del *Breviculum*, una antologia breu d'escrits lul·lians adreçada a la reina de França.

La *Vida de mestre Ramon* fou escrita originalment en llatí. Ha estat traduïda al català per Anthony Bonner mateix. S'hi han mantingut els versicles en llatí per a poder-los llegir d'una manera acadèmica amb la traducció. ♦

R. PUIG COROMINES

**Imagina't el clàssic
d'Anselm Turmeda
en versió moderna.**

**I no. No estem
parlant de pintar-li
un bigoti.**

Imagina que els clàssics de la nostra literatura fossin vius. I que escriguessin en el català d'avui. Imagina també que ho fessin sobre els temes més actuals. Bé, això no cal que t'ho imaginis perquè, de fet, els clàssics ens parlen d'aquelles coses essencials que continuen inspirant els autors més contemporanis. De la resta, se n'ha encarregat Editorial Barcino: demanar a escriptors i poetes actuals que adaptin els clàssics i els acostin al lector d'avui amb un llenguatge proper i entenedor que, alhora, en faci evident la qualitat literària.

I, a més a més, Editorial Barcino presenta una altra novetat que no et pots perdre: *Vida de mestre Ramon*, de Ramon Llull, la seva extraordinària vida explicada per ell mateix.

SEGUEIX EL RITME DEL PAÍS ALS CONCERTS DEL TRICENTENARI

Els principals escenaris d'arreu del país mostraran durant tot l'any la vitalitat i la diversitat de l'escena musical catalana: de la música barroca al pop-rock més actual, tots els estils hi tindran cabuda.

Vint concerts i més d'una cinquantena d'artistes compartint un gran cartell per a tots els públics.

Commemorem el tricentenari

tricentenari.cat

1714 2014 Érem. Som. Serem

**Generalitat
de Catalunya**